

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 34 (2925)
25 жніўня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Пяцьсот тон зерня са 130 гектараў намалаціў перадавы механізатар калгаса «Усход» Уздзенскага раёна камуніст Аляксандр Аляксеевіч Варапанаў з памочнікам камуністам Уладзімірам Іванавічам Коржалец. У дзень,

калі была атрымана працоўная перамога, А. А. Варапанаў споўнілася 30 гадоў. Таварышы па рабоце цёпла павіншавалі героя жніва, уручылі яму Ганаровую граматы гаспадаркі, каштоўны падарунак і кветкі.

Экіпаж працягвае ўдарную вахту. Яго мэта — намалаціць сёлета тысячу тон збожжа.

На здымку: камбайнер А. А. Варапанаў прымае віншаванні ад таварышаў па працы.
Фота П. НАВАТАРАВА.
(БЕЛТА).

У ГОНАР ЗНАМЯНАЛЬНАЙ ДАТЫ

Калегія Міністэрства культуры БССР зацвердзіла пастанову аб Рэспубліканскім аглядзе спектакляў, пастаўленых тэатрамі да 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі. Ён праводзіцца з 1 верасня па 30 снежня г. г. У ім удзельнічаюць усе драматычныя, музычныя і дзіцячыя тэатры рэспублікі, якія прысвячаюць творы юбілейнага года праблемам сучаснасці, аднаўляюць старонкі гераічнага мінулага, звяртаюцца да тэмы Вялікай Айчыннай вайны, барацьбы за мір, інтэрнацыянальнай салідарнасці. Вылучаюць на агляд спектаклі мастацкія саветы тэатраў. Пераможцам будучы прысуджаны дыпламы і прызвы Міністэрства культуры БССР і Беларускага тэатральнага аб'яднання. У склад журы агляду ўваходзяць драматургі, тэатразнаўцы, кампазітары, творчыя работнікі сцэны, прадстаўнікі грамадскасці. Старшынёй яго з'яўляецца намеснік міністра культуры БССР М. Шаўчук.

ПА ЎРАДЖАЙНЫХ МАРШРУТАХ

На Брэстчыне сёлета выступалі з гастрольнымі спектаклямі розныя тэатральныя калектывы краіны. І ў праграму гэтай звычайна абавязкова ўключаліся блізкія і далёкія маршруты абслугоўвання хлебарабаў. Наладжваліся калектывныя прагляды лепшых спектакляў працаўнікамі вёскі ў абласных цэнтры. Рэспубліканскі тэатр юнага глядача - імя 50-годдзя камсамола Беларусі паказаў брастаўчанам два камедыяныя прадстаўленні - «Несцерка» па п'есе В. Вольскага і «Чаму ж мне не пець...» паводле твораў Я. Купалы і М. Чарота. Калгаснікі і механізатары цэпла сустрэкалі мінскіх артыстаў. З РСФСР на Брэстчыну прыехаў драматыч-

ны тэатр горада Сызрані. Гасці абслугоўвалі вясковага глядача, давалі спектаклі ў Брэсце і Пінску, у раённых цэнтрах. У рэпертуары волжскіх артыстаў былі спектаклі «З любімымі не расставайцеся», «Пастка», «Абвінавачанне заключэнне» і спецыяльныя канцэртныя праграмы. Як даўніх знаёмых сустракаюць у прыгранічнай вобласці артыстаў музычна-драматычнага жанру з Украіны (сёлета тут ападыравалі пасланцам Прыкарпацця). Працягваюцца і садружнасць хлебарабаў з творчым калектывам Брэсцкага абласнога тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі, які знаёміць глядачоў з навінкамі свайго рэпертуару.

ГУЧЫЦЬ «ІНТЭРНАЦЫЯНАЛ»

Грузінскае выдавецтва «Хелоўнеба» падрыхтавала цікавы падарунак чытачам. У маляўнічым афармленні выпушчаны партыйны гімн «Інтэрнацыянал». Тэкст яго, напісаны, як

вядома, Э. Пацье, пададзены на мове народаў кожнай саюзнай рэспублікі. На беларускай «Інтэрнацыянал» змешчаны ў перакладзе народнага песняра Янкі Купалы.

НА СТАРОНКАХ

«НАСТОЛЬНОГО КАЛЕНДАРЯ»

У дваццаць другім выпуску «Настольнага календаря», які выдаецца палітычнай літаратуры прапануе на 1979 год, ёсць і «беларускія» матэрыялы. Першы санктар Гомельскага абкома партыі В. Гвоздзеў у артыкуле «Жывая вада» расказвае аб дружбе працоўных су-

седніх Бранскай, Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей. М. Матукоўскі знаёміць чытачоў з манументам Маці-патрыятыцы, узведзеным у горадзе Жодзіне - «Радзіма-маці і яе сыны». Вершы народных паэтаў Беларусі П. Броўкі і М. Танка на рускую мову пераклалі В. Карчагін і Я. Хелемскі.

У ЛЯСАХ БЕЛАРУСІ

Як мы паведамылі ўжо, кніга пад такой назвай, падрыхтаваная Інстытутам гісторыі партыі пры Цэнтральным Камітэце Кампартыі Беларусі сумесна з Інстытутам марксізму-ленінізму пры Цэнтральным Камітэце Сацыялістычнай Адзіннай партыі Германіі, выйшла летась у выдавецтве «Беларусь» на рускай мове.

Надаўна з успамінамі савецкіх партызан і нямецкіх антыфашыстаў, якія на беларускай зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны разам змагаліся з фашызмам, змаглі пазнаёміцца і нямецкія чытачы. Кніга, адкажытая мінскаму выдадню, выпушчана ў Верліне на нямецкай мове выдавецтвам «Дзітц».

ПАРК — РАДАСЦЬ ГОРАДА

Двухдзёны рэспубліканскі семінар дырэктараў парку, прысвечаны 50-годдзю савецкага парнабудуўніцтва, адбыўся на базе Брэсцкага парку культуры і адпачынку. Адкрыў яго санктар Брэсцкага гаркома КПБ А. В. Грыдзінка, які расказаў гасцям горада аб разнастайнай рабоце парку па арганіза-

цыі адпачынку працоўных. Удзельнікі семінара абмеркавалі праблемы паркавага будуўніцтва і меры па далейшаму паліпшэнню культурна-масавых абслугоўвання насельніцтва, абмяняліся вопытам работы, азнаёміліся з памятнымі і гістарычнымі мясцінамі Брэста. М. МАЗЛОВІЧ.

НА СЦЭНЕ — ЮНЫЯ

«Жаваранак» — так паэтычна назвалі свой ансамбль песні і танца дзеці пінскіх будаўнікоў. Гэта спецыялізаваная студыя-сападарожнік пры народным ансамблі песні і танца, лаўраце Усеаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных — «Пінскія зоры». У студыі займаецца каля сарака

дзецей ва ўзросце ад 5 да 12 гадоў. Гэта ўжо чацвёрты калектыв мастацкай самадзейнасці, які арганізаваны пры будтрэсце № 3. Другі год тут працуе маладзёжны ваякальна-інструментальны ансамбль «Юнацтва» і дзіцячы ваякальна-інструментальны ансамбль «Верасень». М. КАЗЛОВІЧ.

УСЕСАЮЗНЫ ПАРАД КНІГІ

У нашай сталіцы, горадзе-героі Мінску, завяршыў работу V Усеаюзны кніжны кірмаш, у якім прыняло ўдзел 700 прадстаўнікоў усіх саюзных рэспублік і абласцей Расійскай Федэрацыі. Мэта кніжнага кірмашу, правядзенне якога было прыурочана да слаўнага юбілею нашай рэспублікі і яе Камуністычнай партыі, прадугледжвала прадоўжыць планамерны абмен выданнямі паміж гандлюючымі арганізацыямі саюзных рэспублік і ведамаснымі кнігагандлёвымі сістэмамі.

У нашай краіне выдаецца штогод звыш 85 тысяч назваў кніг агульным тыражом каля 2 мільярдаў экзэмпляраў. Усеаюзны кірмаш даў магчымасць выявіць запасы, пера-

размернаваць тыя або іншыя кнігі ў маштабах усёй краіны ў залежнасці ад чытацкага попыту.

Да пачатку кірмашу было прымеркавана адкрыццё тыдня кнігі, прысвечанага дружбе народаў СССР, 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Яго праграма шырокая і разнастайная. Своеасаблівым прапогам тыдня стаў вялікі кніжны кірмаш у парку імя М. Горкага, у якім прынялі ўдзел дзесяткі магазінаў Мінска і вобласці. Тут жа была разгорнута экспазіцыя выстаўкі «Дружба народаў — дружба літаратур», якую арганізавала Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна.

У дні свята кнігі работнікаў кніжнага цэха краіны прымалі на прадпрыемствах, у канст-

руктарскіх бюро і навуковых лабараторыях, у рабочых інтэрнатах і бібліятэках сталіцы.

Пра сустрэчу, якая адбылася ў Доме літаратара, расказ нашага карэспандэнта.

Залу мінскага Дома літаратара на гэты раз запоўнілі распусціліся кніжнікі. Письменнікам і прапагандыстам іх твораў ёсць аб чым пагаварыць.

Уступным словам сустрэчы адкрыў першы санктар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны пісьменнік Беларусі і Шамякін. Ён расказаў, якіх вялікіх здабыткаў дасягнула беларуская літаратура ў многагалосым хоры нацыянальных літаратур краіны за гады Савецкай улады, і сягоння, напярэдадні 60-годдзя рэспублікі і яе Камуністычнай партыі, падкрэсліў і Шамякін, беларуская літаратура ступаецца памаданым гасцем у дзверы народаў-братоў, а тансама многіх народаў-сяброў свету.

Перад прысутнымі выступілі беларускія літаратары. Яны гаварылі аб вялікіх дасягненнях літаратуры, аб значным росце якаснага паказчыка адрасаванай чытачу кнігі, што значна павысіла на ле чытацкі попыт.

Пра свае творчыя клопаты гасцям расказалі Барыс Сачанка, Іван Чыгрынаў, Аляксей Савіцін, Аляксей Асіпенка, Галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аркадзь Марціновіч пазнаёміў гасцей з планамі выдавецтва на бліжэйшыя гады. Паэты Артур Вольскі, Мікола Федзюковіч і Раіса Баравікова выступілі з чытаннем уласных твораў. Прадстаўнікі кнігагандлю краіны набылі кнігі беларускіх пісьменнікаў з аўтографамі.

Сустрэча ў Доме літаратара паспрыла павелічэнню зацікаўленасці беларускай літаратурай ва ўсіх кутках краіны.

На кніжным кірмашу ў парку імя М. Горкага. Выступае намеснік старшынні гарвыканкома т. Жукоўскі.

ВСЭ, ТОМ 29

Падпісчыкі атрымалі чарговы, дваццаць дзевятты том Вялікай Савецкай Энцыклапедыі.

На старонках тома, у прыватнасці, змешчаны артыкулы пра пісьменнікаў М. Чарота, К. Чорнага, І. Чыгрынава, І. Шамякіна, вядомага фалькларыста і этнографа мінулага П. Шэйна, народных артыстаў СССР Ф. Шамакава і Р. Шырму. Ёсць таксама звесткі пра раённыя цэнтры Чашнікі, Чэрвень, Чэрнынаў, Шаркоўшчыну, Шклоў, Шчучын.

Том ахоплівае словы на літары «Ч», «Ш», «ШЧ», «Э» ў праемежы слоў «Чаган», рака ў Арэнбургскай вобласці — «Экс-ле-бен», горад у Францыі.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

Матэрыялы восьмага нумара часопіса «Новый мир» цалкам прысвечаны 150-годдзю з дня нараджэння Льва Мікалаевіча Талстога. Сярод іх вялікая паэтычная падборка «У вяннок Талстома», у якой прадстаўлены і народны паэт Беларусі П. Броўка (пер. Я. Хелемскага).

Кнігу вершаў, казак і загадак В. Зубіка «Лясны будзільнік», якая летас выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў аўтарызаваным перакладзе на рускую мову і Бур-

сава, рэцэнзуе ў восьмым нумары часопіса «Детская литература» С. Хорсун.

У гэтым жа нумары М. Ачыроў аналізуе зборнік вершаў паэтаў з усіх саюзных рэспублік Савецкага Саюза «Пятнаццаць п'яльстнаў», што выпушчана на мангольскай мове Міністэрства асветы МНР. У гэтай спецыяльнай паэтычнай анталогіі для дзіцяч прадстаўлена і вядома беларуская паэтэса Э. Агняцэв.

ДА ЮБІЛЕЮ КАМСАМОЛА

Цэнтральны камітэт камсамола рэспублікі сумесна з Міністэрствам культуры БССР і творчымі саюзамі аб'явілі конкурс «Маладая гвардыя Краіны Саветаў», прысвечаны 60-годдзю Ленінскага камсамола.

Рэспубліканскі конкурс праводзіцца з мэтай стварэння высокадзейных, высокамастацкіх твораў літаратуры і мастацтва пра нашага маладога гераічнага сучасніка, яго багаты духоўны свет, актыўную жыццёвую пазіцыю.

У конкурсе могуць прыняць удзел прадстаўнікі ўсіх пакаленняў майстроў савецкай літаратуры і мастацтва. На конкурс прымаюцца творы літаратуры, кінематаграфіі, выяўленчага мастацтва, камсамольска-маладзёжныя песні.

У галіне літаратуры на конкурс могуць быць прадстаўлены рукапісы і апублікаваныя ў друку не раней 1976 года раманы, аповесці, паэмы, зборнікі вершаў, апазданніў, нарысаў, крытычных артыкулаў, публіцыстыкі. Творы падаюцца журы конкурсу ў мастацкім перакладзе на рускую мову.

Пераможцы ўзнагароджваюцца дыпламамі і граматамі. Яны маюць права на ўдзел у заклучных творах Усеаюзнага конкурсу пад такім жа дэвізам.

Матэрыялы на конкурс накіроўваюцца па адрасу: Мінск, вул. К. Маркса, 40, ЦК ЛКСМБ. На конкурс «Маладая гвардыя Краіны Саветаў».

ВЫСТАЎКІ

У выставачнай зале Віцебска адкрылася персанальная выстаўка работ члена Саюза мастакоў БССР А. Някрасава. У экспазіцыі прадстаўлена каля 50 лепшых работ мастака створаных ім за апошнія гады. Гэта партрэты, пейзажы, эскізы мазаічных панно і габеленаў. Асабліва цікавае ў шматлікіх наведвальнікаў выстаўкі выклікаюць творы А. Някрасава — «Галінка з вішнямі», «Паллявыя кветкі», «Надзейка», «У асеннім парку», «Партрэт жанкі». Трэба адзначыць і некаторыя пейзажы мастака — «Віцебск асенні», «Кастрычнік. Куток старога Віцебска», «Стары Віцебск».

А. АРСЕНЬЕВ.

У абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна г. Мінска адкрыты персанальныя выстаўкі работ самадзейных мастакоў Яўгенія Васілеўскага і Зяла Дуброва Маладзечанскага раёна і Алены Растаргуевай з саўска імя «10 год БССР» Любанскага раёна.

Яўгенія Васілеўская працуе, у асноўным, у тэхніцы акварэлі. Яе ўвагу прыцягвае сельскае жыццё, усё тое, чым жывуць яе аднавіскоўцы, што ёй блізка і дорага, да чаго яна мае дачыненне сама.

Вялікую частку экспазіцыі Алены Растаргуевай займаюць ілюстрацыі да беларускіх народных казак. Казачныя персанажы пададзены жыва, спецыяльна, з мясцовым каларытам.

Свае выстаўкі самадзейных мастацкіх прысвечваюць 60-гадоваму юбілею рэспублікі і яе Камуністычнай партыі.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

У ЛІТОВСКИХ СЯБРОУ

Вільнюскае выдавецтва «Вага» выпушчала аповесць Міхася Лынькова «Міколка-паравоз». Кнігу пераклала Э. Балёнава. Мастак Б. Лебедзеў зрабіў добры і цікавыя ілюстрацыі.

Дазвольце звярнуцца праз вашу газету з глыбокай удзячнасцю да арганізацыі і ўстаноў, якія адзначылі маё шасцідзясцігоддзе, а таксама да сяброў, аднапалчан, усіх таварышаў за прысланыя і выказаныя віншаванні.

Іван ГРАМОВІЧ.

У ПОЛЬСКИХ «ВІДНОКРЭНГАХ»

Польскі штомесячнік «Віднокрэнгі» («Гарызонты») — орган Польскага Камітэта Міру — змясціў рэпартаж свайго карэспандэнта Вяслава Загурскага «Горад герояў і сяброў» з Мінска. Аўтар расказвае пра сённяшні дзень сталіцы, пра барацьбу беларускага народа супраць фашысцкіх захопнікаў, пра культурнае жыццё Мінска, а таксама пра польска-беларускую дружбу.

У. СТРУМІЛА.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовае плённую літаратурную дзейнасць, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з п'яцідзясцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў рэдактара адрэдаванага часопіса «Неман» СПРЫНЧАНА Браніслава Пятровіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ДА 150-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
Л. М. ТАЛСТОГА

ВЯЛІКАМУ ПІСЬМЕННІКУ

Адзяленне грамадскіх навук АН БССР і Саюз пісьменнікаў БССР правядуць 28 жніўня г. г. юбілейную навуковую канферэнцыю, прысвечаную 150-годдзю з дня нараджэння Л. М. Талстога.

Пра яго традыцыі, творчыя прынцыпы, погляды на праблемы вайны і міру снажучы пісьменнікі і вучоныя А. Адамовіч, Ф. Куляшоў, У. Гніламедаў, В. Адамчык, В. Жураўлёў, С. Букчын, С. Чубакоў і іншыя.

Уступным словам адкрые канферэнцыю акадэмік АН БССР М. В. Бірыла. Слова пра вялікага рускага пісьменніка,

Для ўдзелу ў канферэнцыі запрашаюцца пісьменнікі, навукоўцы, кнігалюбы, члены творчых саюзаў, журналісты.

ПРЫСВЯЧАЕЦА Л. М. ТАЛСТОМУ

9 верасня спаўняецца 150 гадоў з дня нараджэння вялікага рускага пісьменніка Л. М. Талстога. Да знамянальнай даты Беларускае тэлебачанне і радыё падрыхтавала шэраг перадач. Так, на тэлебачанні паказаны спектакль па п'есе Л. М. Талстога «Улада цемры» ў пастаноўцы Беларускага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа. Пад рубрыкай «Нашы любімыя творы» на блакітным экране прайшлі апаўднёныя вялікага пісьменніка «За што?» і «Пасля балю» ў выкананні народнай артысткі БССР Г. Маркінай і народнага артыста СССР Р. Янкоўскага. Заслужаны дзеяч культуры БССР, рэжысёр В. Карпілаў падрыхтаваў тэлеаналіз «Л. М. Талстой і Беларусь».

Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вшчання радыё пазнаёміла слухачоў з радыёкампазіцыяй пісьменніка У. Мехавы «Л. М. Талстой на беларускай сцэне», у якой выкарыстаны ўрыўкі са спектакляў «Улада цемры», «Жывы труп», «Анна Карэніна» ў выкананні артыстаў беларускіх тэатраў. У эфіры прагучыць таксама спектакль Акадэмічнага тэатра БССР імя Я. Купалы па п'есе Л. М. Талстога «Жывы труп». Літаратуразнаўцы Н. Ватацы і Н. Лапідус падрыхтавалі нататкі «Л. М. Талстой і беларуская літаратура».

Творы Л. М. Талстога ўваходзяць у школьную праграму, вывучаюцца як у малодшых, так і ў старэйшых класах. Галоўная рэдакцыя радыёвешчання для дзяцей мае ў сваім «залатым фондзе» запісы ўсіх асноўных твораў школьнай праграмы ў выкананні майстроў мастацкага слова як беларускіх, так і маскоўскіх тэатраў. Некаторыя творы, перакладзеныя на мову радыё, гучаць у форме радыёпастановак, як, напрыклад, радыёпастанова «Юнацтва Наташы Растовай». Падрыхтаваны перадачы «Л. М. Талстой і сучаснасць», «Л. М. Талстой і дзеці».

Рэдакцыя музычных перадач радыё пазнаёміла слухачоў з кампазіцыяй «Музыка ў творчасці Л. М. Талстога», з радыёкампазіцыяй па апаўднёным «Пасля балю».

Пра літаратурныя вечары ў палацах культуры, клубах, школах, у вышэйшых навучальных установах, літаратурныя выстаўкі і канферэнцыі чытачоў, прысвечаныя 150-годдзю з дня нараджэння Л. М. Талстога, расказвае ў сваіх выпусках рэдакцыя інфармацыі.

В. ШЫМУК, намеснік галоўнага рэдактара Галоўнай рэдакцыі літаратурна-драматычнага вшчання Рэспубліканскага радыё.

У СЭРЦЫ ЖЫВЕ ЎСПАМІН...

Творчасць Талстога знайшла ўсеагульную любоў і прызнанне ў прыхільнікаў яго геніяльнага таленту яшчэ пры жыцці пісьменніка. Сотні, тысячы людзей з усіх нуткоў царскай Расіі і замежных краін ехалі ў Ясную Палію, каб пабачыць Льва Мікалаевіча. Вядома, зрабіць гэта было вельмі цяжка, бо родзічы і жонка яго Соф'я Андрэеўна стараліся, каб наведвальнікі не перашкаджалі яму працаваць. Ды і здароўе яго шанавалі танкама.

Усё ж мне пашэнціла. А было гэта так. Бацька мой, які тады жыў у Туле, любіў творы Горькага, Караленкі, Талстога. Некалькі разоў я, што заехаў з Масквы, падахоўваў бацьку наведваць Ясную Палію. У адзін з летніх дзён (у 1910 годзе), уздымаючы мяне з сабой (восенню я павінен быў пайсці ў школу), яны сабраліся ў дарогу.

Ехалі поездам да станцыі Засека, а адтуль — вэрст дванаццаць дабіраліся пешкі. На жаль,

на сядзібу нас не пусцілі. Аднак мы не адступілі. Выкарыстаўшы момант, калі ніхто не бачыў, хуценька прабраліся ў парк. Падышлі да дома, дзе жыў Талстой.

Убачылі сівога старога ў цёмнай блузе. Поруч з ім знаходзіліся члены сям'і, блізкія і сябры. Яны пілі чай, аб нечым гутарылі. Калі пачалі разыходзіцца з тэрасы, мы падышлі да Льва Мікалаевіча, прывіталіся. Ён запытаўся, адкуль мы. Бацька адказаў. Разгаварыліся, а на развітанне пісьменнік падарыў мне сваю кніжку і сказаў: «Будзь праўдзівым, сумленным і добрым вучнем!».

На ўсё жыццё запомнілася мне гэтая кароценькая сустрэча. І жыве ў сэрцы ўспамін пра Льва Мікалаевіча Талстога, жыве любоў да яго неўміручых твораў.

В. КАШПЕРАУ, настаўнік-пенсіянер.
Г. Баранавічы.

КАЛІ ПЕСНЯ—ТВАЯ

Мінск наведала вядомая спявачка Алена Камбурава, чые канцэрты на эстрадзе, на тэлебачанні і па радыё заўсёды карыстаюцца вялікім поспехам. Яна прыцягвае ўвагу строгім адборам тэкстаў і мелодый свайго рэпертуару, артыстызмам выканання, добрым мастакоўскім густам. Калі мы з ёй размаўлялі ў рэдакцыі Беларускага радыё, Алена Камбурава сказала аб сваіх пошуках так:

— «Маёй» я лічу тую песню, якую магу выконваць так, як драматычны акцёр іграе сваю ролю ў п'есе, як оперны спявак выступае ў сваёй партыі. Патрэбна ілюзія: быццам усё, што напісана паэтам і кампазітарам, — гэта створана і адкрыта табой. Ва ўсякім выпадку, мне асабліва такое самаадчуванне вельмі патрэбна. Але сумненні ўсё роўна ёсць. Ці так, як трэба, разумее я, напрыклад, Марыну Цвятаеву? Гэта ж людзі пэўна чалавечы і творчы асоба ў мастацтве! Мабыць, больш дакладна будзе сказаць, што я данраваюся да струн Цвятаевай... У такім разе артыст перадае сваё адчуванне арыгінала, сваё разуменне аўтарскай задумкі, прапускае напал пачуццёў, напрыклад, Маякоўскага праз свой артыстычны тэмперамент.

Так здарылася, што сама сябе я не магу аднесці да чыста эстрадных выканаўцаў. Адчуваю, што больш «належыць» да тых, каго адносяць да так зва-

нага размоўнага жанру. Чытальнікі — мае калегі і таварышы. Вельмі люблю слухачаў Дамітрыя Жураўлёва, Сяргея Юрскага. Мне вабіць у іх умненне захапіць слухача роздумам аб радасці і аб смутку, эмацыянальна адкрытасць і стрыманая манера. Тое ж даню і ў любімых мной спевакоў. Магчыма, таму і мой жанр часта вызначаюць тэрмінам — драматычная песня.

Ранам з кампазітарам Дашкевічам мы падрыхтавалі цыкл песень на вершы Маякоўскага: шэсць балад. Цяпер мы працуем над своеасаблівым мана-спектаклем паводле паэмы Влока «Дванаццаць». Тут ад мяне тэкст і музыка таго ж Дашкевіча вымагаюць шматпланавасці зноў жа драматычнай актрысы, пераўвасаблення. Гэта цікава. Працу звязаныя адразуш сярбам. Яны ў мяне ёсць і на Урале, і на Далёкім Усходзе, і на Волзе. Ім я і збіраюся паказаць новую праграму ў першую чаргу...

Мяркуючы па цёпламу прыёму выступленняў А. Камбуравай на мінскіх канцэртных пляцоўках, ёсць у яе сябры і ў нашым горадзе. Яны чакаюць новых сустрэч з лаўрэатам прэміі Маскоўскага камсамола, з патрабавальнай і натхнёнай артысткай. Таму а пакаданнем поспехаў усюды, і ў Мінску ў новы прыезд, мы развіталіся з А. Камбуравай.

Д. РАВІНСКІ.

Рыгор ХАЦКЕВІЧ

МАЦІ КАСМАНАЎТА

Радуецца Белае,
Крупкі ў снокі прасяцца,
Зноў у імлянніцах
Ходзіць Беларусь,—
Голас Кавалёнка
Зноў з-пад зор даносіцца.
Космас зноў штурмуе
У парты беларус.

Маці касманаўта,
Сціплая жанчына,
Пільна углядаецца
У густую сіль—
Можка, і над роднаю
Вёснаю ў вышынях
Праляціць з таварышам
Яснай зоркай сын.

Праляціць і з сініх
Далечыняў неба
Знак, адной ёй ясны,
Здолее падаць,
Што усё ў парадку,
Усё ідзе, як трэба,
І што хата матчына
З космасу відаць.

ГОСЦІ ЗЭЛЬВЫ — АРТЫСТЫ МАСКВЫ

Нядаўна ў зале раённага Дома культуры гарадскога пасёлка Зэльва адбылася сустрэча з артыстамі цырка Масквы. Госці выступілі з цікавай канцэртнай праграмай. Асабліва спадабалася зэльвенцам майстэрская выкананне пластычнага эцюда Н. Чарновай, акрабатычнага эцюда Л. і М. Чарновымі, Шмат апладысментнаў заслужылі ўдзельнікі мастацка-акрабатычнай групы пад кіраўніцтвам М. Чарнова. Парадавала глядачоў своеасаблівай манерай выканання нумара жанглёр В. Ляўкова. Пакарылі прысутных сваёй віртуознасцю паветраных гімнасты Б. Кандратаў і Г. Пастухоў.

Добрае музычнае суправаджэнне дазволіла зрабіць артыстам нумары яшчэ больш выразнымі і прыгожымі.

М. ДАНОК.

ЛЯЛЕЧНЫ — ДЛЯ ДАРОСЛЫХ

Адбылася прэм'ера ў Брэсцім абласным тэатры лялек. На гэты раз новая работа брэсціцкіх актёраў-лялечнікаў — спектакль па п'есе К. Рыжова «Лявіце імгненне удачы» — адраслава даросламу глядачу. Спектакль закрывае самыя разнастайныя праблемы сучаснасці. Галоўны рэжысёр спектакля А. Шкілёнак, мастак І. Крусь, Музыку да яго напісаў самадзейны кампазітар С. Любчук.

Новы спектакль — творчы падарунак тэатра слаўнаму юбілею роднай Беларусі і яе Кампартыі.

М. ПАУЛОВІЧ.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ ТРАДЫЦЫЙ

Сорак гадоў назад у сістэме тагачасных калгасна-саўгасных тэатраў рэспублікі з'явіліся яшчэ два калектывы. У Бабруйску і ў Лепелі пачалі дзейнічаць маладыя ансамблі этнаграфічна-мастацкага абслугоўвання вясковых глядач. У 1938 годзе яны паказвалі хлеба-робам Міншчыны і Віцебшчыны творы Я. Купалы, Э. Самуйленка, К. Крапівы, К. Чорнага. Артысты вандравалі па чыгуны, на лодках, пешшу. Іх чакалі ў вясковых клубах і хатах-чытальнях, на імправізаваных пляцоўках пад адкрытым небам.

Дзеячы гэтых калгасна-саўгасных тэатраў прымалі эстафету ад выдатнага прапагандыста сцэнічнага мастацтва на вёсцы — народнага артыста БССР Уладзіслава Галубка. Разам з калектывамі, створанымі раней — Полацкім, Слуцкім, Мазырскім, Барысаўскім і Рагачоўскім, Бабруйскі і Лепельскі перасоўвалі тэатры на працягу сезона знаёмілі з узорамі тэатральнай творчасці сотні тысяч глядачоў. Напрыклад, барысаўскія актёры наведвалі толькі ў 1935 г. усе сельскаветы раёна. Грамадскасць высокая ацэньвала дзейнасць гэтых калектываў. Бо нярэдка візіт тэатра ў той або іншы населены пункт наогул азначаў першую

ЧАКАЕМ ГАСЦЕЙ

Многім наведвальнікам Рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў БТА запомніліся мерапрыемствы мінулага сезона, прысвечаныя 60-годдзю Саветскай Беларусі і Кампартыі рэспублікі. У юбілейнай афішы новага сезона, які мы пачынаем 19 верасня сустрэчай артыстаў цырка Мангольскай Народнай Рэспублікі з тэатральнай грамадскасцю сталіцы, кожны радок асветлены гэтай ганаровай рубрыкай. Вялікае гасца займаюць тут тэматычныя вечары і вячэры канцэртны, на якіх артысты мінскіх тэатраў, філармоніі і цырка сустрэнуцца з рабочымі і служачымі прамысловых прадпрыемстваў Беларусі, працаўнікамі вёскі, воінамі ЧВВА, Рыхтуецца вечар, пры-

свечаны выдатнаму дзеячу беларускага тэатра Е. Міровічу, — з удзелам яго слоброў, паплечнікаў па творчасці, вучняў. Мы запрашаем гасцей на сустрэчы з мастацтвам опернага спявака В. Чарнабаева і драматычнай артысткі з Віцебска Э. Каняпелька. Іх творчыя справаздачы падтрымаюць Т. Ніжнікава, Г. Абуховіч, З. Браварская.

Як і раней, Дом работнікаў мастацтваў асаблівую увагу надае творчай моладзі. І, нарэшце, — будучы ў нас дзейнічаць народныя універсітэты тэатральнага мастацтва і прававых ведаў, лекторы для творчых работнікаў.

В. КУЛЯШОВА,
загадчыца творчага аддзела РДМ.

УСЁ ПРА ГОМЕЛЬ

Вялікі альбом, прысвечаны Гомелю, выйшла выдавецтва «Беларусь». На шматлікіх калеравых і чорна-белых здымках, выкананых калектывам фотамайстроў рэспублікі, адлюстраваныя памятнаы мясціны горада, звязаныя з яго рэвалюцый-

ным і ваенным мінулым, сённяшнім днём, развіццём культуры, фізкультуры і спорту.

Аўтар тэксту, які пададзены на рускай, англійскай, нямецкай, французскай і чэшскай мовах, І. Шафераў.

Штогод у дзень смерці Якуба Коласа на Вайсковых могілках сталіцы кладуцца жывыя кветкі на яго магілу. Народ шануе памяць любімага песняра.
На здымку: пісьменнікі, супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР ускладаюць кветкі.

Піліп Сямёнавіч ПЕСТРАК

Беларуская літаратура панесла вялікую страту. 22 жніўня на 75 годзе жыцця раптоўна памёр Піліп Сямёнавіч Пестрак, вядомы пісьменнік, член КПСС з 1926 года, удзельнік рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, заслужаны дзеяч культуры БССР.

Пестрак П. С. нарадзіўся 14 лістапада 1903 г. у в. Сакаўцы Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці ў беднай сялянскай сям'і. Разам з бацькамі ў гады першай імперыялістычнай вайны пераехаў на Паловжа. Вучыўся на бібліятэчных курсах, у гімназіі, пасля на рабфаку, некаторы час працаваў у валасным выканкаме. У 1920 г. паступіў у Самарскі ўніверсітэт. Увосень 1921 г. вярнуўся на радзіму. Там працаваў на лесапільні, лесарубам, служыў лесніком. У кастрычніку 1926 г. уступіў у члены Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі. З 1927 г. сакратар Косаўскага падпольнага райкома, член Слонімскага акругома КПЗБ, у 1933—34 гг. інструктар ЦК КПЗБ. Амаль 11 гадоў сядзеў у турмах буржуазнай Польшчы. У першыя гады Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічаў у партызанскім руху на Беларусі. Затым працаваў начальнікам Упраўлення па справах мастацтваў пры СНК БССР, у Інстытуце літаратуры АН БССР, у Саюзе пісьменнікаў БССР.

Пестрак П. С. пачаў выступаць у за-

ходнебеларускім друку з 1927 г. як паэт. Галоўная тэма яго вершаў—рэвалюцыйнае змаганне працоўных, апаганне мужнасці барацьбітоў за шчасце і волю. Яго рамантычна-бунтарская паэзія страмна клікала на змаганне за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне працоўных мас Заходняй Беларусі, за духоўнае абуджэнне прыгнечанага селяніна. Першая кніжка вершаў «На варце» выйшла ў 1940 г. Гераізму савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны прысвечаны зборнік паэзіі «За сваю Айчыну»

(1946 г.). Значнай падзеяй у савецкай літаратуры стаў раман «Сустрэнемся на барыкадах» (1951—54), у якім дадзена шырокая панарама жыцця і барацьбы народных мас Заходняй Беларусі за сацыяльныя правы, за ўз'яднанне з БССР, паказаны рост рэвалюцыйнай свядомасці рабочых і сялян, дзейнасць камуністаў-падпольшчыкаў, інтэрнацыянальная салідарнасць працоўных. Станоўчыя вобразы рамана захапляюць багатым духоўным зместам, партыйнай перакананасцю, самахвярнай адданасцю народнай справе.

Нямала твораў П. Пестрака прысвяціў услужэнню сацыялістычнай рэчаіснасці (зборнікі аповяданняў і вершаў «Першыя ўсходы», «Неспадзяванак», «Лясная песня», «Сярод чаротаў», «Падарожнае», «Слова пра Мінск»).

Перамога новага ў жыцці і псіхалогіі насельніцтва заходніх абласцей паказана ў рамане «Серадзібор» і «Лесавічанка». За раман «Серадзібор» пісьменніку была прысуджана Літаратурная прэмія імя Я. Коласа.

П. С. Пестрак вядомы і як перакладчык твораў з рускай, украінскай і польскай літаратуры.

Пестрак П. С.—вядомы грамадскі дзеяч. Ён быў дэпутатам Народнага сходу Заходняй Беларусі ў Беластоку, членам паўнамоцнай камісіі на сесіі Вярхоўнага Савета СССР (1939 г.), дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР першага склікання, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР восьмага склікання. Пестрак П. С. прымаў актыўны ўдзел у літаратурным жыцці, з'яўляўся членам праўлення і членам прэзідыума Саюза пісьменнікаў БССР. Партыя і ўрад высока ацанілі грамадскую і літаратурную дзейнасць пісьменніка, узнагародзіўшы яго ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнамі Дружбы народаў, «Знак Пашаны» і медалямі.

Нас пакінуў выдатны пісьменнік, патрыёт-камуніст, чалавек шчырай і шырокай душы. Светлая памяць аб Пестраку П. С. назаўсёды застанеца ў сэрцах усіх, хто яго ведаў, у памяці народа.

П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, М. Н. Полазаў, К. М. Платонаў, Н. Л. Сняжкова, Я. Я. Сакалоў, Г. М. Маркаў, М. С. Ціханаў, А. Б. Чакоўскі, А. Л. Петрашкевіч, С. Я. Паўлаў, Я. Б. Парватаў, Г. Г. Барташэвіч, С. М. Лукашэвіч, Ю. М. Верчанка, Ю. І. Сураўцаў, С. А. Баруздын, А. І. Аўчарэнка, Я. І. Скурко [Максім Танк], К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], П. У. Броўка, І. П. Шамякін, Ю. М. Міхневіч, М. І. Дзялец, А. А. Тоўсцік, М. С. Арэхаў, В. Е. Самуцін, А. Х. Асіпенка, І. А. Брыль, Г. М. Бураўкін, В. У. Быкаў, А. І. Вярцінскі, Н. С. Гілевіч, А. С. Грачанікаў, В. В. Зуёнак, М. І. Калачынскі, К. Ц. Кірэнка, Ц. В. Крысько [Васіль Вітка], М. П. Кругавых, А. П. Кудравец, А. М. Кулакоўскі, А. А. Лужанін-Каратай [Максім Лужанін], А. Я. Макаёнак, І. Я. Навуменка, П. Е. Панчанка, Н. Е. Пашкевіч, Б. І. Сачанка, І. Д. Сіпакоў, М. Г. Ткачоў, І. Г. Чыгрынаў, В. А. Каваленка, У. А. Калеснік, У. С. Ліпскі, Н. М. Тарас.

ПАЛЫМЯНЫ ПАТРЫЁТ

Піліп Пестрак ніколі не траціў аптымізму, заўсёды моцна верыў у вялікую праўду і непераможнасць ідэі камуністаў—ідэі народнага вызвалення. Хто не ведае натхнёных радкоў яго баявых вершаў, напісаных ім ва ўмовах падполля і ў астражонскім цэляі! Так, ён працаваў і ў часы цяжкага турэмнага зняволення. А яго радкі ішлі ў народ са старонак газет і камуністычных лістовак. Нямала пакутлівых гадоў адсядзеў П. Пестрак у астрагах за рэвалюцыйную дзейнасць. Мне давалася разам з ім быць у лунішскай і гродзенскай турмах, разам сядзець на лаве падсудных. Усё памятаю... Такое не забываецца...

Калі над землямі былой За-

ходняй Беларусі заззяла сонца свабоды, П. Пестрак з галавой акунуўся ў новае, радаснае творчае жыццё. Усе свае сілы, увесь свой пісьменніцкі дар ён да канца аддаў савецкай Радзіме.

...Пякучы боль беззваротнай страты лёг на нашы сэрцы. І толькі адно сцвяшчае гэты боль—усведамленне, што Пестракоўскія кнігі трывалі ўвайшлі ў гісторыю беларускай літаратуры і займаюць у ёй пачэснае месца. Яны жывуць і доўга будуць жыць у народзе, за шчасце якога пісьменнік аддаваў сваё сэрца, свой талент. Бывай, дарагі дружа!

Якуб МІСКО.

ЧАЛАВЕК РЭВАЛЮЦЫЙНАГА ГАРТУ

Калі ён узыходзіў на трыбуну чытацкіх канферэнцый і ціхімі голасам пачынаў чытаць вершы пра сцэжку, якая перадала ў дзіцячыя яго гады выбегла з вёскі і бабегла праз лясы і дубровы ў вялікі свет, то здавалася, што перад залай выступае паэт-лірык.

І калі хтосьці з яго калег-спадарожнікаў пасля браў слова і паведамляў слухачам на канферэнцыі аб тым, што П. Пестрак за рэвалюцыйную дзейнасць на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі, якая зна-

ходзілася пад уладай пілсудчыкаў, не адзін раз арыштоўваўся, шмат гадоў сядзеў у турме, адносіны да гэтага простага з выгляду літаратара адразу ж мяняліся: перад намі быў бальшавік, сапраўдны барацьбіт, палітычны вязьель. Нешта легендарнае звязваем мы з такімі людзьмі. Яго словы набывалі цяпер, калі мы ведалі, хто перад намі, важкасць высокай, якія здабываюцца ў баях, у неўтаймаванай падпольнай рабоце, у палітычнай дзейнасці на самых адказных пастах.

Бывае, разгорнеш яго томік вершаў, напісаных яшчэ да верасня 1939 года, або вядомы раман «Сустрэнемся на барыкадах», і цябе агорне цеплынёй чалавечых пачуццяў, напалам духоўнага тэмпераменту, рухам неспакойнай думкі пісьменніка-грамадзяніна, мастака, камуніста. Цяпер мы будзем звяртацца да яго твораў, аддаючы пашану салдату рэвалюцыі і салдату ў літаратуры, які з гонарам выконваў прысягу на вернасць народу і партыі.

Уладзімір ШЫЦІК.

Анатоль АСТРЭЙКА

Пасля цяжкай працяглай хваробы 23 жніўня на 68 годзе жыцця памёр вядомы беларускі паэт Анатоль (Акім Пятровіч) Астрэйка.

А. Астрэйка нарадзіўся 11 ліпеня 1911 г. у в. Пясочнае Капыльскага раёна Мінскай вобласці ў беднай сялянскай сям'і. Скончыў двухгадовыя курсы пры Мінскім белпедтэхнікуме, вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага педагогічнага інстытута. У 1930 г. пачаў працоўную дзейнасць у рэдакцыі акруговай газеты «Чырвоная Полаччына», пасля супрацоўнічаў у рэдакцыях рэспубліканскіх газет.

У час Вялікай Айчыннай вайны працаваў адказным сакратаром сатырычнай газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну». Па заданню штаба партызанскага руху двайчы накіроўваўся ў варожы тыл. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў некалькі

год працаваў у рэдакцыі часопіса «Во-
жык».

Першыя вершы А. Астрэйкі з'явіліся ў друку ў 1928 г. У 1940 г. выйшаў зборнік яго паэзіі «Слава жыццю». У 1943 г. друкарня падпольнай случкаў газеты «Народны мсцівец» надрукавала другі зборнік паэта «Случкі пояса».

У пасляваенныя гады былі выдадзены зборнікі вершаў А. Астрэйкі «Крамлёўскія зоры», «Добры дзень», «Елка», «Зямля мая», «Песня дружбы», паэма для дзяцей «Прыгоды дзеда Міхеда», «Бацька мой Нёман», «Сэрца насцеж», «Цвіце верасы», «Зямная Случчына».

Творчай манеры А. Астрэйкі характэрны шчыры лірызм, пошук яркага народнага слова, палымяны патрыятызм, услужэнне гераічнага ратнага і працоўнага подзвігу савецкіх людзей.

П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, Н. Л. Сняжкова, Г. М. Маркаў, М. С. Ціханаў, Ю. М. Верчанка, Ю. І. Сураўцаў, А. Л. Петрашкевіч, С. Я. Паўлаў, Ю. М. Міхневіч, Я. Б. Парватаў, У. В. Матвееў, М. І. Дзялец, Г. Г. Барташэвіч, С. М. Лукашэвіч, А. А. Тоўсцік, В. Ц. Тураў, Р. Н. Мачульскі, К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], П. У. Броўка, Я. І. Скурко [Максім Танк], І. П. Шамякін, І. А. Брыль, Г. М. Бураўкін, В. У. Быкаў, А. І. Вярцінскі, Н. С. Гілевіч, А. С. Грачанікаў, В. В. Зуёнак, М. І. Калачынскі, К. Ц. Кірэнка, Ц. В. Крысько [Васіль Вітка], А. П. Кудравец, М. П. Кругавых, А. М. Кулакоўскі, А. А. Лужанін-Каратай [Максім Лужанін], А. Я. Макаёнак, І. Я. Навуменка, А. Х. Асіпенка, П. Е. Панчанка, Н. Е. Пашкевіч, Б. І. Сачанка, І. Д. Сіпакоў, М. Г. Ткачоў, І. Г. Чыгрынаў, А. С. Вялюгін, П. Б. Звонак [Алесь Звонак], У. С. Ліпскі, Р. В. Няхай.

ПАМЯЦЬ АБ ТАБЕ—СВЕТЛАЯ

Ні слых, ні зрок не хоча змяніцца з тымі словамі: «Не стала Анатоля Астрэйкі». Яшчэ ж зусім надаўна, нейкіх два дні назад, мы чыталі яго новыя вершы, цешыліся яго шчырым словам, у якіх—клопат пра заўтра, пра жыццё, і ні слова наракання на лёс. Яму паранейшаму хацелася быць на прыродзе, слухаць яе музыку, бачыць «акіяны вялікіх хлебны, і характава блакітных мар». Ён, «забыўшы пра гады і ўзрост», не збраўся складваць сваіх уключын. Ён марыў шмат дзе пабываць і шмат пра што напісаць.

Калі б ён падараваў роднай Беларусі толькі два сваіх вершы-песні «Нёман» і «Песня пра Канстанціна Заслонава», дык і гэтага было б даволі, каб нават застацца ў памяці народнай. А ён жа падараваў яшчэ і шмат іншых твораў, якія склалі не адну яго паэтычную кнігу.

Не стала паэта. Вельмі балюча на сэрцы. Адзінае, чым можам у такую хвіліну сцешыць сябе—гэта тое, што засталіся з намі яго шчырыя песні. Разам з імі будзе жыць у нашых сэрцах і яго вобраз.

Алесь БАЧЫЛА.

ВЕРНЫ ВОІН

Памяці Анатоля АСТРЭЙКІ

Я знаў цябе. Ты быў вясёлы і шчыры, як і твой народ. У дні вайны да нас твой голас прыйшоў на Беларускі фронт. Ты ў сваёй будан вяртаўся з бою.

Затым пісаў штось на лістках. І мы чыталі «Случкі пояса». Што свежай фарбаю прапах. Праз цемру, дым Сваёй сцяжыннай Ты верным воінам хадзіў, Заўжды апошнюю скарынку з сярбамі папалам дзяліў. Любілі мы цябе За мужнасць, За светласць, што ў душы бярог,

Яшчэ за тое, любі ды дружа, Што ты інакшым быць не мог. Балюча нам, што ў родным доме Цябе сябры не страцілі больш. Але хай сёння Бацька Нёман Падзеліць з намі гэты боль. Пятро ПРЫХОДЗЬКА.

НАВЕЧНА З НАРОДАМ

Дарагі Акім Пятровіч, няўжо то прада?.. Няўжо я не ўбачу больш тваіх разумных, добрых, з вясёлай хітрынкай вачэй, не пачую больш трапнага, з сакавітым гумарком, па-астрэйкаўску сказанага слоўца?

Дарагі Акім Пятровіч! Ты заўжды быў просты і надзіва чалавечны сярод людзей. Умеў заўважаць, што на душы ў некага не зусім утульна часам, не надта сонечна. Бы мімаходзь падкідаў ты жарт, вясёлу народную прымаўку, вясёлае народнае экспертам, на вачах, цяплом сваёй душы адаграваў чужую на-

ледзь. Шчодра, вельмі шчодра раздаваў ты сваё сэрца людзям, дарыў яго багачці іншым. Як сявец на ніве, шчодра сеяў з яго дабро і радасць. І ў чудовых творах сваіх, і ў таварыскіх сустрэчах ці застоллях, і ў сяброўскіх парадах. Як нам будзе не ставаць цябе, твайго жывога голасу, добрага усмешкі, падбадзёрваючага слова...

Бывай, наш дарагі Акім Пятровіч! Ты, твае творы назаўжды застануцца з людзьмі, з партыяй, з народам.

Даір СЛАУКОВІЧ.

КНИГАПІС

ПАРТРЕТЫ І ПРАБЛЕМЫ. Зборнік. Артыкулы аб пісьменніках-сучасніках. На рускай мове. Ленінград. «Художественная літаратура», Ленінградскае аддзяленне. 1977.

Гэты зборнік літаратурна-крытычных нарысаў і артыкулаў, прысвечаных творчасці вядомых савецкіх паэтаў і празаікаў, падрыхтавала секцыя крытыкаў і літаратуразнаўцаў Ленінградскай пісьменніцкай арганізацыі сумесна з Ленінградскім аддзяленнем выдавецтва «Художественная літаратура». Чытач з вялікай цікавасцю праніме ў свет вобразаў, створаных фантазіяй такіх буйных майстроў слова, як Юрый Бондараў і Чынгіз Айтматаў, Эдуардас Межлайціс і Данііл Гранін, Федар Абрамаў і Леанід Марцінаў...

«Творчая сіла памяці» — так называецца вялікі артыкул Н. Губно, у якім усебакова разглядаецца творчасць вядомага беларускага пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Васіля Быкава. Аўтар разважае над задумай і ле далейшым ажыццёўленнем ва ўсіх найбольш значных творах празаіка, прасочвае звалюючы яго сталення — «Пачатак шляху», «Чалавек перамагае», «Няхай едзе камісар!», «І быў агонь», і была вышэйшая справядлівасць на свеце», «Нікога не забыць», «Новыя апавесці».

А. БАДРОУ.

ПРА ФЕЛІКСА ЭДМУНДАВІЧА ДЗЕРЖЫНСКАГА. Зборнік. Успаміны, артыкулы, нарысы сучаснікаў. На рускай мове. М., Выдавецтва палітычнай літаратуры, 1977.

«Не варта было б жыць, калі б чалавецтва не асвятлялася зоркай сацыялізму, зоркай будучыні», — гэтыя словы Фелікса Эдмундавіча Дзержынскага, палыманага рэвалюцыянера, вернага саратніка і сябра Уладзіміра Ільіча Леніна, не выпадкова ўзятыя эпіграфам да аднаго з раздзелаў кнігі. У іх — жыццёвае крэда рэвалюцыянера і змагара, які цалкам прысвяціў сябе справе вызвалення чалавецтва ад прыгнёту, барацьбе за яго шчаслівую будучыню.

Зборнік складаецца з пяці раздзелаў. У першы з іх увайшлі матэрыялы пра асноўныя этапы жыццявага шляху Ф. Дзержынскага. У наступных чатырох змешчаны успаміны, артыкулы, нарысы, што характарызуюць пэўныя перыяды жыцця Фелікса Эдмундавіча, падірэслююць тую ці іншую найбольш важную рысу ў ягоным характары.

Сярод аўтараў — такія вядомыя партыйныя і дзяржаўныя дзеячы, як А. Луначарскі, К. Варашчылаў, А. Стасава, У. Бонч-Бруевіч і іншыя, а таксама сябры, сваякі, блізкія Ф. Дзержынскага.

І. ВІШНЕУСКІ.

Зайздросны, здзіўляюча-непаўторны лёс у паэтычнага слова Максіма Танка. Здаецца, што за паўстагоддзя літаратурнай працы мастак павінен ужо рэалізаваць усе магчымасці, вычарпаць да дна запасы «насеннага фонду» сваёй фантазіі, не пакінуўшы і спадзяванняў на нешта новае і значнае. Кожная ж чарговая публікацыя яго пераконвае ў адваротным — ідзе няспынны пошук фарбаў і адценняў слова, якое падобна акіяну — шматмернаму і шматгаласаму, рознаму ў сваім настроі, інтанацыі, колеры.

Вось чэрвеньскі нумар «Полымя» з'явіўся добрым падарункам для ўсіх, хто любіць жыву і ўзважаную сэрцам паэзію народнага песняра: М. Танк выступае з вершамі з «Новай кнігі». І не выпадкова размову сваю ён пачынае лакальным, напоўненым глыбокім роздумам творам аб сутнасці мастацтва, якому так неабходна судакранацца са светам запаветнага і неадкрытага, каб яно не застыла ў канонах форм і мелодый. Толькі ідучы «праз свет шматгалосы, шумлівы, барвовы», паэт здольны на такое прызнанне:

І песню маю атуляе зноў
вечер
Зялёнай лістотай і пылам
суквецця.

Пільна ўглядаючыся ў сённяшні і заўтрашні дзень, паэтычная думка і зрок М. Танка не могуць «здаць у архіў» і тое больш-менш далёкае, чым жыла яго Радзіма, а значыць, і ён сам. Характэрны ў гэты адносінах верш «Час» — своеасабліва мастацкая біяграфія нашага народа. Напісаны ў форме верлібра (які няўхільна прагрэсіруе ў творчасці аўтара на працягу двух апошніх дзесяцігоддзяў), гэты твор не прэтэндуе на паўнату дэталёвага летапісу. Даносзячы найбольш істотнае без упрыгожванняў і непатрэбных дыдактычных сентаўраў, аўтар спыняе ўвагу на тым галоўным, што вызначае аблічча часу, яго хаду і сутнасць.

Пабудаваны па прыпынку разгорнутага апавядання, свядома сарыентаваны на размоўна-будзённы стыль («Раней у нас адзначалі такія падзеі час...»), твор не экзальтуе пералічэння асаблівасці той ці іншай эпохі, паласы народнага жыцця, а даносіць іх, як хроніка, паслядоўна, з той логікай, што дазваляе ўзмацніць агульны пафас верша, надае яму натуральнае дыханне, вывераны дакладным пацукіем рытм.

Сацыяльныя кантрасты двух светаў — змрочнага свету прыгнёту і светлай эры сацыялізму — імпульсы адпаведнага частаю, тыя гены, што сігналізуюць аб «фізіялогіі» грамадства, яго прыродзе. Мінулае, сучаснае, будучае. Трыяда гэтых паняццяў — асноўная лінія верша «Час», той стрыжань, тая вертыкаль, на якую навізаны падзеі людскога бяспраўя, прыніжанаці і гвалту ў эпоху непрымырных сацыяльных антаганізмаў («Гэта

М. Танк. З «Новай кнігі». Вершы. «Полымя», 1978. № 6.

ПАЧУЦЦЕ СЯМ'І АДЗІНАЙ

Так называецца кніга, якую выпусціла грузінскае выдавецтва «Мерані». Аўтары яе І. Багамолаў і Р. Мімінашвілі падрабязна расказваюць пра кантакты братняй рэспублікі з іншымі народамі Савецкага Саюза. Значнае месца ў выданні адведзена і грузінска-беларускім культурным узаемазвязям.

У спецыяльным раздзеле «Блізкая далечыня» прыводзіцца звесткі, якія сведчаць аб тым, што грузінскі народ даўна ведае культуру сваіх сяброў. У прыватнасці, творы К. Тураўскага і С. Полацкага былі перакладзены А. Баграціёні і яго сынам Аляксандрам яшчэ дадоўга да рэвалюцыі. У трыццаціх гадах мінулага стагоддзя ў Беларусі публікаваў Г. Арбеліяні. З Тбілісі звязана працоўная

было ў той год, калі з голаду пухлі; «Калі за ссечаную сагну на крыж старому Якіму панскія цівуны забілі яго сына»), падзеі будаўніцтва і абароны новага ладу жыцця («Калі мы ўступілі ў калгас...»; «Калі вёску спалілі фашысты...») і думка паэта пра заўтрашні дзень, які будзем адзначаць «палётамі новых касмічных ракет, нараджэннем новых гарадоў, паэм і сімфоній...»

Як ні дзіўна, пранікненне чалавека ў таямніцы сусвету, спасціжэнне складаных праблем эпохі НТР нараджае ўсё большую цікавасць да самой зямлі — калыскі чалавецтва, да першасных і адвечных ас-

ручай», «Прайшла навальніца...»).

У новай публікацыі бяспрэчнай удачай з'яўляецца «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша-Бадзіні». Яна стала добрым працягам такіх папярэдніх (і сёння свежых) рэчаў паэта, як «Казка пра Мядзведзя», «Казка пра Музыку», «Галінка і Верабей», «Сон над Нёмнам». Пшучы гэтыя радкі на берэзе Дняпра, у свеце не толькі людзей і матараў, але і пореткіх мурашак, здзіўляюча белых чаек, нязвычайна каляровых матылёў, асабліва поўна адчуваеш задуму мастака і ўсю чароўнасць гэтай пранізанай наскрозь сонцам і

як выяўленне грамадскай і творчай пазіцыі мастака не выключваюць матывы рознай талнальнасці, палярнасці неаднародных пачуццяў. Несумненна правільнай і свечасовай з'яўляецца думка Вадзіма Кожынава: «Бяздумны аптымізм не здольны нарадзіць, у прыватнасці, у наш век нічога сапраўды паэтычнага».

У лірыцы М. Танка яднаюцца ўзруненая вера і развагі-сумненні, выкліканія да жыцця не самамётнай кабінетнай філасофіяй, а самой рэчаіснасцю; гарачая пераконанасць не замыкае ў дагматычна-бетонную клетку супярэчнасці і шурпатасці жыцця, дзе ёсць месца і трывожлівай адказнасці («Кожны раз...») і далёка не высэйлай усмешцы («Біяграфічны фільм»). Між іншым, інтанацыйны манументалізм і рыфмаванае шматслоўе — сёння адзін з небяспечных сімптомаў творчасці некаторых паэтаў.

Трывога за лёс чалавека і планеты, непакой за прыроду і чысціню неба, сынённыя ўдзячнасць зямлі, якая дала табе мову і права ствараць — вось толькі некаторыя з каардынатаў паэтычнай думкі М. Танка, думкі па-маладому рухавай і па-сталому немітуслівай. Часам асобныя верлібры аўтара могуць выклікаць уражанне звычайнага празаічнага фрагменту, апісальнага па форме, своеасабліва чарнавіка-накіду для будучых твораў («Калі нашчадкі будуць...»), часам можа ўзнікнуць уражанне, што згублены паэтычны стан («Дамоніс...»), але нават і ў такіх, зусім не эталонна-паказальных, творах М. Танка нельга дакараць у стэрэатыпінасці, шаблоннасці. Больш таго: многае тут працываецца менавіта як пэўны выклік ураўнаважанай анемічнасці. І поруч з гэтым — то адкрыта-шчыра, то прыхавана-сцяята іронія, якой і тлумачыцца частае парушэнне класічных табу.

Шматлікія паездкі па свеце з'явіліся асновай для такіх павольна цікавых і структурна блізкіх да паэтыкі таго ці іншага народу, вершаў, як «Ланьцуцкі замак», «Трэска з дома Шэкспіра», «Браціслава», «Марк Шагал».

«У адных вуснах больш слодычы, як у сотні» — гаворыцца ў японскай ікабанае, якую лакалічна перадае паэт у васьмірадкавым верлібры, трансфармуючы паэтычную культуру іншых народаў у родным слове, якому не толькі імкнучы «па рэйках успаміну», але і «марыць пра вандроўку ў захмарныя прасторы». І за кожным словам паэта — жыццё, дзе ўсё аднолькава важна: лёс чалавека і травінкі, дрэва і планеты.

Віктар ЯРАЦ,
кандыдат філалагічных
наук.

ноў усвядомленай людзьмі этыкі і маралі. Крытэрыі такіх паняццяў, як дабро і зло, шчырасць і чэрствасць, нягледзячы на ўсе дасягненні сучаснай навукі, не толькі не зніжаюцца, а, наадварот, набываюць усё большую актуальнасць, апраменьваючыся з касмічнай вышыні абвостраным розумам чалавека, які ўсведамляе (аб чым не раз гаварылі касманаўты), якая малая для ваенных спрэчак і непаразуменняў наша блакітная планета. У самым непасрэдным кантэксце сучаснасці гучыць па-партыйнаму страсная, тэмпераментная, пафіласофску мудрая паэзія М. Танка, які не пазбягае складанасцей жыцця, яго вострых пытанняў, імкнучыся закрануць найбольш наспелае, надзеёнае. Гэтая якасць — пастаянны спадарожнік танкаўскіх вершаў. Выразна выявілася яна і ў новых творах мастака.

Тэматычны і рытмічны дыяпазон лірыкі М. Танка не абмежаваны рамкамі раней вядомых узораў. Кароткая імпрэсія, сюжэтны верш, лірычная мініяцюра, палітычны маніфест, філасофская фрэска — далёка не поўны арсенал жанравага «ўзбраення» М. Танка. Інтанацыі высокія, паэтычныя змяняюцца афарбаванымі ўсмешкай, гумарам; поруч з традыцыйна-рэалістычнымі радкамі аб Чылі і Браціславе суседнічаюць верлібры-пытанні, саркастычныя і іранічныя звароты і разважанні ў форме мініяцюры («Вы гаворыце...», «Калекцыянер сярэбранікаў», «Я ў захапленні...»), цёплыя, асветленыя раўнішны чысцінёй, замалеўкі аб вернасці, радасці сустрэч і любові («Знаць хочаш, дыябе знайшоў...», «Восеньскі

жывіцай касмічнай быліны.

Космас — праз зямлю, зямля — праз космас. Пазнанне свету — акт не столькі заплававаны грамадствам, эпохай, колькі ўласцівы самой сутнасці людскога розуму, які немагчыма спыніць (нават перад небяспекай магчымых катаклізмаў) у пошуку невядомага, неадкрытага. Вечная цікаўнасць людзей, аб якой прама заяўляе аўтар у адным з безназоўных вершаў («І чым ты так вабіш, не знаю, нябэсаў бяздонная сіль...»), у «Быліне...» метафарызуецца на вобразе Мураша-Бадзіні, «які любіў залазіць у неба на хваіне і з вышынні паднебнай глядзець на сонца, зоры...» Касмічная вандроўка Мураша — тая незвычайная метафара, якая дазволіла дасціпна, па-сучаснаму далучыць чытачоў розных узростаў да жывой дапытлівасці, у алегарычнай форме дынамічна раскрыць сувязь жыхара Зямлі з бязмежным сусветам. Напісаная выразным ямба, «Быліна» чытаецца лёгка, нязмушана, з нейкай прасветленай святочнасцю, з тым шчымлівым рэхам даверу і казачнасці, якія мы часта сталеючы, растрэчваем у сваёй душы, губляем іх, збядняючы ўласны свет.

Не ментарскі тон, не ноткі снабізму ці песімізму чуваюцца ў роздуме і дэкларацыях паэта, а рэальная турбота за ўсё жывое і вартае жыцця. Паэт не стварае бясхмарнай ідыліі, але і не азмрочвае колеры, не малюе свет аднатонным і ўтрапёна-нязменным. Сівярджэнні паэта не маюць нічога агульнага з той ганарыстай самаўпэўненасцю, якая не пакідае нават месца ніякім сумненням і роздуму. Катэгарычнасць, імператывізм у поглядах і ацэнках,

і творчая дзейнасць Я. Лучыны. Новы этап у грузінска-беларускіх культурных узаемазвязях наступіў пасля Кастрычніка. Гэты перыяд таксама дэталёва аналізуецца ў кнізе.

А. ЛЕГКІ.

СКАРЫНА І КНИГАДРУКАВАННЕ

Аддзел рэдкіх кніг Дзяржаўнай ордэна Леніна бібліятэкі СССР імя У. І. Леніна падрыхтаваў і выпусціў бібліяграфічны паназальнік «Пачатак кнігадрукавання ў Беларусі і Літве. Жыццё і дзейнасць Францыска Скарыны». Выданне гэтае змясціла ў сабе апісанні звыш 1400 кніг, часопісных і газетных артыкулаў, якія з'явіліся ў свет з 1541 па красавік 1977 года.

У першым раздзеле падрабязна расказваецца пра выданні самога Скарыны, якія выходзілі ў Празе і Вільні, указваецца пра фармат іх, памеры, палігра-

фічнае афармленне і г. д. Другі раздзел — паказальнік літаратуры па гісторыі развіцця кнігадрукавання ў Беларусі, аб жыцці і дзейнасці першадрукара. У ім улічана 1429 назваў асобных прац, артыкулаў, мастацкіх і публіцыстычных твораў.

Выданне мае паказальнік імен і сістэматызаваны паказальнік, што дазваляе лёгка і хутка сарыентавацца ў ім.

М. РОЗУМ,
адказны сакратар па прапагандзе кнігі Мінскага абласнога таварыства кнігалюбаў.

СЛОВА ПРА МІХАІЛА МАЛОЧКУ

У зборніку успамінаў «Акно ў маладосць», што папоўніў нядаўна бібліятэчку часопіса «Огонек», вядомы савецкі паэт Сяргей Нараўчатаў вяртаецца да пачатку свайго творчага шляху, прыгадвае першыя

поспехі і няўдачы, расказвае аб сваіх сябрах-літаратарах, з якімі разам дзяліў усе радасці і нягэды.

З цёплым і ўсхваляванасцю піша ён пра Міхаіла Малочку, беларускага юнака, творчасць якога заўчасна абарвалася: ён пайшоў добраахвотнікам на фінскую вайну і загінуў смерцю героя. Школьныя дзёнікі, артыкулы, незаконная апавесць, якія засталіся пасля яго смерці, сведчаць аб тым, што гэта быў надзвычай таленавіты чалавек.

А. ЗЭКАУ.

ВЫДАДЗЕНА У ЧЭХАСЛАВАКІІ

Чэхаславацкае выдавецтва «Альбатрос» выпусціла для юных чытачоў у перакладзе на чэшскую і славацкую мовы вядомы помнік славянскай культуры «Слова аб палку Ігара-Віым».

І. ФЕДАРАУ.

СЯРОД шматлікіх пытанняў, што зацікаўлена абмяркоўваюцца пасля прынятай у 1972 годзе паставы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», вылучаецца кола тых, якія датычаць самой сутнасці крытыкі, яе магчымасцей і ролі ў грамадскім прагрэсе. Сутнасць крытыкі, як і ўсёй літаратуры, цесна звязана з яе функцыянальным прызначэннем. Крытыка прызначана рэалізаваць эстэтычны змест літаратуры, матэрыялізаваць яго ў грамадскіх паводзінах чалавека, у сістэме вартасных арыентацый грамадства. Зразумела, што напрамак яе дзейнасці не адназначны. Вырашэнне істотнай на пэўным этапе паскоранага развіцця праблемы тыпалогіі і самабытнасці — таксама не самамэта.

Творчая дзейнасць заўсёды была скіравана да разумення чалавека. З Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі пачынаецца якасна новы характар гістарычнай дзейнасці. У аснове сацыялістычнага гуманізму ляжыць новая, гераічная канцэпцыя асобы. Вартасці літаратуры рэвалюцыйнай эпохі перш за ўсё ў тым, што яна адлюстравала новы погляд працоўнага чалавека на самога сябе, дапамагла яму ўбачыць у сабе, кажучы словамі К. Чорнага, неабжытыя пласты жыццяздольнасці.

Вульгарызатарская крытыка аказалася няздольнай асэнсаваць пафас гераічнага ўздыму, якім была прасякнута беларуская літаратура дакастрычніцкага і паслякастрычніцкага дзесяцігоддзяў. Вульгарызатары не заўважылі самага галоўнага ў мастацтве рэвалюцыйных мас — яго гераічна, жыццёвыя пафас, яны скаціліся на прагматысцкія пазіцыі, і гэта прывяло іх да фальсіфікацыі сутнасці літаратуры.

Сучасная крытыка не выпадкова імкнецца раскрыць у літаратуры яе гераічную сутнасць. У. І. Ленін падкрэсліваў, што думка чалавека бясконца паглыбляецца ад з'явы да сутнасці, ад сутнасці першага, так сказаць, парадку да сутнасці другога парадку і г. д. без канца. Імкненнем да асэнсавання сутнасцей вышэйшага парадку і абумоўлены пафас кнігі Віктара Каваленкі «Праблемы сучаснай беларускай крытыкі». «Бясспрэчна, — піша аўтар, — у цэлым беларускае літаратурназнаўства і крытыка раскрылі развіццё нацыянальнай літаратуры даволі поўна і глыбока. Але невыразна пры гэтым бачыцца духоўнае становленне беларускай літаратуры, вялікі ўнутраны гераізм гэтага шляху, усенародны сэнс подзвігу, здзейсненага беларускімі пісьменнікамі. Гісторыя беларускай літаратуры пазначана момантамі велізарнага ўздыму духоўных парыванняў. Гэта таксама прадмет навуковага даследавання і крытычнага асваення і, трэба сказаць, прадмет далёка не другарадных».

Новая праца крытыка з'яўляецца арганічным развіццём яго канцэпцыі літаратурнага працэсу. Прага духоўнасці, якую В. Каваленка так удала вылучыў у лепшых творах беларускай літаратуры, — гэта, па сутнасці, прага гераічнага. Ён паказвае, што час патрабуе крытыкі, роўнавялікай па сіле свайго грамадзянскага пафасу лепшым узорам мастацкага слова. Гэтым унутраным пераконаннем прасякнута ўся кніга, яно з'явілася як вынік глыбокага пранікнення ў рэальныя духоўныя каштоўнасці літаратуры і стан сучаснай крытыкі.

В. Каваленка надзвычай востра адчуў, што эстэтычны прагрэс сёння залежыць не толькі ад наяўнасці шэдэўраў мастацтва, але і ад іх рэалізацыі ў сферы

грамадскіх інтарэсаў; што наступіў час крытыкі.

За апошнія гады сфера ўплыву беларускай літаратуры значна пашырылася, адпаведна — і кола яе даследчыкаў. Даюць значыць пра сябе маладыя крытычныя сілы, хоць некаторыя яны, праўда, вабіць да сябе, «як рыб гарох у азярыне». Час патрабуе глыбокага высвятлення становішча ў сучаснай крытыцы.

Гэтай тэме В. Каваленка прысвячае спецыяльны раздзел, але адчуваннем рэальнага становішча ў крытычным цэху прасякнута ўся кніга. З прычыны нераспрацаванасці пытанняў гісторыі крытыкі аўтару даводзілася пераадоўваць нямаючае цяжкасцей. Ягоная шчырая, пазбаўленая ўсялякіх пабочных інтарэсаў заклапочанасць, скіроўвае ўвагу грамадскасці на найбольш незабяспечаныя рубяжы ў развіцці крытычнай думкі.

Крытыка, як галіна літаратурнай дзейнасці, жывіцца не толькі ўласнымі

таленту канцэнтравана выступаюць абрысы агульных заканамернасцей.

Праца В. Каваленкі дае дастаткова матэрыялу для таго, каб гаварыць пра ўклад беларускай эстэтычнай думкі ў распрацоўку праблемы творчай індывідуальнасці. Крытыка цікавіць бяздольнасць таленту, рэалізацыя ім уласных патэнцый. У сувязі з гэтым у кнізе шмат увагі аддаецца выкрыццю інертнасці мыслення ў літаратуры і крытыцы. «Пафас ацэнкі — гэта таксама пафас крытычнай творчасці», — гаворыць В. Каваленка. І сапраўды: які пафас, такая і крытычная творчасць.

Эстэтычная праграма часу складваецца з акрэсленых ацэнак канкрэтнай рэчаіснасці і творчасці. Калі ж канкрэтны мастацкі вопыт ігнаруецца, калі складваецца «ўяўленне аб пагрозе як аб мірненькім і паступовым узыходжанні на ўсё новыя ступенькі», тады над аналізам пераважае ідэалізацыя. Такая кры-

най, якая ўмела зрывае маску з псеўдамастацкіх падробак. Яе выключную ролю І. Мележ бачыў у тым, што яна «паўважна быць тым пісьменніцкім наглядом, што ў імя агульнай справы справядліва і строга сачыць бы за якасцю нашай працы. І які разам з тым дбаў бы пра густ масавага чытача, спрыяў бы яго паляпшэнню, яго культуры».

Закранаючы шматлікія грані дзейнасці і таленту крытыка, В. Каваленка вылучае найперш тых, ад якіх залежыць бяздольнасць крытыкі, асэнсаванне сувязі мастацтва з жыццём і паслядоўнасць у выкрыцці абыяцельскай імітацыі пафасу. Крытыцы ён адводзіць перадавальную ролю. Справіцца яна з гэтай місіяй тады, калі будзе гаварыць сваім голасам, калі поўнасцю вызваліцца ад словаплоў. А для гэтага трэба, каб яна стала гаспадыняй на сваёй дзялянцы: «Як для літаратуры няма забароненых тэм і праблем, забароненых з'яў жыцця, так для крытыкі не павінна быць забароненых або недаступных твораў, пісьменніцкіх імён».

Праўда, В. Каваленка не абсалютызуе значэнне крытыкі, ён проста ўдакладняе межы яе дзейня. Найбольшага поспеху ён дасягае тады, калі ўстанаўлівае розніцу паміж творчым і фармальным мысленнем. Па-сапраўднаму зацікаўлены крытык — гэта той, хто да канца выказвае сваю пазіцыю, пафас, ацэнкі. Можна пагадзіцца з В. Каваленкам і тады, калі ён гаворыць, што ацэнка, «суджанню, меркаванню можа быць шмат».

Але тут патрэбны пэўныя агаворкі наконт прыроды такой шматграннасці. Дзе пачынаюцца яе вытокі? Вось адзін адказ: «Варыянтнасць» думкі — у самой прыродзе крытыкі. Ёсць і другое меркаванне, выказанае праз некалькі старонак: «Гэта магчыма дзякуючы таму, што задачы мастацтва шматлікія і сам мастацкі вобраз шматзначны».

Як відаць, супярэчнасць паміж гэтымі сцвярджаючымі можа быць выражана толькі ў карысць другога. Калі В. Каваленка гаворыць, што «ў мастацтве ўсё канкрэтнае і індывідуальнае», што крытыка «пераадоўвае індывідуальную, адзінаковую, канкрэтную параўнальную сувязь твора з жыццём», то ўзякне сумненне, ці няма тут падмены сутнасцей. Прыродзе мастацкага вобраза ўласціва не канкрэтнае само па сабе, а адзінства канкрэтнага і абстрактнага, індывідуальнага і універсальнага. Крытыка ж, а ўслед за ёй і літаратурназнаўства, адлюстроўваюць тую ці іншую ступень пранікнення ў дыялектыку шматгранных сувязей індывідуальнага з агульным. І таму нам здаецца, што тэрмін «варыянтнасць», ды яшчэ выведзены з самой прыроды крытыкі, наогул непрыдатны. Эластычнасць мыслення ў крытычных ацэнках існуе толькі да пэўнай мяжы, бо кожная ацэнка падразумявае сваю альтэрнатыву. Размытасць контураў — гэта хвароба сучаснай крытыкі.

Відаць, разважанні В. Каваленкі наконт узаемаадносін крытыкі з навукай таксама былі б больш пераканаўчымі, калі б было выразна сказана, якую крытыку і якую навуку мае на ўвазе аўтар.

І ўсё ж, нягледзячы на прыватныя недакладнасці, праца В. Каваленкі «Праблемы сучаснай беларускай крытыкі» адлюстроўвае не толькі сітуацыю бягучага дня, але і пэўны напрамак у развіцці крытыкі. З прыемнасцю заўважаеш, што ў вырашэнні найбольш істотных праблем эстэтыкі буйнейшыя беларускія пісьменнікі і крытыкі выступаюць у адзінстве.

Аляксей РАГУЛЯ.

ШТО МОЖА КРЫТЫКА?

сокамі. Крытык дзейнічае ў пэўных абставінах. Яны могуць быць спрыяльнымі ці неспрыяльнымі. «Будзем шчырымі, — піша В. Каваленка, — абыяцельскі псіхалагічны настрой у крытыцы самым неспрэчным чынам звязаны з такім жа абыяцельскім настроем у літаратурным асяроддзі. Шмат каму трэба ўсхвалення, шмат хто не даруе крытыкі».

Некаторыя творцы схільны звесці функцыі крытыкі да абавязкаў пакаўкі. Яна, пісаў у «Комсомольской правде» Яўген Сідараў, уласна, «і дзеліцца на тую, якая абслугоўвае пісьменнікаў, і тую, якая спрабуе служыць літаратуры». Было таксама дарэчы ім заўважана, што ў адносінах да крытыкі праяўляецца сапраўднасць таленту. Вялікі мастак «не дазваляў сабе публічных выпадкаў, калі ацэнкі яго ўласнай творчасці яму не падабаюцца». Яго годнасць — у аб'ектыўным значэнні яго працы, а не ў ілюзіях. Былі выпадкі, калі прызнаныя пісьменнікі наогул выяўлялі схільнасць ігнараваць крытыку ці нейтралізаваць яе голас, спасылалючыся на «масавага» чытача.

В. Каваленка пайшоў шляхам выверкі крытэрыяў і прычынаў. Ён праводзіць мяжу паміж сапраўднай дзейнасцю ў крытыцы і яе імітацыяй. Падкрэсліваючы пагрозу з боку абыяцельскага настрою ў літаратуры, аўтар справядліва лічыць, што крытыку, які кіруецца высокімі патрыятычнымі мэтамі, уласціва «ўменне засяроджвацца і хутка загарачацца эмацыянальна, дастатковая сіла волі, каб не пайсці па самаму лёгкаму і зручнаму шляху, вытрымаць пазіцыю, пакуль не прыйдзе яе прызнанне з боку пісьменніка і чытача».

К. Чорны, які шмат увагі аддаў праблеме станаўлення дзейснай свядомасці, вылучаў значэнне стану «кабвостранай цвёрдасці» ў гістарычнай творчасці. В. Каваленка бачыць у крытыку стваральніка эстэтычных каштоўнасцей, але не выключае праблемы станаўлення таленту з агульных законаў станаўлення асобы чалавека: у духоўным абліччы

тыка па-сапраўднаму не зацікаўлена ні бягучым, ні будучым днём літаратуры, яна падтрымлівае інерцыю духоўных інтарэсаў. Замілаванне да роднага кута ў такім разе становіцца «літаратурным утрыманствам». Палемічна разгортваючы свае доказы, крытык шмат у чым па-новаму раскрывае аб'ектыўнае значэнне тых літаратурных з'яў, якія застаюцца ў цэнтры ўвагі крытыкі апошніх год, падкрэслівае аналітычны пафас беларускай прозы.

Справядліва, аднак, гаворыцца і пра тое, што крытыка павінна патрабавальна падтрымліваць гэты пафас. У шматлікіх творах на сучасную тэму даволі часта сустракаюцца героі, «прымітыўныя па душэўнаму складу, бесхарактэрныя, абмежаваныя ў думках», але яны часам маюць уладу над пісьменнікам, зачароўваюць яго, патрабуюць пэтызацыі, і аўтар адступае ад прынцыповых рашэнняў. Знаходзяцца крытыкі, якія гатовы ўзняць на п'едэстал такіх маральных недаросткаў, апраўдаць іх інфантыльнасць, а то і маладушнасць. І якіх толькі скідок ні робіцца — на абставіны, час, гады, недасведчанасці! І гэта ў той час, калі ў літаратуры назапашаны багаты вопыт паказу гераічнай сутнасці чалавечага духу.

Звяртаючыся да вопыту рэвалюцыйных дэмакратаў, аўтар раскрывае характэрную заканамернасць літаратурнага працэсу ў пэўныя перыяды і гаворыць пра яго актуальныя патрэбы. Погляды В. Каваленкі на місію крытыкі супадаюць з поглядамі найбольш вядомых сучасных пісьменнікаў. Так, Ю. Бондараў адзначае: «Крытыка, на мой погляд, патрэбна толькі тады, калі яна здольна сказаць чытачу нешта большае за тое, што прачытана ў кнізе. У іншым выпадку яна амаль бессэнсоўная як інструмент аналізу жыцця. Бо не адказвае на пытанні, не шукае разам з мастаком ісціну, даб'яляючы да гэтага асабісты вопыт, а толькі перакладае чужую думку з дакладнасцю капіравальнай машыны. Не менш востра сапраўднае мастацтва адчувае патрэбу ў крытыцы ахоў-

КНИГАПИС

Н. БАНК. Нітка часу. Дзёнікі і запісныя кніжкі савецкіх пісьменнікаў. На рускай мове. Ленінградскае аддзяленне выдавецтва «Советский писатель», 1978.

Гэта, бадай, першае такое даследаванне жыццёвых вытокаў літаратурнай творчасці сучасных пісьменнікаў, тых нататкаў, зробленых па непасрэдных уражаннях. Асабліва хваляюць тыя назіранні і высновы, якія зроблены Н. Банк у сувязі з дзёнікамі часоў вайны К. Сіманова, А. Яшына, з кнігай В. Бяргольца «Дзённіы зорні», з палюнічымі і прыродазнаўчымі запісамі М. Прышвіна і І. Сакалова-

Мікітава, з вясковым дзёнікам Я. Дораша... Аўтар асобна засяроджваецца на вядомых лірычных нататках Янікі Брыля, адзначальны ў іх паўнагучнасць замацаванага на паперы жыцця, дзе па-пісьменніцку пільна і выразна вылучаюцца матывы драматычныя, трагедыійныя, лірычныя, смешныя, нават пачварныя.

Той, хто цікавіцца лабараторыяй творчасці, знайдзе ў кнізе «Нітка часу» глыбокі аналіз жанравых пошукаў, якія пачынаюцца нярэдка акурат на старонках дарожных нататкаў, запісаў, зробленых у дзёніку або ў бланкіне. В. ІВІН.

Н. ГІЛЕВІЧ. Выбранае. На Украінскай мове. Кіеў, «Дніпро», 1978.

Украінскія сябры выдалі гуртоўны том выбраных твораў вядомага беларускага і паэта Нілка Гілевіча. У зборніку шырока прадстаўлены інтымная і філасофская лірыка, гумар і сатыра.

У стварэнні кнігі прынялі ўдзел вядучыя украінскія паэты — Б. Алейнік, Д. Паўлычка, Т. Каламіец, В. Лагода, Д. Білаус, В. Маруга, С. Рэп'ях, У. Забэтанскі, Л. Горлач, С. Пове́нка, С. Літвін, а таксама С. Алейнік, В. Кароціч, У. Лучук, Г. Святлічная, А. Гармацок, У. Гуцаленка, І. Неміровіч.

Прадмову да «Выбранага» Н. Гілевіча напісаў Д. Білаус, у якой між іншым адзначае: «Нілка Гілевіч паэт чыстага сумлення. Яго голас вылучаецца сярод равеснікаў і пабрацімаў перш за ўсё тым, што ў ім арганічна яднаюцца народная стылія і ўсеабавава адукаванасць, вонкавая прастата і ўнутраная глыбіня. Сведчанне гэтага і жанравая разнастайнасць паэта. У яго даробку знайдзем лірычны і публіцыстычны верш, вяснок сагетаў і мініяцюру, народную баладу і эпічную паэму, байку і гумарэску».

А. ІГНАЦЬКА.

НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО І ВА АНДРЫЧА

Істотным момантам у творчасці кожнага нацыянальнага пісьменніка з'яўляецца сувязь творцы з лёсам роднага краю. Гісторыя сусветнай культуры дае тут шэраг доказаў, што чым больш трывалыя ніці звязваюць дзейнасць мастака з Айчынай, тым мацнейшая яго сувязь і са светам у цэлым. Што гэта сапраўды так, пацвярджае і творчасць югаслава Іва Андрыча, адзначаная многімі нацыянальнымі і міжнароднымі прэміямі, у тым ліку і Нобелеўскай.

Сярод багатой — як тэматычна, так і жанравы — яго літаратурнай спадчыны, безумоўна, асаблівай увагі заслугоўваюць праявілі творы «малага жанру», бо яшчэ задоўга да таго, як з'явіліся раманы «Траўніцкая хроніка», «Мост над Дрыне», апавяданні Андрыча прыцягнулі ўвагу еўрапейскіх пісьменнікаў і перакладчыкаў. Цікава, да іх не паслабляецца і сёння, яскрава сведчанне чаму — кніга «Трывожны год», перакладзеная з сербскахарвацкай вядомым беларускім празаікам Барысам Сачанкам, якая аб'яднала семнаццаць твораў (апавесці, апавяданні, эсы).

Мусім засведчыць адразу, яны ўважліва выбраны як лепшыя з лепшых і бездакорна ўзноўлены па-беларуску. Гэтыя творы даюць шырокую панараму жыцця братніх народаў на працягу доўгага шляху да незалежнасці і сацыялізму. Югаславія, дакладней, Боснія, паўстае ў Андрычавых творах як краіна розных нацый, веравызнанняў, сацыяльных груп і каст, кожная з якіх мае свае традыцыі, звычкі, культуру.

У цэнтры ўвагі пісьменніка лёс чалавека. Кожны раз павойму непаўторны: у адным выпадку ён заглядвае ў зацемяненых інстынктаў і забабонаў героя, у другім — велічны чалавечнасцю і гераізмам... І гэта не толькі таму, што адлюстраваны таленавітым майстрам. Падчас лёс герояў Андрыча выглядае як «жахлівая і фантастычная гісторыя», іншы раз гэта народнае паданне, у якім «схавана сапраўднае і апавяданне гісторыі краю, цяперашніх і даўно памерлых пакаленняў».

Некаторыя даследчыкі творчасці Андрыча вылучаюць, як пераважную, тэму «пакуты». На той падставе, што пакута — у розных іпастасях — спадарожнічае героям пісьменніка на працягу ўсяго іх жыцця. Лёс многіх з іх цяжкі. Але ці ж можна не адрынуць пакуты Чэлебі-Хафіза («Тулава») ад пакуты Сімана («Апавяданне пра кмета Сімана»), пакуты візіра Джэлаудзіна («Прытча пра візірава слана») ад пакуты маці Нікаша («Аповесць пра соль»).

Сутнасць гэтых душэўных станаў, вядома, неаднолькавая, і называе Андрыча толькі «песняром пакуты», значыць у многім спрашчаць разуменне яго псіхалагічна-скаладанай творчасці, бо нават адзін з найтрагічнейшых персанажаў яго

твораў, названы дакладна, вычарпальна «раб», глыбока перакананы, што «на ўсялякі пакуты і на ўсялякі зло ёсць мяжа» («Тулава»). Глыбокая крыўда гучыць у прызнанні: «У нас так ужо здаўна выдзецца: хто смелы і горды, той хутка і лёгка страчвае хлеб і волю, маёмасць і жыццё...»

І ўсё ж думка аўтара накіравана да актыўнага гуманізму ў поглядзе на чалавека: «Трэба, каб ён быў гордым і смелым» («Прытча пра візірава слана»). Таму многія героі Андрыча, нягледзячы на доўгія гады нацыянальнага і сацыяльнага прыгнёту, захавалі ў сабе імкненне да вольнага, незалежнага жыцця. Гэта і наложніца візіра, якая адмоўціла яму за пакуты свайго народа («Тулава»), і Стаян, і юнак з Арыля, і дзед Мілое («Велетаўцы»), і многія іншыя. Гэта, нарэшце, кмет Сіман, што «абараняў зямлю, якой у яго не было, і змагаўся за свае права, якога за ім ніхто не прызнаваў» («Апавяданне пра кмета Сімана»).

Паслядоўны рэаліст, Андрыч паказваў, што ў грамадстве, заснаваным на прыгнёце, чалавек часцей з'яўляецца ахвярай, пакутнікам, чым пераможцам. Найбольш выразна і пераканальна, на наш погляд, гэта думка сцвярджаецца ў апавесці (паводле меркаванняў некаторых югаслаўскіх літаратуразнаўцаў, гэта раман) «Пракляты двор». Царградская турма, названая праклятым дваром, з'яўляецца сімвалам манархічнай дзяржавы, у якой непазбежна прыходзіць да супярэчнасцей чалавек і грамадства, закон дзяржавы і закон жыцця, неабходнае і існуючае.

Творчасць Андрыча цесна звязана з лепшымі традыцыямі рэалізму. «Яго проза захавала абсалютную, крышталевую яснасць выразу. Ён не шукае стылістычных эфектаў у незвычайных метафарах або ў акцэнтаваным выразе», — піша суайчыннік пісьменніка В. Станіслаў Левіч. Гэта асабліва важна прыняць пад увагу ў сувязі з тым, што ў перыяд літаратурнай дзейнасці Андрыча на югаслаўскай літаратурнай арэне праходзіць імклівае развіццё і знікненне розных «ізмаў».

Выданне выбранага Андрыча асобнай кнігай на беларускай мове — з'ява радасная ў культурным жыцці нашых народаў-братоў. Нязгаснае святло творчасці аднаго з самых цікавых югаслаўскіх пісьменнікаў (пра яе, дарэчы, вельмі грунтоўна і пераканальна сказаў у прадмове «Будаўнік мастоў чалавечнасці» Б. Сачанка) запаліць цэпілья іскрыні ў сэрцах многіх удзячных чытачоў.

Іван ЧАРОТА,
выкладчык БДУ
імя У. І. Леніна.

З А АПОШНІЯ месяцы на маім пісьмовым сталае вырас ладны стос кніг, якія з'явіліся ў братніх славянскіх краінах, але так ці інакш звязаны з Беларуссю, яе літаратурай.

У першую чаргу тут трэба назваць двухтомны «Слоўнік пісьменнікаў», прысвечаны шматомнай літаратуры Саветаў Саюза. Выйшаў ён на чэшскай мове ў Празе. На вокладцы выдання значыцца 1978 год. Але ў слоўніку пазней трапілі мастацкія з'явы 1977 года (напрыклад, ахарактарызавана асобнае выданне рамана І. Чыгрынава «Апраўданне крыві»). Гэта сведчыць аб аператыўнасці і уважлівасці нашых сяброў.

Першы том слоўніка пачынаецца з грунтоўнага агляду гісторыі развіцця рускай, украінскай, беларускай, прыбалтыйскіх і іншых літаратур нашай краіны. Артыкул аб беларускай літаратуры напісаны яе заслужаным прапагандыстам у Чэхаславакіі Вацлавам Жыдліцінам. На сламі старонках тэксту — шматлікія шляхі нашага пісьменства. Аўтар добра ведае факты і

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННІК ПІСЬМЕННІКА

ВЫДАДЗЕНА НАШЫМІ СЯБРАМІ

свабодна аперыруе імі, робіць арыгінальныя вывады і абагульненні (аб прычынах паслаблення літаратурнага працэсу ў Беларусі ў XVII ст., аб «дзвюх стылявых лініях» у прозе 20—30-х гг. і інш.).

З асобнымі палажэннямі аўтара (спрошчанае вызначэнне Дуніна-Марцінкевіча толькі як сентыменталіста), вядома, можна спрачацца. Але ў цэлым артыкул напісаны, я б сказаў, артыстычна, на адным дыханні. Завершаецца ён сцвярджэннем, што «сучасная беларуская літаратура вызначаецца такім уздымам, якога яна не ведала да гэтага часу. Асабліва гэта датычыцца прозы, і перш за ўсё рамана, у сувязі з якім у крытыцы гаворыцца аб «беларускім чуждзе». Гэта дае права чакаць ад яе наступных вартых увагі вынікаў».

В. Жыдліцкаму належыць аўтарства 126 індыўідуальных характарыстык беларускіх пісьменнікаў — ад Ф. Скарыны да В. Іпаатава, Я. Янішчыц і Ю. Голуба. У поле зроку складальнікаў слоўніка трапілі не толькі паэты, празаікі, драматургі, але і «чыстыя» крытыкі і літаратуразнаўцы, што бывае рэдка.

Асабліва падрабязны артыкулы прысвечаны Я. Купалу, Я. Коласу, Ф. Багушэвічу, М. Багдановічу, К. Чорнаму, Ц. Гартнаму, П. Броўку, Я. Брылю, В. Быкаву, П. Глебку, К. Крапівае, А. Куляшова, М. Лужаніну, М. Лынькову, І. Мележу, П. Панчанку, М. Танку, І. Шамякіну. У кожным з персаналіяў указаны асноўныя біяграфічныя моманты (часам недастаткова дакладныя: Пасадзец, радзіма З. Бядулі, аказалася ля Вільні, а Скаўшчына, радзіма В. Каваленкі, ля Навагрудна), прыведзены ўсеабаковыя біяграфічныя звесткі, названы пераклады на чэшскую і славацкую мовы (так, мы дведваемся, што ў Празе і Браціславе ўжо ўбачылі свет чатыры кнігі У. Караткевіча).

В. Жыдліцкі імкнецца вызначыць індыўідуальнае аблічча, асабліваці творчай манеры кожнага беларускага пісьменніка. Пра В. Быкава, напрыклад, сказана, што яго цікавяць не толькі самі па сабе ваенныя падзеі, колькі ўнутраная драма ў чалавеку. Празаік выбірае такія сітуацыі на грані жыцця і смерці, якія дазваляюць «агальніць» характар. І. Шамякін — «прыроджаны раманіст, які цалкам авалоўваў сюжэтны і кампазіцыйны майстэрствам і ўмела спалучае напружанасць дзеяння з актыўнай тэматыкай». Р. Барадулін — «тэмпераментны лірык», у якога «арганічна спалучаюцца рамантычны ўзлёт з эліміным рэалізмам, задля лямента засяроджанасць з жартулівацю,

сляброўскай паблажлівасць з непрымірымасцю». У В. Адамчыка В. Жыдліцкі вылучае глыбокі аналітызм, у А. Вярцінскага — філасафічнасць і схільнасць да іроніі, у Н. Гілевіча — тэмпераментнасць, у А. Лойкі — песеннасць, спалучэнне фальклорных і класічных сродкаў выражэння, у І. Пташнікава — асацыятыўнасць і псіхалагізм, у Б. Сачанкі — умёнае бачыць у «дробных» праявах найістотнейшыя рысы характару, у Я. Сіпакова — арыгінальную метафарычнасць.

У канцы слоўніка змешчана «Храналагічная табліца рускай, украінскай і беларускай літаратуры», дзе супастаўлены факты па гісторыі, паэзіі, прозе, драматургіі і тэатру, крытыцы і эстэтыцы (у дачыненні да беларускай літаратуры такая работа праведзена, здаецца, упершыню). У табліцы ўказаны дзесяцік падзей, твораў — ад казанання К. Тураўскага да аповесцей І. Навуменкі, намядзай А. Макавіна, літаратуразнаўчых прац С. Александровіча і М. Мушынскага. На жаль, не абшлось тут і без істотных пропусаў («Знеіда навыварат», «Мушчынская праўда»). У цэлым жа табліца, асабліва калі яе параўнаць з суседнімі табліцамі па прыбалтыйскіх, закарэаканскіх і сярэдняеўрапейскіх літаратурах, дае багаты матэрыял для роздуму і нечаканых супастаўленняў, у якіх выразней бачны заканамернасці мастацкага развіцця.

Сярод польскіх выданняў, прысвечаных Беларусі, трэба вылучыць манаграфію Алесандры Бергман «Слова пра Браніслава Тарашкевіча» (Варшава, 1977). Ва ўступе аўтар, вядома рэвалюцыйная дзялячка, тлумачыць, чаму яна так захапілася асобай славуці беларуса. Прычыны — ім самім, у гісторыі яго жыцця. Спачатку Тарашкевіч зацікавіў як заснавальнік і кіраўнік Грамады, «адной з найбольш масавых сялянскіх арганізацый у Польшчы і, можа быць, у міжваеннай Еўропе». Потым Бергман пераналася, што і ўвесь жыццёвы шлях Тарашкевіча, рэвалюцыйнага, вучонага і публіцыста, «быў цікавы і ў многіх адносінах павучальны».

Пра Браніслава Тарашкевіча ўжо многа пісалі ў Мінску (у першую чаргу я маю на ўвазе кніжку А. Ліса). Але манаграфія А. Бергман істотна дапаўняе беларускія працы багатым фактычным матэрыялам, пачэрпнутым з польскіх архіваў і перыёдыкі. Упершыню так грунтоўна разглядаюцца палыміяныя прамовы Тарашкевіча ў польскім сейме (а было іх больш чым 30), выступленні-абвінавачванні ў буржуазным судзе (падумаць толькі: за пяць год жыцця — сем судовых працэсаў!). Выкарыстаны ўспаміны самых розных людзей — прафесара Я. Гурмыновіч (племніцы беларускага паэта), начальнікаў і назіральных турмаў. Усё гэта дазваляе лепш уявіць постаць Тарашкевіча, пракачыць яго эвалюцыю — ад ідэаліста і масона, які ўскладаў надзеі на Пілсудскага, да свядомага барацьбіта, члена КПЗБ і КПП.

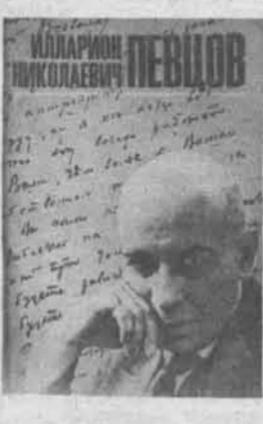
А. Бергман высвечвае яшчэ адну грань шматграннай натуры Тарашкевіча — яго перакладчыцкую дзейнасць. Знаходзіцца ў гродзенскай турме, ён перакладаў «Пана Тадэвуша» А. Міцкевіча. Які, на першы погляд, парадокс: беларус, седзячы ў польскай турме, перакладае на родную мову жамчужны польскай літаратуры! Але ніякага парадоксу тут няма. Тарашкевіч, як сапраўдны інтэрнацыяналіст, глыбока паважаў польскі народ і ўсё лепшае, створанае ім. Пераклад, зроблены ў турме, захаваўся ў копіі, якая нядаўна была перададзена ў аддзел рукапісаў Фундаментальнай бібліятэкі АН БССР. І, безумоўна, пачэсны абавязак беларускіх філолагаў — выдаць гэты каштоўны помнік.

І яшчэ на адну кнігу, выдадзеную нашымі сябрамі, хацелася б звярнуць увагу. Толькі што польскі чытач атрымаў чарговы пераклад з беларускай мовы — кнігу А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...» Перад і перакладчыкамі, Мацеем Канановічам і Ежы Літвініюком, паўстала задача не з лёгкіх: трэба было перадаць дыалектызмы, індыўідуальныя асаблівасці мовы апавядальнікаў. Супастаўленні тэкстаў сведчаць, што з гэтай задачай яны справіліся па-майстэрску. І ў перакладзе за апавядальнікамі адчуваеш тую або іншую частку беларускай зямлі.

Цікавы ўступ да перакладу напісаў прафесар Францішак Сяліцкі, дарэчы, ураджэнец Беларусі. «У гэтай кніжцы, — падкрэслівае ён, — вельмі многа аўтараў. Аднак найперш трэба сказаць пра тых, дзякуючы каму яна паўстала». Пазнаёмішы чытача з творчым здбыткам А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка, даўшы высокую ацэнку іх грамадзянскаму подзвігу, Ф. Сяліцкі прыходзіць да вываду, што напісаная імі кніга «асабліва патрэбна маладым пакаленням». У ёй прыведзены неабвержымыя аргументы супроць неафашызму, дзеля «перасцярогі чалавецтва».

...Тры розныя кнігі. Але яны аднолькава сведчаць аб той узрастаючай цікавасці, якую выклікае Беларусь у краінах сацыялістычнай саруджынасці.

Адам МАЛЬДЗІС.

ИЛЪЯ МУРОМЕЦ. Літаратурна-тэатральная аповесць. Успаміны пра Пяўцова. Зборнік матэрыялаў. На рускай мове. М., Выдавецтва Усерасійскага тэатральнага аб'яднання (ВТО), 1978 г. Творчы подзвіг гэтага артыста — прыклад самаадданнага служэння перадавым ідэалам свайго часу. Ён быў з тых талентаў, пра якіх стваральнік навуны аб анцёрскім майстэрстве К. Станіслаўскі гаварыў, што яны самі па сабе «ўжо сістэма». Дзякуючы самаахвярнаму дысцыпліне і ўдаснасленню прыродных дадзеных, І. Пяўцоў вырас у анцэра, які з аднолькавым блыскам выступаў у мхатаўскіх спектаклях і

у пастаноўках Меерхольда, супрацоўнічаў з перакананымі традыцыяналістамі і з дзёрзкімі шукальнікамі новага. Асабліва вялікія заслугі І. Пяўцова перад савецкім тэатральным і экранным мастацтвам. У леталісу вышэйшых дасягненняў артыста ў 20—30 гг. пазначаны яго выступленні ў спектаклях «Канец Крыварыльска», «Страх», «Рабесп'ер», «Атэла», «Жывы труп», «Шахцёр», «Рэйні гуды», «Ярасць», «1905 год», у фільме «Чапаеў».

Першыя крокі на зямлі і першыя ўражанні аб жыцці і характэры І. Пяўцова звязаны з яго радзімай. Ён нарадзіўся ў 1879 годзе ў Антопалі

былой Гродзенскай губерні. Сям'я часта пераязджала, і падлеткам будучы артыст далучаўся да ведаў і мастацтва ў Кобрыне, Вільні, Панявежысе, Віцебску. Пра ўсё гэта ён расказвае ў аўтабіяграфічных нататках, пісьмах, змешчаных у кнізе. Надзвычайна павучальныя і цікавыя яго выказванні і назіранні на працягу многіх гадоў, звязаныя з лабараторыяй анцёрскай работы над вобразам у класічным рэпертуары і ў творах на сучасную тэму. Кніга багата ілюстравана. Так поўна спадчына народнага артыста РСФСР Іларыяна Мікалаевіча Пяўцова выдаецца ўпершыню.

Б. ГУК.

У. ЛУЧУК. Возера — бульдозера. Вябелыя вершы. Пераклад з украінскай Р. Барадуліна і В. Зуёнка. Для дзяцей дашкольнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Аўтар гэтай кніжкі вершаў для дзяцей — украінскі паэт Уладзімір Лучук. Ён умее ўдала спалучаць традыцыйныя вобразы паэзіі для маленькіх (чмель, возера, мурашка, кот) з сучаснымі (бульдозер, цэплавоз, машына, рухавік).

У Лучук вядомы не толькі як арыгінальны паэт, але і як перакладчык, прапагандыст беларускай літаратуры на Украіне. Ён удзельнічаў у перакладзе двухтомнай анталогіі беларускай савецкай паэзіі, зборніка вершаў Максіма Багдановіча, а таксама многіх вершаў сучасных беларускіх аўтараў.

Г. ЯКАУЛЕВА.

ВЕДАЎ я Івана Паўлавіча Мележа, як і ўсе, даўно — на творах. Кнігу апавяданняў «У завіруху» прачытаў яшчэ ў 1947 годзе. Помню марозны зімні вечар: сяджу на цёплай печы, цымяна свеціць падвешаная да столі газнічка (кнот «укручань» — эканомім карасі), сачу за лёсам герояў, за цікавымі падзеямі.

Бабка (яна была непісьменная) просіць:

— Чытай уголас!

І я чытаю.

«...Цяпер ён быў у нейкім забыці ад нечалавечай стомы. Спатынуўшыся, ён упаў у снег і ляжаў колькі хвілін нерухома і маўліва. Конь пастаяў крыху, пачакаў, потым занепакоіўся, шмаргануў повад раз, другі. Заслухаў бяздумна павярнуўся і ўбачыў над сабою храпу наня: галава наня здавалася незвычайна вялікай. Каштан пазіраў круглымі вачыма трывожна і неярпліва...»

Гэта было цікава. Письменнік надвычай праўдзіва, пераканаўча паказваў чалавека ў жорсткіх абставінах вайны. Праўда выклікала давер, суперажыванне. Галоў прыз дзесяці-пятнаціці яна стане галоўным крытэрыем ваеннай літаратуры, узніме ў ёй «другую хвалю». Але моцныя маральнаабяспечаныя парасткі гэтай праўдзіваці былі ўжо ў раніага Мележа.

Убачыў упершыню Івана Паўлавіча ў годзе 1962-м, у клубе Саюза пісьменнікаў па вуліцы Энгельса. Быў вечар апавядання (зараз такія мерапрыемствы чамусьці забыты), веў Мележ. Здзівіла яго тактоўнасць, павага да творчасці таварышаў, што чыталі свае апавяданні натуральнасць паводзін і рухаў.

З гэтага часу, здаецца, і пачало ўмацоўвацца наша знаёмства.

Бывае, пры сустрэчы чалавек пытаецца: «Як жывеш?», «Як сям'я?». Хочаш нешта адказаць: жывыя, маўляў, і здаровыя пакуль што. А ён, акіявасца, цябе не слухае, хоць і трымае за гүзік. Спытаўся, відаць, для «ветлівасці» і пачаў гамонку пра іншае, пра сваё.

Іван Паўлавіч быў не з такіх. Ён любіў пытаць і ўмеў слухаць. Слухаць не раўнадушна, а актыўна, зацікаўлена.

- Як жывеце? Як сям'я?
- Пакуль што адзін, хала-сцяк.
- А колькі вам?
- Ды за трыццаць ужо...
- Калі ж тады жыць, — спакойна, мудра ушчувае ён мяне.

У 60-я гады ён, інтэнсіўна працуючы над палескімі раманами, час ад часу заходзіў у Інстытут літаратуры імя Я. Купалы абмяняцца думкамі пра апублікаванае, паслухаць калег-літаратуразнаўцаў.

Мяне і маіх таварышаў вабілі ў Мележу яго мастакоўскі аўтарытэт, самастойнасць, самавітая асоба з незалежнасцю думкі і ў той жа час жаданне зразумець цябе, правярць тваю думку, стаўшы на твой пункт погляду.

Абсяг яго турбот і клопатаў быў надзвычай шырокі. Але перш за ўсё ён быў аданы літаратуры.

Літаратура была яго і клопатам, і радасцю, як для

селяніна поле. У гэтым паняцці, здаецца, сыходзілася ўсё. І галоўным, трэба сказаць, была якасць! Ён нязменна дбаў пра высокі ідэйна-маральны ўзровень нашага мастацтва, пра тое, каб літаратура заставалася літаратурай, г. зн. сапраўдным мастацтвам — без скідак на архісучасную тэму ці праблематыку, без палёккі... І даваў прыклад — сваёй творчасцю, сваімі раманами.

Мемуары — жанр цікавы. Яго мажлівасці — значныя, але ўсё ж такі абмежаваныя. Але да ўспамінаў даключаюцца вобразы прачыта-

«мая вёска», «мая вайна» — сваё, перажытае, адчутае розумам і сэрцам. Свет, узноўлены ў мастацкім творы, атрымлівае пячаць пісьменніцкай асобы. Як частка асабістага жыццёвага і духоўнага вопыту, узвядзенага ў ступень агульназначнага, агульнанароднага.

Мележаўскія Курані ўвайшлі ў вялікую літаратуру, як Грымячы Лог М. Шолахава, Дзівайская воласць (Скрыверы) А. Упіта, Льгоў І. Тургенева, акруга Іюна-патофа У. Фолкнера, графства Уэксэс вядомага англійскага раманіста Томага Гардзі. Далёка вядомы за

Звернасць жыццю

нага, вобразы мележаўскай духоўнай спадчыны, пры гэтым многія з іх праз тое, як яны адбіліся ў люстры крытыкі, літаратуразнаўства, — і ўсё гэта разам — як штрыхі да партрэта — вымалёўвае, выхоплівае з бягучага часу непаўторную ностаць мастака і чалавека.

Мележ — цэлы этап беларускай раманістыкі. Пры гэтым — новы этап, які разам з тым мае немалыя традыцыі ў нашым рэалізме, у даследаванні складаных чалавечых характараў, псіхалогіі — асабліва псіхалогіі сялянства.

Ён ганарыўся сваім вялікім настаўнікам — Кузьмом Чорным, які паспеў прачытаць першае ягоае апавяданне «У завіруху» (і прысвечанае, дарэчы, К. Чорнаму), прымусіў пачаткоўца паверыць у свае сілы. Мне згадваюцца яго ўспаміны пра Чорнага — удзячныя і пяшчотныя. Не без уплыву чорнаўскай школы ён стаў развіваць сацыяльна-псіхалагічны падыход да жыццёвых з'яў, знаходзячы для яго сваё стылёвае ўвасабленне — эпічна грунтоўнае і шматграннае.

Чорны — Мележ — адна з самых рэальных і плённых традыцый у нашай прозе. «Чалавек — гэта цэлы свет» — сцвярджае яна. Каб глыбей зразумець сучасніка, Мележ звяртаўся да мінулых дзесяцігоддзяў, да лёсу сялянства ў пераломны момант гісторыі. Яго зварот па часе быў першым, які нашмат аперэдыў творы іншых савецкіх пісьменнікаў 60-х гадоў, блізкіх яму сваёй праблематыкай.

«Мы вярталіся да мінулага, — гаворыць ён пра вяртанне літаратуры да тэмы калектывізацыі, — зусім не для таго, каб паўтарыць тое, што казалі іншыя... Мы спрабавалі зрабіць новы крок уперад і ўглыб».

І спроба аказалася ўдалай.

Сёння шмат гавораць пра асабісты пачатак у літаратуры, які выяўляецца ў ёй шматпланавы і надзвычай разнастайны. «Маё жыццё»,

межамі Беларусі мележаўскія Курані, у якіх адлюстраваліся цэлы свет сацыяльных і індывідуальных страцей, думак, перажыванняў.

Сапраўдная і ўсебаковая культура, вытокі якой карэніцца ў роднай палескай глебе, вельмі характэрна Мележу. Ён ішоў да яе вышын, не забываючы пра свае «родавыя» пласты маральных каштоўнасцей.

Гэты селянін з'яўляўся ў асяроддзі беларускіх літаратараў (большасць з якіх — з сялян) узорам сапраўднага інтэлігента. Быццам пра яго — пра Івана Паўлавіча — пранікнёна сказаў яго сучаснік Васілій Шукшын: «Явление это — интеллигентный человек — редкое. Это — неслуховая совесть, ум, полное отсутствие голоса, когда требуется — для созвучия — «подпеть» могучему басу сильного мира сего, горький разлад с самим собой из-за проклятого вопроса: «Что есть правда?», гордость... Если всё это в одном человеке, — он интеллигент. Но и это не всё. Интеллигент знает, что интеллигентность — не самоцель... Какой он такой, интеллигентный человек?.. Образ его создал сам народ. Только он называет его — хороший человек. Умный человек. Уважительный. Не мот, не пропойца. Чистоплотный. Не трепач. Не охальник. Работник. Мастер».

Неяк давалося мне быць разам з Б. Сачанкам у Івана Паўлавіча дома. Было гэта напярэдвесні, здаецца, 1976 года. Трэцяя частка — «Завей, снежань» — была ўжо здадзена ў «Полымя», думка сягала далей, у наступнае. Іван Паўлавіч любіў паслухаць думку чалавека пра свае творы — пра «Палескую хроніку» асабліва. Гаворка зайшла пра перыяд калектывізацыі, пра яе хаду ў Беларусі, пра творы, прысвечаныя ёй (Шолахаў, Панфёраў і інш.). Перад гэтым мне прыйшлося прачытаць цікавыя, багатыя жыццёвымі фактамі, успаміны М. Ф. Губскага, які меліся друкавацца ў выдавецтве «Беларусь». Факты, аднак, не дужа цікавілі Івана Паўлавіча. Яго думка даўно ўжо спасцігла знешне-эмпірычны пласт эпохі і к таму часу дасягала новых далёглядаў — гістарычных, сацыяльных, філасофскіх.

Пісьменнік рухаўся да надзвычай маштабных аба-

гульненняў, яркіх мастацкіх адкрыццяў.

Адно з такіх адкрыццяў — Іван Ансімавіч Апейка. Ён, між іншым, больш, чым іншыя героі, нагадвае мне постаць самога Мележа, яго характар і асобу. Апейка ў значнай ступені — вынік аўтарскага самавыяўлення, сцвярджэння сваіх асабістых гуманістычных ідэалаў.

Мае, безумоўна, рацыю Д. Бугаёў, калі падкрэслівае, што ў асобе Апейкі Іван Мележ паказаў маштабны характар камуніста - ленына, сфарміраваны складанымі ўмовамі рэвалюцыйнага часу. У гэтым сапраўды народным на сваіх глыбінных вытоках характары знайшла сваё яркае ўвасабленне гуманістычнага сутнасць сацыялістычнага грамадства.

А хіба ж не падобны на яго сам Мележ?

Здзіўлялі яго мяккасць і ўпартасць, партыйнасць і грамадзянская прыныповаць пазіцыі, выклікала павагу адзінства думкі і ўчынкі. Яно — гэтае адзінства, цэласнасць — адлюстравалася ў выступленнях, у творах.

Іван Паўлавіч часта наведваў кіруючыя ўстановы рэспублікі — ЦК КП Беларусі, Вярхоўны Савет, Савет Міністраў — па неадкладных, дзяржаўнага значэння, справах, раіўся... І з ім раіліся таксама. Паважалі.

У лістападзе 1969 года адбыўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны падрыхтоўцы да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Мне давалося быць сведкам, як І. П. Мележ — у той час сакратар праўлення Беларускай пісьменніцкай арганізацыі — працаваў над дакладам, з якім выступіў на пленуме «На шырокай плыні жыцця і часу» — так называлася гэтая яго работа, у якой знайшлі глыбокае асвятленне гістарычных шляхі беларускай літаратуры, роля ленынскіх ідэй у яе станаўленні як літаратуры савецкай, непарыўна звязанай з народам і партыйнай камуністаў. Доклад Мележа захапіў прысутных.

«Думаецца, — казаў ён, — нельга не падтрымліваць права кожнага пісьменніка пісаць пра тое, што яго хваляе, што ён ведае, калі гэта толькі мае значэнне для літаратуры, для народа. Трэба падтрымліваць і цяпер усе значныя творы, над якімі працуюць таварышы, і жадаць з поспехам завяршыць іх. Трэба бачыць шырока наша літаратурнае поле. Але ёсць і другі бок справы. Есць жыццё, якое ідзе, і якое дыктуе сваё права, і ёсць чытач, які таксама патрабуе кніг пра новае».

А мы гэтых кніг даём вельмі мала. Трэба быць больш чутым да жыцця. Быць у ім, у самым яго віры. Сярод тых, хто робіць яго — каласнікаў, рабочых, інжынераў, салдат».

Чалавечае асяроддзе вабіла яго.

Іван Паўлавіч умеў уважліва выслухаць чалавека, умеў і любіў «адкрываць» чалавека.

— Цікавы чалавек! — гаварыў ён пра каго-небудзь з новых знаёмых і дадаваў: — А мы і не прыкмячалі...

Радаваўся, калі новы знаёмы спраўджаў яго спадзяванні.

А колькім літаратарам ён даў у свет дарогу!

Добра помніцца, як ён падтрымаў С. Андрэюка —

цяпер вядомага літаратара, калі той аказаўся ў складаным становішчы ў сувязі з выданнем першай кнігі.

Дапамагаў ён і многім іншым.

Калі ў часопісе «Малодосць» з'явіліся ў поўным, не скарачаным выглядзе яго ваенныя дзённікі (у першым зборы твораў у шасці тамах былі змешчаны ўрункі), я надрукаваў рэцэнзію. Іван Паўлавіч жартаваў: «Вы напісалі рэцэнзію на мой самы першы твор». Свае дзённікі ён лічыў першым творам.

У Івана Паўлавіча было шмат шчырых сяброў.

З рускіх савецкіх раманістаў асабліва любіў Шолахава. Памятаю, калі на VI з'ездзе савецкіх пісьменнікаў у Маскве (1976 год), на адной з творчых секцый гошць з Польшчы Ежы Путрамент сказаў пра «Ціхі Дон» не столькі як аб з'яве сучаснага літаратурнага працэсу, колькі як пра фант гістарычны, які мала ўплывае на цяперашнія пошукі мастакоў, Іван Паўлавіч быў асабліва незадаволены, нават, мне падалося, пакрыўджаны. Хацеў выступіць, але не адчуваў сябе здаровым, устрымаўся. Талент эпічнасці, эпічнасць мыслення заўсёды ставіў вельмі высока. У яго ўяўленні гэта была адзінка народнасці мастацтва.

Не раз даводзілася адчуць меру народнай любові, якой Іван Паўлавіч быў акружаны пры жыцці, меру любові і памяці аб ім, якія жывуць і будуць жыць.

Засталося ў памяці святкаванне 50-годдзя Івана Паўлавіча ў 1971 годзе. Вечар адбыўся ў ДOME акцёра, які, вядома, не мог змясціць усіх мінчан — прыхільнікаў таленту аўтара «Палескай хронікі», яго землякоў, усіх, хто прыехаў, каб ушанаваць юбілей народнага пісьменніка.

Колькі памятаю Івана Паўлавіча — ён быў заўсёды задуманы, пагружаны ў сябе, «з думай на чале», маўклівы.

Шмат пісаў...

Прыгадваецца сказанае яму Кузьмом Чорным напрыканцы вайны, у Маскве:

— Прыеду ў Мінск — абавязкова пасялюся дзе-небудзь на ціхай вуліцы. У драўляным дамочку. Каб ціха было і каб можда было пісаць, пісаць, пакуль аж рука не забаліць. Як у касца...

Глыбока засталася ў памяці апошняе выступленне І. П. Мележа — на VII з'ездзе пісьменнікаў Беларусі ў маі 1976 года (надрукаванае потым у «Малодосці»). Ён доўга вагаўся і выступіў, здаецца, толькі на другі дзень, у канцы. Але з такога выступлення можна было б пачаць работу з'езда. Мележ задаваў тон — з'езду, літаратуры ў цэлым.

Клопатам яго было — паспець усё сказаць. Пры гэтым ён кіраваўся максімалісцкім маральна-эстэтычным патрабаваннем, якое пакінулі нам выдатныя майстры мінулага: «Пішы, як жывеш, пішы, быццам пішаш тэстамент, завяшчання». Гэта значыць, пішы, не адхіляючыся ад праўды, будзь ёй верны. Верны жыццю!

Гэтае патрабаванне засталася і ягоным заповітам.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ.

«СІВЫ лес... Чытаў ці чуў, што ёсць на свеце Сівы лес? Успомніўся ж ён мне! Сівы лес... Ага! Даўно не бачыў лесу. Уранку быў падумаў пра гэта, а потым нейк забылася. Зараз успомнілася, азвалася Сівым лесам. І праўда, даўно не бачыў лесу, сапраўднага, вялікага. Паляшук, называецца! Ужо цяпер не завуць, а даўней, помніцца, палешуком звалі. Вучні. Ларыса пераказвала. Адкуль уведалі? Здаецца ж, гаварыў па-беларуску, як гавораць тут, на Случчыне... Ужо не было таго океанна ў канцы слоў: тато, мама... Колісь, малым, клікаў бацьку вярцаць: — Тато, мама крышаны зварыла. Як зараз помню. Не самае важнае, будзённае, а засела ў памяці. А сёння першая думка, як працуюся, пра лес. І нейкі Сівы лес прыплёўся... Сівы ад імху? На імшары дрэвы сапраўды сівыя. А тут — шчодрая зямля, на вясковай вуліцы не патонеш у пяску, каб і хацеў. У Барку людзі пасаблялі коням выцягнуць калёсы з пяску, сыпучага, гарачага ўлетку — аж апякае ногі. Мо з-за гэтай зямлі і асеў тут, сярод поля? Ці Ганна вінавата? Вось і жыў на шчодрой зямлі. Землякі, каторыя бывалі тут, зайздросцяць: кол уваткі — мяшок грошай вырасце. А я пра лес... У мядзведзя сорак песень... Рву вішні, а там людзі не дзе ў лес пайшлі, рана, на досвітку. Вішні рвуць — жыта жнуць. Значыць, і грыбы павінны быць. Вунь якія добрыя дажджы былі: цёплыя, як з вядра. Уначы ў доме рабілася душна, нельга было ўлежаць пад коўдрай. Грыбныя дажджы. Тут пад восень пахне шчодрою зямлёй, тым, што яна родзіць у полі, на гародах: хлебам, яблыкамі, бэрам, а ў нас пахла грыбамі, жывіцаю, аерам. Бедная зямля, таму і пахла лясным ды балотным. Хіба яшчэ бульбаю... Гэта цяпер сады... Вось не збярэцца ніяк паехаць, паглядзець, як там у Васілія яблыні растуць. Хіба ўжо з Міколам: павінен жа прыехаць, дакляраваў!»

Сцяпан Рыгоравіч ставіць кош на зямлю. Вішнёвы сок працякае, і пруткі мокрыя. «Трэба было ўзяць вядра. Не падумаў раней. Поўны кош вішань. Яшчэ на кош набярэцца. Але другім разам, падвечар. А зараз занясу, пастаўлю на верандзе...»

— Ганя! — кліча жонку. Счакаўшы, гукае другі раз: — Ганя!

— Мама ў магазін пайшла. Дачка ў кватэрах хатах і кофце без рукавоў выходзіць з хаты. На галаве туга завязаная хустка: зноў накруціла валасы. Штодня накручвае іх і малюе твар: белиць пудрай, намазвае фарбай вейкі, бровы, губы. Тынкуе і фарбуе.

— Давядзі да парадку вішні.

— Тата, мне няма часу.

Яна спрабуе вымавіць гэта па-дзіцячы, адкапільвае ніжнюю губу. Сцяпан Рыгоравіч адчувае, як кроў прылівае да твару: робицца брыдка і апаноўвае злосьць.

— Дзе ж ты яго згубіла?

— Я еду ў Слуцк.

Зноў у Слуцк! Хочацца плюнуць.

— А там што забыла?

Дачка не адказвае. На адным абцасе спрабуе павярнуцца на сто восемдзесят градусаў, але пахіснулася. «Сала трэба сагнаць! Знайшла перад кім выкручвацца! Позна. Ужо не возьмеш у рукі. А так хочацца пахадзіць папругай па гэтым азадку!»

— Хоць газету якую падсцялі пад кош.

— Няўжо ты сам не можаш, тата?

Яна знікае ў пакоі. Хочацца дагнаць яе, крыкнуць, прымусяць. Супакойваючы сябе, Сцяпан Рыгоравіч здымае са стала старую, пажаўцелую на сонцы газету, кладзе яе на падлогу, потым ставіць кош. У хату рашыў не заходзіць: здаравей пасядзець у садзе на траве, нават пеляжаць. Калі ездзіў да Міколы ў Мінск, у горадзе была гарачыня — аж дух займала, апоўдні на праспекце не было чым дыхаць. Калі апынуўся на Цэнтральнай плошчы, як магнітам пацягнула ў сквер, да фантана: хацелася змыць сцюдзёнаю вадою пот, легчы і заснуць. Легчы на траве, як у сваім садзе, на лузе, у лесе. Яркі-зялёная траўка вабіла да сябе. Тоненькая, далікатная траўка ў гэтым скверы, тады яшчэ падумалася: пяхотная. Сядзячы на лаўцы, любавалася ёю; хацелася нахіліцца, прыпасці грудзямі і забыцца. Зараз таксама хочацца. Зямля і трава вернуць спакой і раўнавагу.

Ён даўно заўважыў, што губляе раўнавагу, шмат ляўца, што яго спакушае жаданне ляжаць, нават пусціць у ход кулак... Зараз ён ідзе ў сад, каб забыць пра дачку, каб вярнуць страчаны спакой.

«Зноў у Слуцк... Жаніхоў шукае. За тэішага, вясковага, замуж ісці не хоча: настаўніца, бачыце вы яе! А настаўнікі

не бяруць: бачыць, што без цара ў галаве. Паходзіць каторы месяц-другі — і дай божа ногі. Аграном, Паўловіч, завіхаўся, вазіў на матацыкле ў гаёк, а потым адкаснуўся. Сама яго пільнавала. Аж брыдка людзям у вочы глядзець. Добра, што нічога не кажуць. У вочы не кажуць, а за вочы... Мабыць, даўно ўсе костачкі перамылі...»

Цімафееўка пад яблыняй мякка, пасля ўкоса трава ладнавата адрасла. «Каб яшчэ падушку пад галаву і кніжку якую... З вершамі. Даўно не чытаў вершаў. У ценю дрэў, на мяккай траве добра колісь чыталіся вершы. Дома свой літаратар, а ні разу не заікнулася пра літаратуру. Які там літаратар! Пераказвае на ўроках падручнік, чытуе завучанае ў дзяцінстве ды ва ўніверсітэце! І там далей падручніка ды канспектаў не

ляеш, то мы можам удвух з гэтай паянай пасядзець. Угаворым нейк.

Вось-вось засмеяцца... Але — не.

— Добры дзень, Ларыса Сцяпанайна.

— Добры дзень, Мішык.

«Мішыкі!» Гэты Мішык з сарказмам пасміхаецца, глядзячы на цябе. Божа! Пяць год аціралася ў сталіцы, эстэтыку вывучала, а...»

— Сёння і прыходзь, Міхайла Васільевіч.

— Дзякуй, Сцяпан Рыгоравіч.

— Потым дзякуй скажаш.

«А чаго ты, дзеўка, стаіш? Ідзі, не замінавай хлопцу. Мо й не супраць была б, каб ён павалачыўся? Ёсць жа такія...»

Азірнуўшыся, убачыў, што Міша, стоячы на педаль веласіпеда, пераехаў на другі бок вуліцы.

— «Я так і ведаў! Наташа захварэла...»

Анатоль СІДАРЭВІЧ

ЧАКАННЕ

АПАВЯДАННЕ

ішла. Хіба што з нейкім пазікам любоў круціла... І моды набралася. У першыя дні завальвалася ў клас у дэкальт... Амаль усё цела напаказ. Дзесяцікласнікі больш да багацця прыглядваліся, чым яе слухалі. Давалася — завуч якнік — прагнаць дачку са школы: да самой не даходзіла, а позіркаў старэйшых настаўніц не разумела. От паедзе ў Слуцк — кніжку не прывязе, а фарбы якой прыцягне...»

— Сцяпан Рыгоравіч!
«Хто ж бо тамі А, Міша Паўленя. Чуб, як наваксаваны, блішчыць. З веласіпеда злез. Учора пошты не было — сёння ўранку возіць».

— Добры дзень, Сцяпан Рыгоравіч.

— Добрага здароўя, Міша. Што з пальцам?

— Няўмека. Хату рамантуем... У мяне яшчэ нічога, а мама на цаік наступіла. Ёй горш... А вам ліст.

— Дзякуй.

Ад сына, Міколы.

— Што парабляеш?

— Хату рамантую, пошту важу.

— І ўсё!

— Здаецца, усё.

«Ах, чарцяня! Хлусіць, а вочы смяюцца».

— Значыць, будзем рамантаваць хату і вазіць пошту. Ці яшчэ што?

— І ахілесаву пята ў кальчугу браць.

— У цябе, Міша, дзве пяты. Каторую?

— Дзве? — Міша строіць наўныя вочы, потым не вытрымлівае і смяецца.

«Не, настаўніцы казалі праўду: ён сапраўды прыгожы хлопец. З такім тварам, з такой мімікай у артысты ісці, а прырода здольнасцю да матэматыкі надзяліла».

— З фізікай дзе-нідзе тугавата. Цэлымі вечарамі карпею, па хаце, як злодзей, нішчакам хаджу.

«Ён мог бы і паказаць, як ходзіць. Некалі ў класе паўшколы на відовішча збіралася».

— Ну, калі вечарамі дома сядзіш, а не ў клубе, то гэта ўжо подзвіг. Я баяўся, што зусім развінцішся.

— Я ж вольным чалавекам стаў. Раней што? Шэсць урокаў, факультатыву, гурток, камітэт... Галава кругам ішла. Баяўся, што ад сядзення хваробу нажыву. А цяпер вольнага часу хапае. І чытаю цяпер для сябе. Учора васьм артыкул у часопісе прачытаў. Пра Фрэйда і Фрома.

— Зразумеў?

— Галоўнае: што манаства супярэчыць чалавечай прыродзе і што прыроду нельга пераадолець сілай розуму і волі.

— Ну, Міша, я не за тое, каб ты быў манахам...

— Тады я правільна зразумеў вас, — Міша ўсміхаецца. — А васьм з пані фізікай шмат непаразуменняў. — Усмешка хітрая.

— Ну, раз ты вечарамі не спіш, не гу-

Пакулі не ачуняе...» Што й казаць, квольная нявестка. Як астатні раз быў у Мінску, кашляла: катар верхніх дыхальных шляхоў. Сядзячы за сталікам, вінавата ўсміхалася: «Даруйце, тата, але я і сырой вады не п'ю». Нейк няёмка пачуваешся побач з ёю: глядзіць на цябе ўважліва, больш слухае, быццам вывучае. А разумная ж, мае што сказаць, і гаворыць, калі ёй ахвота, талкова, складна. Як Мікола з ёю сышоўся? Ён матэматык, яна мастацтвазнаўца... Атрымалася ж нейк. На карысць яму пайшло: чытаць стаў, у тэатры хадзіць... Дый кандыдацкую калі пісаў, яна яму дапамагала: добры почырк мае — формулы перапісвала, лічбы. Смяялася: лікбез прайду. Мікола сапраўды лікбез праходзіць. Што матэматыка без паззі і мастацтва? «Ты, Сцёпа, не крыўдуй, але твой хлопец надта ўжо спецыяліст. Варушыць буду, а то свету не пабачыць». І Клімянок разумеў. У прафесара не толькі галава. Эстэт! У пасляваенную прогаладзь без гальштук не хадзіў: патомны інтэлігент, які-які. Выдзяляўся ён сярод нас, сярмяжных, і манерамі, і густамі...»

Бразнула брамка. Жонка, выціраючы рукою — насоўкі няма, ці што?! — потны твар, несла сумку.

— Міша казаў, што нам пісьмо...

— Вось, — Сцяпан Рыгоравіч аддаў ёй пісьмо, узяў з рук сумку і панёс у дом. На кухні паклаў хлеб у кантэйнер, а рэшту з сумкай пакінуў на эздліку. Ачарпнуў вады.

— Зноў хворая! — пачуўся голас жонкі. — З ёю адны пакуты, а не жыццё.

«Затое з табою радасць, — падумаў, — не памрэш ад суму».

— ...і што там за хвароба такая, што прыехаць нельга? Зноў ангіна? Вельмі ж яе песьціць наш сынок...

«Завялася малатарня. Дзякуй богу, што дачкі няма, а то было б гамань». Сцяпану Рыгоравічу схацелася выйсці, але жонка замінала: стаяла ў дзвярах. Цяпер нічога не заставалася, як слухаць гэты маналог.

— ... я ж, як толькі ўбачыла яе, казала: «Коля, падумаў, Падумаў! Жонка павінна гаспадыняй быць...»

— Як тая баба, што пры месяцы кудзелю прала, бо газы шкадавала, — азваўся Сцяпан Рыгоравіч.

— А пры чым тут баба? — жонка ўтаропілася на яго і на крок адступілася.

— Усё пры чымсьці ды бывае.

Сцяпан Рыгоравіч выйшаў з кухні і падаўся на двор.

«Значыць, Мікола не хутка прыедзе. А што, калі самому паехаць да Васілія, у Барок? Адпачыў бы ў лесе ад гэтай гарачыні, упалу. На возера хадзіў бы. Але ж Міша... Пачакаю. Засталося няшмат. Мо й Мікола да таго часу прыедзе...»

Заўважыў, што ў руцэ — учарашнія

газеты, нячытаная. «А, потым прачытаю». Паклаў іх на верандзе.

«У цябе, Сцёпа, мужыцкая жылка была, жыла нават, а не жылка». Клімянок глядзеў прама ў вочы. «Твая праўда, Сяргей, твая, але зразумей і мяне. Стары бацька высільваецца, вучыць сына на пана навучыцеля, як у нас казалі, а сыну прапануюць яшчэ вучыцца. Гонар, вядома. Але карысці з таго гонару... Памятаеш, Сяргей, сталіцу пасля вайны? Рабочы клас у куфайках, інтэлігенцыя — хто як. І чарга, чарга, чарга... Цяпер чарга за апельсінамі і крэмпленам, за Дастаеўскім і югаслаўскім гарнітурам. А тады... Ты ж павінен памятаць. Вёску ты не ведаеш і не ведаў. Бачыў, едучы з Мінска ў Гомель, праз акно ды чуў у вагоне. Дык вось, дарагі прафесар, захацелася хоць крыху ад'есціся. Чаго-чаго, а бульбы, сала, малака хапала, не надта, праўда, бо яшчэ натуральны падатак быў, але хапала. Ну і пяцьсот настаўніцкіх рублёў нешта ды значылі ў тагачаснай вёсцы. Гэта цяпер не вельмі што купіш, а тады за грошы ад сябе адрывалі. Карацей, Сяргей, мужыцкая, як ты кажаш, развага ўзяла верх. Дый бацьку я рукі апростваў. У яго ж і меншы сын быў, у школу хадзіў. Не дарма ж мой бацька сто пяцьдзесят рублёў плаціў — каб і Васіль лягчэйшы хлеб меў. Вось і развітаўся я пасля такіх разважанняў з універсітэтам, халодным нашым жыллом і трапіў на шчодрую зямлю. Случчакі і ў Мінску дабрабытам адрозніваліся. Трапіў я на кватэру да добрых гаспадароў, а іх пляменніца выклала ў той самай школе біялогію. Была романтика, паззія, а потым пайшла проза. Вяртацца ў сталіцу — новыя клопаты. Дый куды ты, чалавеча, ад гэткага добра? Адзінае, што мог, стараўся не адставаць, не апусціцца. А калі прыежджаў у Мінск, баяўся спаткаць нашага акадэміка і цябе. Універсітэт абыходзіў і на сустрэчы, хоць дакляраваў, не прыежджаў. Сароміўся, ці што?»

«Не я гэта сказаў — прафесар Сяргей Васільевіч Клімянок, навуковы кіраўнік сына. Ад яго і ўведаў мой настаўніцкі жыццяпіс».

«Атрымліваецца, Сяргей, што ты — герой: не пабаяўся галадзцы, кукаваў на аспіранціх, мёрз уначы і грыз навуку».

«Ты іранізуюш, Сцёпа. Ніхто не дакарае цябе. Твой сын сведчыць за бацьку».

«Сам жа кажаш: вузкі спецыяліст».

«Не твая віна — віна нашай школы, што агульнаўзровень культуры і кругагляд вучняў нізкі і вузкі. Біёлаг выкладае біялогію, географ — геаграфію. А хто манеры? А хто — мастацкія густы? І методык няма, і праграм, і інструкцый, а без іх... Сам ведаеш. Дый мы таксама не лепшыя. Чытаеш пісанне каторага і думаеш: будзе лічыцца адукаваным чалавекам, а непісьменны. Не твая віна, словам. Твой сын малады, цягнецца да культуры. І гэта — галоўнае, Сцёпа. Тут — твая заслуга. Дый іншых тваіх вучняў бачыў і сустракаў. Значыць, ты — настаўнік што трэба, добра настаўляў. За што і хвалю».

«Дзякуй».

«Зноў іранізуюеш, Рыгоравіч».

«Значыць, я апынуўся на сваім месцы. Хто ведае, які з мяне быў бы вучоны...»

«Не будзем пісаць віламі па ведае. Для чалавека што галоўнае? Каб быў шчаслівым».

«А шчасце ў чым?»

«Адны кажуць, што ў працы, другія: у той працы, якую любіш. Любіш?»

«А хто яго ведае! Праца не дзеўка, а я даўно ўжо не хлопец. А з жонкай, сам ведаеш, якое жыццё: то любішся, то сварышся».

Сцяпану Рыгоравічу не хацелася вяртацца ў дом, але ўспомніў, што сёння субота, вярнуўся.

— Прыбіраць калі будзеш! — папытаў у жонкі.

— Падвечар.

— Ну што ж, пасядзім на летняй кухні...

— З кім пасядзіш?

— Міша Паўленя прыйдзе. Па фізіцы яму дапамагчы трэба.

— Што — у нас фізіка няма?

— Ёсць, але не да Мішы яму: дабро прападзе, калі на базар не завязе.

— ...не разумею, навошта табе патрэбен клопат...

— Трэба яно і азначае, што трэба, — кінуй у адказ і пайшоў у свой пакой.

«Трэба. Мне мо і не трэба, але Мішу... Сыну і дачцэ я, лічы, ужо не патрэбен, дый табе не вельмі. Мішу патрэбен. І ён мне, каб я не ржавеў, як сякера пад лавай. І сын мне трэба, і нявестка...»

Ён, думаючы гэта, ішоў у свой пакой — па кнігі.

ЗНАЕМСТВА пачалося з афіш.

Спачатку паявіліся каляровыя чырвоныя глянцавыя лісткі з імклівым профілем Пушкіна ўверсе і з постацю мальяраўскага актэра, схіленай у паўпаклоне. Афішы прыемна патыхалі свежаю фарбаю, бударажылі ўяўленне. Іх хацелася разглядаць. Імі можна было ўпрыгожыць намяшканне і ўзбагаціць калекцыю. Маленькія афішы — вестуны тэатра. Крыху пазней у горадзе паявіліся яркія, выразныя афішы з назвамі канкрэтных спектакляў, і яны таксама прыцягвалі ўвагу: Шэкспір, О'Ніл, Шукшын, Распундін... Рэпертуар сур'ёзны і разнастайны. І — нечаканы. Напрыклад, Юджын О'Ніл, творы якога так рэдка гучаць на падмостках тэатраў і якія з такой цяжкасцю расшыфроўваюцца. Пскавічы адважыліся паставіць яго трылогію «Жалоба — лёс Электры».

Тры п'есы — тры спектаклі — тры вечары... Значыцца, тэатр разлічвае на неаслабную цікаўнасць глядачоў. І ён не памыліўся — цікаўнасць да гэтых спектакляў нарастала па меры знаёмства, цікаўнасць павялічвалася, не «прэстыжная», а шчырая, грунтоўная. Актэры адчулі, што іх разумее глядач, паміж сценаю і залаю ўзніклі дарагія для тэатра токі, якія робяць акт сцэнічнага відовішча нічым не замянімым і вечным.

Перамога тэатра. Цяжкая і тым больш каштоўная.

Трылогія складаецца з п'ес «Вяртанне», «Загананая», «Праследваемая» і ўяўляе сабою пераасэнсаванне старажытнагрэчаскіх міфаў — трагічнай гісторыі Атрэяў. У сусветнай гісторыі драматургіі гэта адна з многіх спроб перанесці калізіі антычнай легенды ў свой час. О'Ніл ускладніў драматургічную задачу, напісаўшы ў дваццатых гадах дваццатага стагоддзя пра падзеі шасцідзясятых

гадоў дзевятнацатага стагоддзя. Рэаліі эпохі, прыкметы часу маюць тут чыста службовае прызначэнне, хаця зусім не ігнаруюцца драматургам: у свой час падкрэсліваючы пэўныя дэталі афармлення, ён не без падстаў разлічваў, што ў глядача і чытача з'явіцца пэўныя асацыяцыі...

Сёння, для нашага глядача, гэтыя дэталі — маўнівыя, і рэжысёр В. Радун адмаўляецца ад

да гэтай трылогіі: злачыніцы ў доме Мэнанаў мярзотныя, вычварныя, невытлумачальныя з пункту гледжання чалавечай маралі — бо робяцца людзьмі, якія з пакалення ў пакаленне самазадаволена стаялі над мараллю, па-фарысейску аб'явіўшы свае дзеянні абсалютна вышэйшаю справядлівасцю, прысвойшы сабе права аднаасобна вяршыць суд над іншымі... Фанабэртлівая элітарнасць, «абраніцтва», усёдазволенасць атручваюць кроў Мэнанаў. Непадобныя на іх, «чужынцы» —

антычныя трагічныя маскі — у іх быццам сканцэнтраваны жах, прадчуванне смерці... Цяжкі стогн, уздых, ускрык, плач, покліч лёсу — у музыцы... Жывая, светлая, бясконца захапляльная жанчына — Крысціна. Упершыню пакахаўшы, яна не ўмее пагасіць усмешку, стрымаць парывістасць рухаў, схаваць расцвітую чароўнасць жанчыны, якую кахаюць, ад пільнага жорсткага вока дачкі Лавініі (Л. Цыхоніна).

Але кожны яе рух, пачаўшыся плаўна, — быццам зломваецца, скіраваўшыся кудысьці, яна крута, востра паварочваецца, вольная яе хада раз-пораз наткаецца на невідочную перашкоду, тонкія пальцы дрыжаць, выдаючы так глыбока схаванае хваляванне... І ў вачах плешчацца страх.

Як не баяцца? «Злачынная» каханне ў жахлівай цытадэлі Мэнанаў — цяжка караецца: гэты дом-грабніца пабудаваны на змену другому, знесенаму дашчэнту за тое, што там калісьці Дэвід Мэнан пакахаў прыслугу-канадку і быў выгнаны з клану назаўсёды. Дом знесены за тое, што там кахалі. Што ж чакае Крысціну? «Дзевеце гадоў яны тут верхаводзяць і не дазваляюць іншым забывацца на гэта», — так гавораць пра Мэнанаў. Жорсткі пагляд Лавініі, неадступнае высочанне прадказваюць немінучую помсту. Наперадзе безвыходнасць — не ўратавацца... І зло спараджае новае зло, страх спараджае думку аб злачыністве як аб развязцы, вызваленні. Зганьбаваная чалавечнасць абарочваецца бесчалавечнасцю: Адам Брант, сын канадкі і Мэнана, які выношваў планы чэснай мужчынскай помсты, пакахаўшы жанчыну, аказваецца зброй злачыніства. Каханне, не ўмеючы абараніць сябе, прымае «умовы гульні» — жорсткасць. І тады ўсё роўна каханню давядзецца загінуць.

Крысціна ў час сардэчнага

прыступу мужа дае яму атруту замест лекаў, Лавінія разумее свой абавязак дачкі — як помсту за бацьку; будзе забыты Брант — палюбоўнік маці і патаемны прадмет страсці Лавініі, і «прыгавор» выканае Орын (В. Агафонаў) — любімы і любячы сын Крысціны. Смерць Бранта ад рукі Орына штурхне Крысціну на самазабойства — і, значыцца, часціца Мэнанаў не пахіснуе.

Але тэатр услед за драматургам сцвярджае: нельга змагацца з подласцю яе ж сродкамі і нельга вяршыць справядлівасць рукамі, якія — у крыві ахвяр. Нельга дыхаць у свеце без міласэрнасці. Хто вырываецца ад Мэнанаў — не вызваляецца, душэўная пачварнасць застаецца. Імкнучыся да свабоды, пагарджалі законамі маралі і знішчылі сваю душу Брант і Крысціна; помсцячы за бацьку, надламаўшы Орын, і цяпер ужо яго штурхае на самазабойства Лавінія, каб у прыступе самабічавання ён не прагаварыўся... Надта позна раскрылася замураванае сэрца Ээры Мэнана (В. Шубін). Непараўна спазнілася кара Лавініі пра шчасце і каханне. Зробленае — не вернеш.

Толькі Лавінія не паддаецца распачы, яна лічыць магчымым падвесці рысу пад цяжкімі, але неабходнымі ахвярамі, і распачаць жаночае шчаслівае жыццё. Апошняя з Мэнанаў памылілася. Ёй не дадзена падвесці рысу — таму так здрыганулася яна, калі пачула, як у паўтрыненні Орын пажадаў загінуць з ёю і Бранту — шчасця і кахання... Яе не ўратауюць ні «бласлаўленыя астравы», дзе людзі ўмеюць любіць натуральна, ні замунжа. Кроўная помста бясконца. Хтосьці заўсёды застаецца, каб пагражаць, дзесьці заўсёды ёсць абнаваўца. Мэнанаўская «справядлівасць» сее злачыніства за злачыніствам. І гэты лозунг не разарваў яшчэ адной смерцю — за ёю будзе наступная. Лёс Электры — не каханне, не шчасце, але — жалоба.

Л. Крамер у ролі Крысціны, Л. Цыхоніна ў ролі Лавініі, В. Агафонаў у ролі Орына па-

ЗЛАЧЫНСТВА І СПАРАДЖАЕ ЗЛАЧЫНСТВА

Тры спектаклі Пскоўскага абласнога тэатра імя А. С. Пушкіна

іх, наогул адмаўляецца ад антуражу. Вельмі лаканічна і вельмі выразна аформіў сцэну мастак Г. Ляўковіч. Легенда пра Электру і Арэста, якія адмоўцілі маці за яе здраду іхнаму бацьку, стаўшы забойцамі маці, пад прямом амерыканскага драматурга набыла рысы сучаснай трагедыі — не толькі сямейнай або сацыяльнай, але і маральнай... Старажытнагрэчаская легенда, перанесеная на глебу амерыканскага гарадна, не змяніла ад гэтага пераносу. Лёс герояў гэтага твора аказаўся не менш трагічным, хаця вызначаюць яго не багі, а людзі. Савецкія даследчыкі творчасці О'Ніла цытуюць адзін з яго лістоў, дзе ён, у прыватнасці, піша, што дастаткова ведаў мужчын і жанчын, каб напісаць «Жалоба — лёс Электры» і аб'явіцца без Фрэйда, Юнга і любога іншага. «Пісьменнікі, і вы гэта ведаеце, — пісаў ён, — заўсёды былі псіхолагамі, і псіхолагамі глыбокімі, да таго, як была выдуманая гэтая псіхалогія...» Уплыў толькі аднаго пісьменніка і мысліцеля О'Ніл прызнаваў заўсёды адкрыта і ахвотна — Дастаўскага, Менавіта з таіх пазіцый і падышоў тэатр

і клеймацца як недабракасныя, не дапушчаюцца ў клан, люта выганяюцца, — і зло спараджае яшчэ большае зло, ланцуговую рэакцыю зла... Клан Мэнанаў — не выключны. Ён прыкметны, таму што моцны, ён арганізуе лад навакольнага свету. Трагедыя калізія павінна ўзнікнуць: ад сутыкнення дзвюх сіл — уласнасці і кахання. Бо ў Мэнанаў існуе яшчэ і ўласнасць на каханне.

«Дом падобны да склепу», — сцвярджае Крысціна, жонка Ээры Мэнана. І тое, што мы бачым на сцэне, падабнае да ўсыпальніцы збудаванне — змрочнае, бессэнсоўнае. Жывая іста — Крысціна (артыстка Л. Крамер) — мітусіцца па манілітных прыступках, хаваецца пад цяжкімі плітамі, выслізвае з-пад іх, быццам хоча збегчы, уратавацца ад гэтага беспрасветнага цяжару... Куды? Адчуванне бяды, немінучай п'гібелі ўзмацняецца, нагнаецца, калі над сценаю нависаюць

МАГЧЫМАСЦІ ЖАНРУ

З разнастайнага рэпертуару Львоўскага рускага драматычнага тэатра Савецкай Арміі, які быў прапанаваны ўвазе глядачоў у час гастроляў у Мінску, асаблівай цікавасці заслугоўваюць п'есы А. Пінчука «Лейтнанты» і «Неба — зямля». Тэматычна гэтыя творы як мага лепш адпавядаюць асноўнаму рэпертуарнаму кірунку тэатра. Наогул, названыя п'есы ўпершыню ўбачылі свет на гэтай сцэне. Права першай пастаноўкі — пачэсная, але і адказная місія для кожнага калектыву, які мае магчымасць выявіць свае мастацкія асаблівасці і творчую самастойнасць.

Хаця на афішы жанр «Лейтнантаў» пазначаны даволі расплывіста, як «драма», а п'еса «Неба — зямля» названа «лірычным дыялогам», абедзве пастаноўкі ў інтэрпрэтацыі тэатра маюць адчувальныя рысы меладрамы. Калі рэжысёр «Лейтнантаў» А. Аркадзеў вырашыў спектакль у традыцыйнай манеры, то пастаноўшчык спектакля «Неба — зямля» А. Ратэнштэйн узмацніў эмацыянальны напал меладраматычнага відовішча і яго ўздзеяння на глядача характэрным для сучаснай рэжысуры зваротам да так званых пазычанага тэатра (уведзены вершы В. Тушновай, Я. Вінакурава, А. Вазнясенскага і С. Астравога, якія гучаць у выкананні артыстаў Ж. Тугай і Г. Шчарбакова, што выконваюць ролі Ніны і закаханага ў яе капітана Яфімава). Самі персанажы распрацаваны недастаткова глыбока ў псіхалагічнай адметнасці, і

таму вершаваныя радкі, акрамя асноўнай нагрукі рабіць завершаным той ці іншы сцэнічны эпізод, дапамагаюць надаць пэўную мастацкую пераканальнасць вобразам гэтых персанажаў, пашыраюць наша ўяўленне аб іх духоўным свеце. Трэба адзначыць, што актэры даволі ўдала дэкламуюць вершы, хоць чакаеш яшчэ большай інтанацыйнай разнастайнасці, дыктуемай мастакоўскай індывідуальнасцю зусім розных і адметных майстроў паэзіі.

Думаецца, што тэатр дае правільнае жанравае прачытанне п'ес А. Пінчука, бо адчувальны меладраматызм з самага пачатку закладзены ў драматургічным матэрыяле. Заўважу, што ў нас яшчэ ёсць людзі, якія лічаць меладраму жанрам другарадным, не вартым увагі. Прыкрая памылка! Вось і А. Пінчук па законах жанру будзе займаць сюжэтныя перыпетыі, засяроджвае дзеянне ў адказны момант будняў воінаў-сапёраў, якія размяняюць будынак завода ад снарадаў, пакінутых фашыстамі ў час мінулай вайны («Лейтнанты»). П'еса «Неба — зямля» прысвечана мірнаму жыццю ваенных лётчыкаў, для якіх кожны ўздых у неба — баявое заданне.

У спектаклях гаворыцца аб гібелі герояў. У «Лейтнантах» самаахвярна памірае малады лейтэнант Антон, які, выконваючы свой воінскі абавязак, падрываецца на фашысцкай міне. Гэты персанаж не прысутнічае на сцэне, затое яго даволі падрабязна характарызуе ў сва-

іх размовах яго баявыя сябры, таксама малады афіцэр Саня Іванюў (арт. Г. Шчарбакоў), Косця Петухоў (арт. А. Краўчук), Цімур Зямны (арт. Г. Раўшкін) і яго каханая Злата (арт. В. Паўлін). Усе актэры іграюць з добрым творчым уздымам, шырока выкарыстоўваючы імправізацыю, але часам яны губляюць пачуццё меры. Напрыклад, у сцэне сутычкі маладога армейскага афіцэра з міліцыянерамі занадта шаржыравана паддзены ахоўнікі грамадскага парадку ў выкананні артыстаў С. Вальфсона і В. Лісенбарта. Ці ва ўстаўным эпізодзе са школьнай настаўніцай, дзе Ю. Газілеў (Астап), Г. Сульдзіна (Ларыса) і Р. Рыцына (Гешка) відэаважна выпадаюць з рамак сваіх роляў. Надзвычайны ха-

рактар падзей, удзельнікамі і сведкамі якіх з'яўляюцца гэтыя персанажы, пазаўлен у спектаклі ўнутранага напалу. Увогуле, адчуваецца часам тое, што спектакль ужо ідзе некалькі сот разоў, таму дакладнасць рытмічнага малюнка не заўсёды вытрымліваецца, ёсць зацягнутыя мясціны, што адмоўна адбіваецца на агульным добрым уражанні ад спектакля.

Тым не менш, гэтая пастаноўка даносіць да глядачоў асноўную праблематыку п'есы: маральную вышыню, годнасць маладых савецкіх афіцэраў, іх трыядчыя ветэранаў у самаахвярным выкананні свайго абавязку перад радзімай.

Больш складаная маральна-этычная праблематыка закранута ў п'есе «Неба — зямля». Прычым, што таксама з'яўляецца істотнай рысай меладрамы,

гэтая праблематыка часта выказваецца героямі ў дэкларацыйнай форме і наогул спектаклю адкрыта дыдактычны характар. Адзін з галоўных герояў п'есы — камандзір авіяцыйнай часткі, падпалкоўнік Волкаў (арт. А. Краўчук) — прыхільнік строгай воінскай дысцыпліны, патрабуе ад сваіх падначаленых быць узорам не толькі на службе, але і ў побыце: «Неахайнасць на зямлі — у небе ненадзейнасцю можа аказацца. А мы тут не ў бірулькі гуляем. Кожны вылет можа стаць баявым... К орту сантыменты!» Яго антыпод — нампаліт Новікаў (арт. У. Шчарбакоў) аспрэчвае такі прасталейны падыход да лётчыкаў, бачачы ў кожным з афіцэраў перш за ўсё чалавечую асобу і ўлічваючы на службе іх псіхалагічныя індыві-

Сцэна са спектакля «Неба — зямля» Львоўскага тэатра Савецкай Арміі.

Фота У. КРУКА.

мастакоўску сцвярджаюць, кожны са сваіх пазіцый, што чалавек — істота, створаная для пачуцця прыгожых. Тым страшнейшы гвалт над чалавечнасцю, гвалт, які калечыць усё наўкола. Цудоўная Крысціна, асветленая каханнем, цудоўны Орын — увесь скіраваны да маці, прыгожая Лавінія, якая марыць пра каханне. Але няўлоўна, неяк знутры скажае іх абліччы нянавісьць, прагнасьць да помсты. Яны становяцца падобнымі на тыя маскі, што вісяць над сцэнай. Адрозна захпляе нас Л. Крамер, паступова забірае ўладу над глядачом Л. Цыхоніна, В. Агафонаў асабліва ўражае ў «Загнаных». Можна быць, так і задумвалася тэатрам, таму што ў спектаклі вельмі мала выпадковага, «спантаннага», ён па-майстэрску «разлічаны», хаця ў выверанасці застаецца месца і для акцёрскай свабоды, для імправізацыі.

Бясконная разнастайнасць мізансцэн, невычарпальная вынаходлівасць — для рэжысёра не самамэта: пластычная форма спектакля неадруйна ад яго ідэйнай задумкі. Недавыказанае словам выказваецца, удакладняецца жэстам, паваротам галавы, збочаннем ў хадзе, сказамае — нечакана інтэрпрэтуецца ў процілеглым значэнні рухам. Акцёры валодаюць рухам, можна сказаць, бездакорна, і сэнс спектакля не проста ўзбагачаны гэтым — сэнс ва ўладарнай выразнасці.

В. Радун ведае сакрэт гранічнай асэнсаванасці, нагруканасці мізансцэны — і дакладна адчувае, калі патрэба, так сказаць, «паветра»: нейкі рух не падлягае злёўнай расшыфроўцы, але неабходна эмацыянальна, і тады стройная постаць Лавініі ўзвіваецца «свечка» ўгору, і раптам — ужо ўнізе! — зварачваецца ў вузельчык, курчыцца, сціскаецца, быццам самае цела расплачваецца за няспраўджанае імкненне адарвацца ад трываллага прыцягнення зямлі. Вымаўляючы жорсткія словы нянавісьці, выкрываючы

Сцэна са спектакля «Жалоба — лёс Электры» Пскоўскага абласнога тэатра імя А. С. Пешкіна. У ролях Лавінія і Пітэра артысты Л. Цыхоніна і С. Наседнін.

і пагражаючы, героі схіляюцца адзін да аднаго, быццам спяшаючыся пагрэцца напаследак родным цяплом, быццам баючыся адарваць руку ад рукі, разарваць апошнія чалавечыя сувязі, перш чым прыняцца за аднаўленне «справядлівасці»... І ў рэмарках аўтара ўказана: «...глядзіць з нянавісцю», «з жорсткасцю»... А яны глядзіць — з нянавісцю, а рукамі чапляюцца адзін за аднаго. Іх светам кіруе нянавісьць — але без кахання яны не могуць, нянавісцю працяжыць немагчыма... Рукі — драпежныя — Лавініі, бязвольныя — Орына, нервовыя — Крысціны — у спектаклі вельмі прыкметныя.

Паўтараюцца мізансцэны — і Орын паўтарае калісьці выселены рытуал — ужо без маці, калі яе крэсла. Дарэчы, і крэсла гэтае — чорнае жалеза, вост-

рыя пікі — адна з лічаных дэталей абстаноўкі, якія «іграюць» у спектаклі, як іграюць і цяжкія калоны, што засоўваюць дом-склеп з яго жудаснымі таямніцамі. Як іграюць трагічныя маскі, з якімі слуга Сэт, ён жа Хор у спектаклі, выканае цэлую іранічную сцэну.

Высокая сцэнічная культура спектакля. Высокі трагедыіны напал у паядынку чалавечнасці з бесчалавечнасцю. Глыбока і моцна выяўленая гуманістычная ідэя. Усё гэта вымагала і ад нас, глядачоў, сур'ёзнай і аднаўленай работы ў кожны з трох прыгаданых тэатральных вечароў. Помніць іх будзем доўга.

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

відуальнасці: «Тое, што чалавек гучыць горда, гэта мы з дзяцінства засвоілі. А як зрабіць, каб кожны чалавек адчуваў сябе чалавекам? З прыніжанай годнасцю, камандзір, крылы не распавяш. Каб лётчык перадолеў перагрузкі ў небе, яго трэба вызваліць ад перагрузак на зямлі». Яшчэ больш выразна напамілі фармулёў сваю пазіцыю чалавечых адносін да падначаленых у наступных словах: «Нават у самалёце, калі ручку перацягнеш, крылы дрыжаць пачынаюць, заклёпкі вылазяць».

Тэатр разам з аўтарам не спяшаецца паставіць кропкі і асудзіць пазіцыю камандзіра. Выдаць правільна робяць акцёры Шчарбакі і Краўчук, калі нават у самыя напружаныя моманты спрэчак іх героі захоўваюць добразычлівыя адносіны, пачуцці павагі адзін да аднаго і разумення сваіх пазіцый. Цяжка не пагадзіцца з жорсткім, але справядлівым прыгаворам Волкава, калі ён адмаўляецца даць рэкамендацыю капітану Яфімаву ў касманаўты на той падставе, што гэты добрасумленны афіцэр пакахаў замужнюю жанчыну: «Космас для людзей таленавітых, для людзей з яснай і чыстай душой». Такі маральны максімізм героя артыста А. Краўчука знаходзіць разуменне ў глядачоў.

Больш спрэчная пазіцыя камандзіра ў адносінах да ветэрана палкоўніка Чыжа. Артыст Б. Хромушкін па-мастацку пераканальна раскрывае гэты складаны чалавечы характар і стварае запамінальны вобраз сардэчнага чалавека, бязмежна адданнага цяжкай і рамантычнай прафесіі ваеннага лётчыка. І вось яго герой прыходзіць да Волкава з далікатнай размовай аб ухадзе на пенсію, кажае парады і проста чалавечы спачуванне. І камандзір не здолеў знайсці тых слоў, каб суцэшыць старога афіцэра, аблегчыць яму прыняцце неабходнага рашэння. Волкаў надарэч-

на прапаноўвае яму... урачыстыя провады: з аркестрам, з падарункамі, з выступленнямі прадстаўнікоў грамадскасці. Так напісаў ролю драматург. Вядома, як камандзір, Волкаў паступае быццам правільна: некаму трэба было сказаць Чыжу праўду, апошні і сам разумее, што ўзрост яго не дазваляе заставацца ў палку. Але Волкаў мог бы знайсці нейкія асаблівыя душэўныя словы для заслужанага афіцэра, каб аблегчыць яго развітанне з любімай справай усяго жыцця.

У спектаклі дакладна знойдзена дэкарацыйнае афармленне сцэны (мастак В. Лейферт): дзеянне разгортваецца на фоне аtryбутаў ваеннай службы лётчыкаў — частка серабрыстага крыла самалёта, пражэктары аэрадрома трывожна палыхаюць на сцэне, заднік якой імітуе празрысты блакітны купал парашута, цераз які ў лірычных моманты прасвечваюць зоркі. Уражліва аформлен эпізод пахавання Чыжа: вырашаны ён у барвовых колерах, і на сярэбранай паверхні крыла, як кроплі крыві, палымнеюць чырвоныя ружы. Нязменныя аtryбуты баявога побыту ваенных лётчыкаў, якія ўвесь час прысутнічаюць на сцэне, падкрэсліваюць, што ўсё іх жыццё, нават самыя інтымныя, сямейныя адносіны, падначалена суровай прафесіі. Па-рознаму складаецца асабістае жыццё герояў п'есы. У заўчаснай смерці палкоўніка Чыжа найбольшая віна ляжыць на самым блізікім яму чалавеку, на яго жонцы, якая не здолела пазбавіць яго ад перагрузак на зямлі, не знайшла ў сабе сілы адмовіцца ад любімай работы і прывяціць жыццё мужу. А ў жонкі ваеннага лётчыка выбару няма. Знешне лёс Вольгі Аляксееўны

склаўся ўдала. Яна прафесар, доктар навук з сусветным імем. Актрыса Р. Вараб'ева ўразліва перадае трагедыю гэтай жанчыны. Пранікнёна вымаўляе яна маналог сваёй гераіні, які гучыць некалькі сентыментальна (зноў жа ў рамках жанру) і перабольшана: «Божа мой, якія мы, бабы, дурныя, калі забываем сваё месца. Хто, які ідыёт выдумаў эмансipaцыю? Каму першаму прышлі ў голаў гэтая несусветная ідэя роўнасці? Канечне, мы можам рабіць мужчынскую справу! Ну і што з таго? Усё роўна, мужчыны застаюцца мужчынамі, а дзяцё будзе раджаць жанчыны. Усё роўна, шчасце быць каханай не заменіць нават сусветная папулярнасць і слава...» Няпроста складаюцца сямейныя адносіны і ў другіх герояў п'есы — Волкава і яго жонкі Марыі Раманаўны (арт. В. Паўлік), Новікава і яго жонкі Аліны Васільеўны (арт. І. Краўчук).

Трэба адзначыць, што багатая практыка ваеннага журналіста дапамагла А. Пінчуку напоўніць свае п'есы дакладным веданнем побыту сучаснай арміі, што дазволіла акцёрам адчуць, захаваць на сцэне жыццёвасць паводзін сваіх герояў. Шчырасць і сардэчнасць эмацыянальнай атмасферы ў абодвух спектаклях перадаецца глядачу, і мінчане чуйна суперажываюць персанажам на працягу ўсяго дзеяння. Львоўскі тэатр яшчэ раз яскрава даказаў жыццёвасць і багаты творчы магчымасці старога тэатральнага жанру меладрамы для перадачы надзённых маральна-этычных праблем.

Вадзім НЕБЫШЫНЕЦ.

ТЭАТРАЛЬНАСЦЬ І ПРАЎДА

Уражанні аб гастролі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ў Кіеве.

Кожны раз гастролі купалаўцаў — гэта яшчэ адна праява трывадай дружбы культур паміж братнімі народамі, змацаванай дзесяцігоддзямі. У гісторыю савецкага ўкраінскага тэатра натуральна і арганічна ўвайшлі пастаноўкі п'ес таленавітых беларускіх драматургаў, якія і творы ўкраінскіх аўтараў — у першую чаргу, А. Карнейчука — узбагацілі жыццё і творчасць беларускіх майстроў сцэны. На падмошкі тэатраў Украіны ўпэўнена выйшлі старшыня калгаса «Маяк», наш сучаснік Уладзімір Каравай, чья праца апета А. Макаёнкам, героі яго ж народнай трагікамедыі «Трыбунал», п'ес В. Вольскага, М. Матукоўскага, А. Петрашкевіча, А. Махнач, А. Дзялендзіка... І ўсе яны, як і героі новай п'есы І. Шамякіна «І змоўклі птушкі», што пастаўлена ў Кіеве, Львоўе і Адэсе, адухоўлены талентам і майстэрствам украінскіх акцёраў.

Сёлета афіша купалаўцаў прыцягнула ўвагу тым, што яна абяцала — і гэта потым адбывалася на спектаклях! — сустрэчы з чалавекам, якога ты пазнаеш: праўдзівага, жыццёвага, натуральнага і дыялектычна супярэчлівага. Гэта адносіцца да кампазіцый паводле апавяданняў В. Шукшына, якія складаюць дыялогі аб працаўніках і прадашукальніках, «дзіваках» і жыццялюбых. У лёсе шукшынскіх персанажаў тэатр перадае страшнае сцвярджанне чалавечай асобы, духоўнага багацця, непрымірымасць да парушэнняў маральных нормаў. «Характары» і «Ваня, як ты тут?» — спектаклі акцёрскіх знаходак, арганікі сцэнічнага жыцця, пераканаўчага спалучэння знойдзенай характарыстыкі з думкай, якая працянае дзеянне. Побач з заўсёды радасным майстэрствам Г. Макаравай, Г. Аўсянікава, В. Тарасова, Б. Уладзімірскага, якія здолелі ў створаных ім вобразках глыбока раскрыць характары шукшынскіх герояў, у гэтых спектаклях з поспехам праявілі сябе і растуць маладыя акцёры Г. Маляўскі, А. Дзянісаў, А. Падабед, А. Уладзімірскі.

У творчасці малдаўскага драматурга І. Друцэ, адзначанай асаблівай паэтычнасцю, філасофскай глыбінёй, рэжысёр В. Раеўскі бачыць тую інтэлектуальную, маральную, духоўную школу, якой і павінен быць сёння тэатр. У пастаноўцы драмы «Святая святых» рэжысёр імкнецца падначаліць усе сродкі тэатральнай выразнасці сцвярджанню дзейснай дабрыві і гуманнасці. Уменнем знайсці дакладную выяўленчую форму для раскрыцця жыццёвай праўды вылучаюцца ў гэтым спектаклі работы А. Мілаванава (Міхай Груя) і Г. Талкачовай (Марыя). Спалучэнне красамоўнай пластыкі і стрыманай эмацыянальнай насычанасці не замінае, а хутчэй дапамагае таленавітым акцёрам зазірнуць ва ўнутраны свет герояў, у іх тэмпераментную духоўную барацьбу з самім сабой і з абставінамі.

«У жыцці чалавека важна, не колькі ты працяжыў, а як ты працяжыў», — гэты прынцып героя п'есы «Святая святых» можа служыць вымярэннем годнасці герояў твораў пра Вялікую Айчынную вайну. Тэма вайны, барацьбы з фашызмам на франтах і ў тыле ворага, гераізм народа і асабісты подзвіг воіна, партызана, разведчыка і нават самага мірнага, штачкага савецкага чалавека — патрыёта — гэта тэма, асабліва гарачая для Беларусі, знайшла сваё мастацкае адлюстраванне ў спектаклях купалаўцаў: «Апошні шанс», «Эшалон», «І змоўклі птушкі». Калі ў спектаклі паводле п'есы В. Быкава тэатр імкнецца ўзбуйніць вобразы, дамагчыся відавочнай манументальнасці, то ў «Эшалоне» М. Рощына як бы заклікае глядача адчуць душы людзей, воляў лёсу сабраных у цялушцы. Рух эшалона, які перададзены ў спектаклі сцэнічна ўражліва, адлюстроўвае і ўнутраны працэс руху характараў, спасціжэння людзьмі неабходнасці знайсці шляхі адзін да аднаго, у гэтым напрамку не ўсе магчымасці пакуць што выкарыстаны для раскрыцця складанага вобраза Каці (Т. Нікалаева), для выяўлення сапраўдных адносін Лаўры і яе свякрухі (Л. Давідовіч і Р. Кашэльнікава).

Тэатр прывёз на гастролі і сваю пастаноўку камедыі Б. Брэхта «Што той салдат, што гэты», адзначаную ідэйна-мастацкай цэласнасцю, высокім майстэрствам яе стваральнікаў і выканаўцаў. Спасціжэнне эстэтыкі драматургіі Брэхта, для якой характэрна адкрытая публіцыстычнасць, гратэскавая вастрыва «эпічнага тэатра», аказалася пад сілу купалаўцам. Яны стварылі рытмічна дакладна пабудаваны спектакль, з поспехам разыграны акцёрамі. Гэлі Гэй (А. Мілаванаў), яго жонка (І. Дашкоўская), Леакадзія Бэргік (З. Браварская), Чарльз Фарчэйд (Г. Маляўскі), Ван (У. Рагаўцоў), салдаты кулямётнай роты (А. Мазлоўскі, В. Буцін, А. Дзянісаў, А. Памазан) — пластычна створаныя вобразы, яны сведчаць аб высокім майстэрстве сучаснага акцёра.

Яшчэ адно пацвярджэнне гэтага — спектакль «Гульня з кошкай» паводле п'есы венгерскага драматурга І. Эркэня. Трэба валодаць асаблівым талентам сцэнічнай выразнасці і незвычайна дзівоснай душэўнай тонкасцю, каб з такім захваленнем паглыбляцца ў вобраз, як З. Браварская! У такіх выпадках акцёрскую творчасць можна смела назваць чалавечнасцю.

Купалаўцы не абмежаваліся паказам сваіх спектакляў на стацыянары ў памяшканні Акадэмічнага тэатра імя Івана Франка, былі выезды ў раёны, канцэрты і творчыя сустрэчы на прадпрыемствах. «Рассунуюць» сцены глядзельнай залы дапамагло і Украінскае радыё: у вялікай перадачы галоўны рэжысёр тэатра В. Раеўскі, дырэктар І. Міхалюта раскрылі перад слухачамі шырокаму панараму творчасці купалаўцаў, прадставілі лепшыя спектаклі і іх удзельнікаў. Вельмі цікава было пачуць і запісаныя ў мінулыя прыезды сцэны са слаўтай «Паўлінкай», з пастаўленай купалаўцамі п'есы А. Карнейчука «Памяць сэрца». Рэспубліканскае тэлебачанне правяло сустрэчу з калектывам у «Тэатральнай гасцінай» і паказала некалькі спектакляў гастрольнага рэпертуару. Украінскае тэатральнае аб'яднанне наладзіла абмеркаванне спектакляў, на якім выступілі тэатральныя крытыкі, рэжысёры, мастацтвазнаўцы. Адбылася сур'ёзная творчая гутарка пра дасягненні і пралікі, пра шляхі развіцця купалаўскага тэатра, які заслужана карыстаецца славай аднаго з самых цікавых калектываў краіны і моцна стаіць на пазіцыях сучаснага рэалістычнага мастацтва.

Л. НАВАСЕЛІЦКАЯ,
старшы навуковы супрацоўнік Музея тэатральнага, музычнага і кінамастацтва УССР.

РАДЫЁ стала арганічнай часткай жыцця сучаснага чалавека. З раніцы і да позняй ночы яно прыносіць у дом чалавека разнастайную інфармацыю: апошнія паведамленні, падзеі культурнага, вытворчага, міжнароднага жыцця.

Радые — штодзённым суб'ектам сучаснага чалавека. Песня, верш, урывак з новага рамана, інсцэніраваная апавесць або апавяданне, радыёспектакль — усё гэта прыносіць эфір у кожны дом, у кожную сям'ю, знаёмы чалавека з навінкамі літаратуры і мастацтва.

Беларускі радыётэатр малады. Мы яшчэ, як кажучы, толькі робім першыя крокі, наш радыёрэпертуар дастаткова перапоўнены.

У фанатэцы Беларускага радыё, у яго «залатым фондзе», захоўваюцца тры шматсерыйныя радыёспектаклі: «Векапомныя дні» М. Лынькова (шэсць серый), «Мінскі напрамак» І. Мележа (чатыры серыі), «Веер веку» паводле рамана І. Гурскага (чатыры серыі). Гэта нашы буйныя, этапныя работы, у стварэнні якіх прынялі ўдзел акцёры купаўскага тэатра, рускага драматычнага імя Горкага, ТЮГа, тэатра імя Я. Коласа. У фанатэцы ёсць таксама спектаклі па п'есе К. Чорнага «Бацькаўшчына», паводле рамана І. Мележа «Людзі на балоце», «Альпійскай балады» В. Быкава, радыёспектакль у 2-х частках паводле пазмы Я. Коласа «Новая зямля».

Інсцэніраваны і пастаўлены на радыё творы Івана Шамякіна — «Першы генерал», «Хлеб», «Матрос з крэйсера «Алея», «Браньпоезд «Таварыш Ленін», «Хатынская апавесць» А. Адамовіча, «Жанчыны» А. Кудраўца, «Самы высокі паверх», «Жанчыны», «І нічога ўзамен» А. Савіцкага, «Развітанне ў Кавалёв» І. Навуменкі і шмат іншых. Нават просты пералік спектакляў па творах беларускіх пісьменнікаў сведчыць аб тым, што амаль ніводны твор, які мае ў сабе драматычнае зерне, не застаўся па-за ўвагай работнікаў літаратурна-драматычнай рэдакцыі.

Аднак гэта — экранізацыі літаратурных твораў, іх пераклады на мову радыёдраматыі. А арыгінальныя радыёдраматыі? А сучасныя радыёп'есы, спецыяльна напісаныя для радыё? Гэта наш першачарговы клопат, наш боль, нашы цяжкасці.

АРЫГІНАЛЬНАЯ РАДЫЁП'ЕСА

Радыедраматыі ў нас толькі-толькі нараджаецца. Прынеслі нам маладыя аўтары Ю. Сохар і Р. Смольскі сваю першую радыёп'есу пра барацьбу з сучасным мяшчанствам. У рэдакцыі працавалі з аўтарамі (рэдактар У. Мехаў), рэжысёр уносіў свае папраўкі, каб зрабіць матэрыял «радыённым» з улікам спецыфікі ўспрыняцця на слых. Не магу сказаць, што ўсё ў гэтай п'есе задавальняла. Акцёрам, занятым у спектаклі, давалася шмат і карпатліва працаваць. У выніку агульных намаганняў радыёспектакль атрымаўся. Адзначалася выдатная работа народнага артыста рэспублікі Г. Аўсянікава, работа маладога акцёра А. Уладзімірскага. Спрабаваў свае сілы ў жанры радыёп'есы пазт С. Грахоўскі. П'еса «Васіль Корж», якую аўтар стварыў на аснове сваёй кнігі, была цёпла прынята радыёслухачамі, атрымала шмат водгукаў. В. Лукша напісаў сучасную радыёп'есу «Інтэгралы на цэгле».

А. Кучар прынес нам твор, створаны па матывах кінасцэнарыя «Чырвоная лісце».

Усё гэта — толькі спробы. Усё гэта яшчэ не тая арыгінальная радыёдраматыі, дзе павінен быць дакладны, востры, насычаны дыялог, кожная фраза якога адточаная, акрэсленая, свабодная ад усяго лішняга. Гэта дыктуецца не толькі абмежаваным хранаметражом радыёспектакля, але і неабходнасцю больш імклівага, чым у тэатральным спектаклі, развіцця дзеяння. Дыялог у радыёспектаклі павінен раскрываць не толькі ўзаемаадносіны людзей. Ён павінен прымушаць слухача бачыць, дзе, у якіх прапанаваных абставінах адбываецца дзеянне дыялога. Характар мовы кожнага персанажа радыёп'есы павінен быць індывідуалізаваны, дакладна вызначаны, каб слухач не задаваў сабе пытання — «Хто гэта гаворыць?». Кожны персанаж павінен несці і сваю эсэсавую нагрукку. Тады слухач не толькі пачуе, але і «убачыць» унутраным зрокам таго, хто дзейнічае на нябачнай радыёсцэне.

Мне ўспамінаецца адна з маіх апош-

Рэжысёр ПЕРАДАЧЬ...

ніх работ над стварэннем радыёп'есы па матывах рамана І. Мележа «Мінскі напрамак». Калі пачалася работа, Іван Паўлавіч быў хворы. Сустрэліся мы з ім у яго на кватэры. Ён жыва цікавіўся, як ідзе работа, прымаў у ёй актыўны ўдзел. Адчувалася, што раман яму дарагі, і кожнае слова, кожная фраза — усё яму здавалася патрэбным і неабходным. А мая задача была іншая. Мне неабходна было максімальна сціснуць раман, каб умясціць яго ў вызначаны хранаметраж радыёспектакля. Іван Паўлавіч слухаў уважліва, унікаючы ў кожную сцэну. Потым пакінуў матэрыял у сябе, і калі я на наступны дзень прыйшла да яго, сказаў: «Я зразумеў асаблівасці радыё. Яно не церпіць доўгіх перыядаў. Радыёспектаклю патрэбна імклівае развіццё дзеяння. Дык дзейнічайце!»

Так тонка зразумець асаблівасці і спецыфіку пэўнага віду мастацтва можа толькі вялікі мастак. Працуючы над матэрыялам, я беражліва ставілася да цудоўнага мележаўскага тэксту. Але не забывалася і пра тых, хто будзе слухаць эпапею «Мінскі напрамак» па радыё. Слухачам патрэбна эмацыянальнае дзеянне, напоўненае падзеямі. Спектакль, мяркуючы па водгуках радыёслухачоў, задаволіў іх.

Але нам патрэбны радыёп'есы, напісаныя спецыяльна для радыё, з улікам асаблівасцей радыёдраматыі. Дзе ж знайсці іх? Мяркую, папоўніць гэты прагал нам дапаможа сістэматычнае правядзенне конкурсаў на лепшую радыёп'есу, якія павінен арганізоўваць Камітэт па тэлебачанню і радыёвяшчанню сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Думаю, што не лішня будучы і семінары з аўтарамі, якія жадаюць паспрабаваць свае сілы ў радыёдраматыі. Вы-

ло б добра, калі б і вопытныя драматургі паспрабавалі свае сілы ў арыгінальнай радыёп'есе.

ХТО ПРЫЙДЗЕ НА ЗМЕНУ!..

Маладыя рэжысёрскія кадры. Маладыя акцёры, актрысы... Праблема таленавітай маладой рэжысуры востра стаіць і ў тэатрах рэспублікі. Што ж казаць нам, радыёрэжысёрам? Я не памятаю за апошнія дзесяць-дваццаць гадоў выпадку, каб выпускнікі тэатральнага інстытута выказалі жаданне быць радыёрэжысёрам. Чаму? Думаю, маладыя спецыялісты недаацэньваюць магчымасцей радыёрэжысуры, не імкнучы ўнікаць і зразумець, колькі цікавага тоіць у сабе гэтая прафесія.

Я шмат гадоў была актрысай у тэатры, потым — рэжысёрам, а пазней прыйшла на радыё. І калі зразумела спецыфіку і мажлівасці радыё, мне стала надзвычай цікава працаваць — ствараць спектаклі без дэкарацый, без асветлення, без акцёрскіх касцюмаў, без грыву. Я люблю пачатак работы над радыё-

спектаклем. Мне падабаецца дапамагаць аўтарам шукаць спецыфічныя сродкі выяўлення, будаваць дыялог па-радыёнаму. Люблю рабіць радыёспектаклі «відочнымі». І тут на дапамогу прыходзяць самыя розныя выяўленчыя сродкі. У выніку сінтэзу — дакладна пабудаванай фразы, музыкі, розных шумавых і акустычных эфектаў — можна намалюваць ва ўяўленні слухача нават тую ж дэкарацыю. Можна дакладна вызначыць месца дзеяння — лес, возера, плошчу, залу пасяджэнняў, кабінет урача і г. д. З дапамогай розных сродкаў можна цалкам перадаць і фізічнае дзеянне. Акцёры, якія шмат гадоў працуюць на радыё, ужо не здзіўляюцца, калі ім прапаноўваюць перад мікрафонам рабіць тое ж, што і ў тэатральным спектаклі. Мікрафон — партнёр надзвычай адчувальны. Ён не церпіць ніякага фальшу. Неяк адзін вопытны радыёрэжысёр сказаў: «Акцёр на радыё павінен валодаць прыгожым меладыйным голасам». Я прытрымліваюся іншай думкі. Акцёр на радыё павінен быць гранічна праўдзівым і дакладным, а персанажы ў радыёспектаклях патрэбны розныя — і з глухімі, і са звонкімі галасамі, і з меладыйнымі, і з хрыпатымі, гледзячы якому персанажу яны належаць.

На Беларускім радыё паспяхова працуе група акцёраў мінскіх тэатраў: Тарасаў, Яроменка, Янкоўскі, Гарбук, Захарэвіч, Сідараў, Браварская, Шах-Парон, Станота, Зубкова, Пісарава, Давідовіч, Дубашынскі, Барысёнак, Ротар, Казінін, Рахленка, Клімава, Арлова, Макаравіч, Громава, Белавосцік, Уладзімірскі, Рынковіч. У апошнія гады да іх далучылася вялікая група моладзі. Гэта Авяр'янаў, Кін-Камінскі, Клебановіч, Падабед, Вавілаў, Уладзімірскі, Дашкоўская. Усе гэтыя людзі дапамагаюць ста-

наўленню беларускага радыётэатра. І мы цнім іх працу. Яны адказваюць нам тым жа. Ад акцёраў можна пачуць такія словы: «Калі сумна ў тэатры, калі няма цікавай ролі, мы ідзем працаваць на радыё». І не проста працаваць, а — з вялікай самааддачай. Прыгавдаю работу над радыёспектаклем «Мінскі напрамак». Хочацца адзначыць плённую работу Мікалая Яроменкі над роллю камандуючага фронтам Чарняхоўскага. Пра Яроменку Іван Паўлавіч гаворыў: «Гэта цудоўны, разумны акцёр, і я не разумею, як тэатр гэтага не бачыць. Чаму ён мала іграе? Абавязкова займіце яго. Ён не падвядзе». Чарняхоўскі Яроменкі — гэта вялікая акцёрская ўдача. Усе яго сцэны (а іх шмат у радыёспектаклі) дакладныя, эмацыянальна ўздзейнічаюць на слухача. Не выпадкова ў велізарнай пошце, якую атрымала рэдакцыя, ёсць многа цёплых слоў аб рабоце артыста М. Яроменкі.

Вярнуся да таго, з чаго пачынала. Дзе ж усё-такі «шукаць» рэжысёрскія кадры? З каго рыхтаваць змену? У нас цікава працавалі над радыёспектаклямі такія рэжысёры, як П. Данілаў, М. Троицкая, Т. Аляксеева, М. Співак, У. Кухта. Зараз працуюць І. Лапцінскі, З. Браварская, спрабуюць свае сілы ў рэжысуры В. Анісенка, А. Вавілаў. Восі ўсе, на жаль. Праблема рэжысёрскіх кадраў будзе вырашана толькі тады, калі ў Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце і ў Мінскім інстытуце культуры будуць сістэматычна рыхтаваць рэжысёрскія кадры са спецыфічным ухілам — рэжысёр радыё.

ТЭХНІКА АБО ТВОРЧАСЦЫ?

Існуе такая думка, што работа на радыё вымагае больш тэхнічных навыкаў, чым творчых. Я скажу так: творчасць плюс тэхніка. Так, тэхніка дапамагае нам зрабіць радыёспектакль «відочным». Але голай тэхнікай гэтага нельга дамагчыся. Хто бачыў, як ствараецца радыёспектакль, як накладваюцца шумы, музыка, колькі працы затрачвае рэжысёр, гукарэжысёр, гукааператар, каб лепш і больш тонка зрабіць музычныя стыкі і наплывы пры накладанні музыкі на тэкст, той разумею, што работа на радыё сапраўды творчая.

Таіса Сідарава зараз вопытны гукааператар. Майстар сваёй справы. А прыйшла яна ў літаратурна-драматычную рэдакцыю зусім дзяўчынкай. Ціхая, сціплая, негаварка. Аператары Таія Сідарава, Тоня Борына, Тамара Стыдэль, гукарэжысёры Віктар Ляшчонак, Аляксандр Гіль, Эдуард Мертэнс, Рыгор Дошчыс, Віктар Красоўскі — гэта людзі, чые імёны часта застаюцца за кадрам, але чыя творчая праца дапамагае зрабіць радыёспектакль сапраўдным творам мастацтва.

Праблем і нявырашаных пытанняў творчасці ў нас шмат. Але наша штодзённая задача — ствараць яркія, цікавыя перадачы, якія глыбока адлюстроўваюць нашу рэчаіснасць, змагацца за мастацтва, якое нясе людзям радасць. Змагацца — значыць разам пераадоляваць недахопы. Змагацца — значыць працаваць страсна, з любоўю і захваленнем.

Соф'я ГУРЫЧ,
галоўны рэжысёр Галоўнай
рэдакцыі літаратурна-драматычных
перадач Беларускага радыё.

Ірыне Клімашэўскай—50

Спаўняецца 50 гадоў з дня нараджэння пісьменніцы Ірыны Клімашэўскай. Праўленне Саюза пісьменнікаў ВССР накіравала ёй прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагая Ірына Уладзіміраўна!

Ад усяго сэрца віншуем Вас са слаўным юбілеем — пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

Вы прыйшлі ў літаратуру з невялікім жыццёвым вопытам. Творчай працы садзейнічала прафесія журналіста, якую Вы абралі, закончыўшы Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна.

Першае апавяданне Вы надрукавалі ў 1952 г. у часопісе «Советская Отчизна». З таго часу за Вашай творчасцю уважліва сочаць чытачы. Ім запамініліся і палюбіліся апавяданні «Цветы і пушкі», «Суровый март», «Звездные линии», «Квартиранты». З цікаваасцю

была сустрэта і Ваша кніжка апавяданняў «Синий бор».

Вы часта выступаеце ў перыядычным друку з публіцыстыкай, яна ў Вас перанаканяла і натхненая. Нядаўна чытачы

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

сустрэліся з новай Вашай кнігай «Ключики и ключ», на гэты раз складзенай з нарысаў аб моладзі, аб гартаванні юных характараў, аб выхаванні высокіх маральна-этычных прынцыпаў, неабходных для кожнага чалавека.

Свой шчыры ўклад Вы уносіце ў літаратуру і як перакладчыца — лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў у Вашых перакладах сталі здабыткам рускага чытача.

Жадаем Вам, дарагая Ірына Уладзіміраўна, новых кніг, новых творчых здзяйсненняў, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Ірыне Уладзіміраўне доўгі год жыцця, здзяйснення творчых задум.

Спаўняецца 60 гадоў пісьменніку Міхасю Пянкрату. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў ВССР накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Міхаіл Міхайлавіч!

Прыміце нашы шчырыя віншаванні з выпадку Вашага слаўнага юбілею — шасцідзесяцігоддзя з дня нараджэння.

Са значным жыццёвым багажом Вы прыйшлі ў літаратуру. Вам давялося прымаць удзел у барах з белафінамі на Карэльскім перапынку, у час Вялікай Айчыннай вайны быць партызанскім сувязным, а потым памочнікам начальніка штаба партызанскай брыгады «Чырвоны сцяг».

Пасля вайны Вы абралі прафесію журналіста, супрацоўнічалі ў рэспубліканскіх газетах. Тады ж, пасля вайны, у друку з'явіліся Вашы першыя вершы. Яны адразу зяр-

нулі на слабе ўвагу чытачоў. Першы зборнік вершаў «Салаўіны бераг» выйшаў у 1956 г.

Вы паспяхова праявілі сябе і як празаік. Вашаму пяру належаць зборнік нарысаў «Простыя людзі», кнігі апавяданняў і апавесцей «Палын і

кветкі», «Шчасце маё», «Ведрыцкія напевы», «Булькі», «Любоў у квадраце».

Мы ведаем Вас і як аўтара цікавых кніг гумару і сатыры: «Не з таго канца», «Аўтарытэт на колах», «Прынцыповы пасаг», твораў для дзяцей. Ваш рознабаковы талент — вынік нястомных пошукаў, глыбокага вывучэння жыцця.

На працягу больш як двух дзесяцігоддзяў Вы працуеце ў рэдакцыі часопіса «Вошны», дзе шмат аддаеце сіл і клопатаў выяўленню маладых літаратурных талентаў.

Шчыры ўдзел Вы прымаеце ў грамадскім жыцці нашай пісьменніцкай арганізацыі.

Жадаем Вам, дарагі наш сябра, новых творчых здзяйсненняў, здароў, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае юбіляру добрага настрою, шчасця ў жыцці, новых творчых поспехаў.

Міхасю Пянкрату—60

ПЕРШЫЯ КРОКІ

Нататкі з абароны дыпломных праектаў манументалістамі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

У цёплым чэрвеньскім дні гэтага года, калі над Мінскам кружыў чысцоткі пух таполі, атрад беларускіх мастакоў-манументалістаў папоўніўся таленавітай творчай моладдзю — выпускнікамі кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Іх сям'ера, кожнаму не болей дваццаці пяці. Усе — выхаванцы такіх вядомых і вопытных выкладчыкаў, як заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, дацэнт Г. Вашчанка, старшы выкладчык У. Стальмашонак і інш.

З якімі здабыткамі прыйшла моладзь да падсумавання года, у якіх суадносінах знаходзіцца іх творчасць з гілоўнымі напіскамі сучаснага манументальнага мастацтва?

Першае, што зьяўляецца ўвагу пры аглядзе прац, — даволі высокі творчы прафесіяналізм і майстэрства амаль усіх выпускнікоў. Другое — шырокі тэматычны дыяпазон і разнастайнасць тэхнікі выканання працэнтаў у матэрыялах.

Ад далёкай і блізкай гісторыі роднага краю да філасофна-алегарычных кампазіцый на тэму сённяшняга і будучага савецкага народа. Ад класічнага фрэскавага роспісу і энкаўстыкі да керамікі, габелены і разьбы па леўнасу. Усе гэта гаворыць пра шырыню і смеласць творчага мыслення, рашучасць моладзі авалодаваць разнастайнымі выяўленчымі сродкамі.

Без сумнення, адной з лепшых дыпломных прац выпускнікоў праект Віктара Ціханова: разьбінае з падмалеўнай пано «Вясна» для Палаца культуры ў Вілейцы. Гэты праект — яркі ўзор творча-метадычнай работы кафедры і ўсяго прафесарска-выкладчыцкага складу інстытута са студэнтамі. Яшчэ займаўся на другім і трэцім курсах, В. Ціханов выступаў на студэнцкіх навукова-тэарэтычных канферэнцыях з дакладамі, прысвечанымі разьбінае фанам сярэднявечнага беларускага жыцця, спрабаваў у матэрыялах спасцігнуць сакрэты рамяства беларускіх народных разьбяроў, яго работы экспанаваліся ў рэспубліцы і на ўсесаюзных выстаўках работ студэнтаў у Маскве, Ленінградзе. І вось зараз тэарэтычны і практычны веды выліліся ў арыгінальнае дэкаратыўна-арнаментальнае пано ў сучасным Палацы культуры, дзе навука і практыка, гісторыя і сучаснасць зліліся, і дзе малады мастак свабодна існуе ў асабістай вобразна-пластычнай прасторы, у сваёй творчасці прадаўжаючы нацыянальную традыцыю. Плешчотны срабрыста-белы каларыт рэльефу, які ідзе ад традыцыйнага беларускага народнага ткацтва, пульсуючы рытм геаметрычнага арнаменту! Бель абываегага чыста не толькі дапамагаюць раскрыць ідэю Вясны, ідэю абуджэння ўсяго жывога, але і грэюць пацуці, амалоджваюць сэрцы.

Не парушаючы плоскасці сцяны, арганічна сплятаючыся са строгімі лініямі-промямі геаметрычнага арнаменту і ялівым чыстым, перад глядачом устаюць засяроджаныя, удумлівыя постаці людзей. Улічыўшы той фант, што сцяну немагчыма адным позірмам ахапіць цэлым (яна досыць шырокая і размешчана на другім паверсе), дыпламант прапануе паступова знаёмства з людзьмі, па групах. Спачатку — жанчына-маці. Яна працываеца ўспамінам аб вясне сорак пятага, калі нашы бацькі вярнуліся на апаленую і зруйнаваную родную зямлю. Потым — група дзяўчат, якія сімвалізуюць новае пакаленне, што ідзе ў жыццё, каб па-маладому натхніла прадоўжыць яго.

Трэцяя група — дзед і ўнук. Дзед павернуты спіной, нібы адыходзіць, але ён перадае эстафету будучаму пакаленню — хлопчыку, які дапытліва ўзіраецца ў навакольны свет, зьяўляецца да нас.

І гэтак кожную групу В. Ціханова надзяляе адпаведным зместам, які ў агульнай кампазіцыі гучыць сімвалам вясны, сімвалам абуджэння ўсяго жывога і прагрэсунага. Тут усё намалевана, тонка сплечана, пабудавана арнаментальна, тут свой стыль, тэхніка, сістэма вобразу, па-свойму адшукваюцца рысы нацыянальнага мыслення.

Па-свойму цікава вырашаны і дыплом Юрыя Маліноўскага — роспіс вазкала ў Заслаўі, выкананы ў шматкоўнай аб'ёмнасці. На першы погляд, дыпломны праект выклікае

пэўную супярэчлівасць. Прыкметная стылізацыя пад старажытнае фрэску і мініяцюру — крок досыць рызыкоўны і патрабуе свайго, асабістага, духоўнага аналізу жыцця і гісторыі. І гэтага свайго ў Ю. Маліноўскага хапіла, каб пасляхова справіцца з задачай. Вобразна-пластычнае вырашэнне тэмы прадываана не толькі самай архітэктурай (яна нагадвае аркушы старажытнага разгорнутага фаліянта), але і іншымі не менш важнымі аналічэскамі. Па-першае, побач з новым будучым вазкала няма ніякіх будынкаў, якія б уплывалі на вобразны лад архітэктуры і роспісу; па-другое, побач з вазкала знаходзіцца вядомы Заслаўскі замак, на тэрыторыі якога ў Спаса-Праабражэнскай царкве размешчаны філіял Дзяржаўнага музея БССР — музей рамяства і народных промыслаў. Сам дзядзінчэ старажытнага Заслаўя разам з «замачкам» аб'яўлены гісторыка-археалагічным запаведнікам, на тэрыторыі якога знойдзена шмат старажытных нафляў. Патрыццё, у 1985 годзе Заслаўе будзе святкаваць сваё 1000-годдзе. Вось, бадай, асноўнае, што было ўлічана мастаком у распрацоўцы сюжэта роспісу, яго стылістыкі, у выбары тэхнікі выканання і інш. Ідучы ад унутранага законаў пабудовы мініяцюрнага беларускага жыцця, ён здолеў перадаць дух багатага на легенды і паданні старажытнага горада Беларусі. На сцяне, павернутай да плошчы вазкала, выпускнік малюе групу сярэднявечных воінаў з коньмі пад чырвоным сцягам — сімвалізуючы магчымасць нашых продкаў, якія здолелі ў цяжкія часы гісторыі абараніць старажытнаславянскія землі ад татара-манголаў і крыжаной. Крыху ніжэй, з левага боку — група жанчын у белых убрусах-намітках і кашулях — сімвал жанчыны-маці, якая чакае з вайны мужа ці сына. Разам яны ўтвараюць цэласны закончыны вобраз Заслаўя, які вобраз Беларусі ў цэлым.

Мы ведаем шмат прыкладаў у гісторыі савецкага мастацтва, калі новае пакаленне, раздзеленае дастатковай дыстанцыяй (прасторава-часовай і духоўнай) ад мінулай гістарычнай фармацыі, пакаленне, якое моцна стаіць на ўзроўні сучаснай думкі, магло на нова, нібыта староннім позірмам убачыць, зразумець і ўспрыняць нашую нацыю ў мастацтве мінулага, аб'яднаць іх у арганічным сплыве з багаццем сучаснага рэалістычнага бачання. Менавіта так і ўспрымаецца кампазіцыя Ю. Маліноўскага.

Зусім новыя ідэйныя, вобразна-пластычныя, кампазіцыйныя і тэхналагічныя задачы вырашае Аляксандр Ксяндзюў у эскізе роспісу «Музыкі» для дзіцячай музычнай школы выканаўцаў у энкаўстыцы. Раскрыццё сваёсаслівай, уласцівай толькі падлеткам духоўнасці, іх асабістай прагі да характэрна зямлі, яе гукаў, фарбаў і рытмаў — асноўная ідэя твора. А. Ксяндзюў як бы занатоўвае дзельні будучых музыकाў, спыняе імгненне, выхоплівае іх з віру хуткаплыннага часу, дадуць да вечнага характэрна музыкі. Рухі, позы, позірні нібы спынены назаўсёды. Але гэта толькі знешне. На самой справе яны тояць багатую інтэлектуальную і духоўную энэргію. Гэта не проста маладыя людзі, якія застылі ў позах, зачараваныя музыкой, — яны размаваюць пра сябе, пра жыццё, пра вечнасць мастацтва.

Пэўнымі знаходкамі вылучаліся і дыплومی В. Барабанцава (эскіз роспісу для бібліятэкі ў Мінску на тэму «Беларусь») і Л. Масальскай (габелен «Радзіма Янкі Купалы»). Праўда, не заўсёды цікавыя задумкі былі ўвасоблены ў дэкаратыўна-выразныя і змястоўныя вобразы. Для гэтага спатрэбіцца час, веды і вопыт, а ў моладзі гэта ўсё наперадзе.

Такім чынам, у працах маладых манументалістаў назіраецца імгненне і ўменне знаходзіць для вобразнага аналізу новыя, нетрадыцыйныя пластычныя і тэхналагічныя сродкі мастацкай выразнасці. Моладзь паглыбляецца ў новыя пластычныя сродкі, сярод якіх значнае месца займаюць праблемы філасофскія: мастацтва і сусвет, чалавек і планета, чалавек і вечнасць, спрадвечнасць і неўміручасць мастацтва.

Міхась РАМАНЮК, кандыдат мастацтвазнаўства.

ТВОРЧАСЦЬ Мікалая Цімафеевіча Гуціева, аднаго з лепшых нашых графікаў — яскравы прыклад служэння мастацтвам свайму народу, свайму Радзіме. Урадженец Растова-на-Доне, ён ужо даўно звязаны з Беларуссю. У партызанскім краі, на Лепельшчыне, мужнела і набірала творчую сталасць яго майстэрства. Жыхары навакольных вёсак і партызаны добра ведаюць палымныя і надзвычай вострыя плакаты і лістоўкі, якія тыражом у 200, а часам і ў 300 экзэмпляраў выходзілі з

кроў закатаваных ім людзей; ён нагадвае нейкую пачварную жывёліну, і ў той жа час партрэтае падабенства добра вытрымана.

У 1944 годзе мастак быў накіраваны ў Дзяржаўнае выдавецтва БССР, дзе і пачаў сваю выдавецкую дзейнасць. З таго часу прайшло 34 гады. У невялікім артыкуле цяжка нават пералічыць усё тое, што стварыў мастак за гэты час.

Сталелас майстэрства, акрэслівалася творчае аблічча мастака. Выпрацаваўся свой, адметны стыль. Яго графічныя

Залісёды ў СТРАЇ

партызанскай друкарні, у якой працаваў малады мастак Гуціев. Матэрыял, якім карыстаўся графік, — лінолеум — даводзілася дабываць у ворага з баямі, але вырашана ўмелай рукой мастака гравюры білі на ворагу з наменшай сілай, чым аўтаматы і кулямёты.

Дзейнасць графічных лістоў і малюнкаў Гуціева была надзвычай вялікай. Партызаны ў вельмі трапных накідах пазнавалі сябе. І гэта іх натхняла. Гэта было нібы ўзнагародай за ратную працу. Ворагі таксама сябе пазнавалі, але наўрад ці маглі яны ганарыцца такім падабенствам. Мастак выкрываў іх зьярную сутнасць і даваў сапраўдную ацэнку іх крывавым справам. Вось некаторыя з іх.

На пажоўклым ад часу аркушы паперы, на фоне палаючага Берліна — «Фюрэр». У руках «Майн кампф». Пад малюнкам подпіс: «Маёй барацьбе надыходзіць канец». І гэта было намалевана ў 1943 годзе...

Альбо вось яшчэ плакат: фашысцкі камандант Лепеля — з сякерай у руках, на якой

лісты і ілюстрацыі цяжка пераблытаць з працамі іншых мастакоў.

Як і ў гады вайны, значнае месца ў творчасці Гуціева займае партызанская тэма. На аснове замалёвак і накідаў, якіх у мастака за гады вайны сабралася вельмі многа, узніклі станковыя графічныя лісты «Апергрупа Ушацка-Полацкага злучэння», «Партызанскі аэрадром», «Нарада камбрыгаў партызанскага злучэння Героя Савецкага Саюза У. Е. Лабанка», «У походзе», «Перад аперацыяй» і інш., серыя лінаграфічных «Беларусь — край партызанскі» (яна складае сваёсаслівую трыпцік: «Успаміны», «Гадоўнасць» і «Грымнуў бой»).

У працы над карцінай «Мастак займаецца і станковым жыццём!» («З'езд камбрыгаў і камісараў Ушацка-Полацкага злучэння» мастак шмат дапамаглі натурныя партрэтныя замалёўкі. Амаль кожны персанаж гэтага досыць вялікага палатна — канкрэтны герой.

На аснове натуральных замалёвак зроблена і серыя ілюстрацый да кнігі У. Лабанка «У

баях за Радзіму», дзе дакументальная канкрэтнасць добра спалучаецца з павышанай эмацыянальнасцю адлюстраваных вобразаў. Вялікае месца ў гэтай серыі займае пейзаж, які канкрэтызуе месца дзеяння і ўносіць у кампазіцыю сваёсаслівую рамантычную настрой.

Вельмі эмацыянальныя, выкананыя на высокім прафесійным узроўні ілюстрацыі Гуціева да рамана І. Шамякіна «Глыбокая плынь», зборніка партызанскай паэзіі «Лясныя песні» і інш. Паро, туш ён умеў спалучаць з каларовай акварэллю, ствараючы незабыўныя мастацкія вобразы.

Добра валодаючы класічнай спадчынай, мастак з поспехам зьяўляецца і да ілюстравання класічнай літаратуры. Гледачам добра запомніліся яго ілюстрацыі да трагедый В. Шэкспіра, апавядання Л. Талстога «Хаджы Мурат», «Вечароў на хутары каля Дзіканькі» М. Гогаля, «Апавядання аб ясным Стахоры» М. Садковіча, «Любы Лук'янскай» К. Чорнага і інш.

З асаблівай любоўю мастак ілюструе казкі. Ён нібы жыве ў гэтым паўфантастычным свеце.

Вялікай папулярнасцю ў дзяцей карыстаюцца ілюстрацыі М. Гуціева да казак А. С. Пушкіна і да зборнікаў беларускіх народных казак «Шулоўная дудка», «Ілюша, Іванаў сын», а таксама да індыйскай народнай казкі «Чароўная чаша», дзе вельмі пераканана перададзена нацыянальная экзотыка, характары і звычкі далёкай краіны.

Большасць казачных ілюстрацый М. Гуціева вылучае мяккі гумар, даціпнасць характараў, індывідуальнасць вобразаў.

М. Ц. Гуціев заўсёды знаходзіцца ў гучы жыццё: прымае актыўны ўдзел у рабоце Саюза мастакоў БССР, удзельнічае ў шматлікіх мастацкіх саветах і выстаўках.

Персанальная выстаўка графіка пераконвае, што мастак заўсёды ў страі, яго творчая энэргія не слабе, і ёсць упэўненасць, што яшчэ шмат якімі творамі ён парадзе нашых глядачоў.

Л. ДРОБАУ.

СВЯТА БРАТЭРСТВА

«Фэстываль на Кубе і выстаўка пра Кубу. Цудоўна!» Так лаканічна, але дакладна выказаў свае ўражанні адзін з наведвальнікаў выстаўкі работ брэсцкіх мастакоў Леаніда Доўбуша і Уладзіміра Пашкова, якія яны стварылі на Кубе.

Многія з твораў захавалі следы таропкай натхнёнай працы, калі мастак імкнецца перадаць на паперы першае, часам найбольш моцнае ўражанне ад сустрэчы з незвычайным. І гэта надае работам асаблівую праўдзівасць, быццам ты сам для сябе адкрыў тую ці іншую мясціну, ці архітэктурны помнік, цікавага чалавека.

Акварэлі і графічныя лісты Л. Доўбуша вызначаюцца менавіта такой непасрэднасцю і шчырасцю, цёплым каларовай гамы. Вагаце кубінскія фарбы ажывае ў яго рабоце «Военсь у Варадэра», празрыстасць і чыстыя акутала «Дом Веласкаса». Позірк мастака спыняецца на куточку старой Гаваны, і ў параўнанні з ім асаблівую выразнасць набывае дзень сённяшні з яго адметным рытмам: мы бачым будуючы чыгункі, якую нашы сябры назвалі «кубінскім ВАМам».

Асабліва хвалюе сваім драматызмам графічны ліст «Крэпасць Манкада». Менавіта тут пачалася барацьба за свабоду, тут Фідэль Кастра і яго сябры паклалі пачатак рэвалюцыі. Гэтая работа, выкананая ў чорна-бела-чырвовай гаме, успрымаецца як сама хроніка змагання, добра перадае веліч подзвігу маладых рэвалюцыянераў, якія амаль без зброі пайшлі на штурм крэпасці, што стала сімвалам дыктатуры. Побач яшчэ адна работа «Кветка Кубы»: малады і шчаслівы твар — нібы сімвал будучыні, народжанай рэвалюцыяй.

Уладзімір Пашкоў убачыў востраў Свабоды па-свойму. У яго няма таго буйства фарбаў, якое ўласціва работам яго калегі, але ёсць спроба асэнсаваць убачанае, імкненне надаць нават прыродзе сімвалічнае гучанне. Такія работы — «Драва Сейба», «Мачэтэра», «Спячы буйвал», «Санта Марыя» і іншыя.

Выстаўка атрымала высокую ацэнку шматлікіх наведвальнікаў — брастаўчан і гасцей пагранічнага горада.

«Мы з Рыгі, — прадстаўляюцца сямя Калыньш. — І былі прыемна здзіўлены ўвагаю брэсцкіх мастакоў да вострава Свабоды, удзячны ім за выстаўку, якая яшчэ бліжэй пазнаёміла нас з гэтай прыгожаю краінаю».

Л. Доўбуш. «Кветка Кубы».

«Некалькі гадоў мы працавалі на Кубе і палюбілі гэтую краіну, — пішучы інжынеры з Масквы Івананка і Ваброў. — І тут, на выстаўцы, мы зноў сустрэліся з добра знаёмымі гарадамі і мясцінамі, быццам зноў убачылі сваіх кубінскіх сяброў і таварышаў. Ад усёго сэрца удзячны мастакам за падараваную радасць, за магчымасць зноў пабываць на Кубе».

Такіх запісаў дзсяткі — зацікаўленых, добраазнакомленых. Усё мацнее дружба паміж кубінскім і нашым народамі, усё пашыраюцца ўзаемныя сувязі. Прыкладам таму і выстаўка Леаніда Доўбуша і Уладзіміра Пашкова, іх рашэнне падарыць свае лепшыя работы кубінскім сябрам.

Рыгор БАКІЕВІЧ, загадчык літаратурнай часткі Брэсцкага драматычнага тэатра імя ЛКСМБ.

Мініцтва „Вязьніка“

Пра Валерыя Краснагіра таварышы па ансамблю «Вязьніка» жартам гавораць, што ён прадуе адразу на многіх пасадах: токарам у механічным цэху Мінскага маторнага завода, у ансамблі ён не толькі танцуе, але яшчэ і старшыня мастацкага савета, і, нарэшце, ён — сакратар камсамольскай арганізацыі цэха, член заводскага камітэта камсомола.

Тое ж самае можна сказаць і пра многіх іншых удзельнікаў ансамбля: фрэзероўшчыка механічнага цэха № 1 Анатоля Шахловіча, лабарантку Наталю Пачкову, кансервіроўшчыцаў цэха перапрацоўкі і захоўвання матэрыялаў Людмілу Юрчук і Алу Кроль, машыністку Людмілу Шырокую...

Тры разы на тыдні рэпетыцыі ансамбля. Гэта не такая ўжо і маленькая нагрузка. А яшчэ — выступленні! Але ніхто іх тварыць калі яны танцуюць. Калі і не хапае самадзейным артыстам прафесійнага майстэрства, дык затое энтузіязму — хоча адбаўляць.

Мне давалося бачыць ансамбль, калі ён выступаў на інтэрнацыянальным вечары ў гасцініцы «Турыст». Італьянцы, немцы, партугальцы, якія сядзелі ў зале, па некалькі разоў выклікалі артыстаў. Стаміліся, вядома, але пасля выступлення гаварылі: «Хіба гэта стомленасць? Вось у Малдавіі — там было!» У Малдавію ансамбль

ездзіў гэтым летам на гастролі. І там, як расказвае кіраўнік ансамбля Леанід Тушынскі, маладых рабочых літаральна не адпускілі са сцэны.

«Вязьніка» яшчэ параўнальна малады калектыў. Ён створаны на Мінскім маторным заводзе ў 1971 годзе. Але гэта ўжо сапраўдны ансамбль. Ён — лаўрэат гарадскога агляду самадзейных калектываў 1977 года, у лютым гэтага года ансамблю прысвоена званне народнага.

«Вязьніка» арыентуецца на выкананне народных, у асноўным беларускіх танцаў.

— Назва ансамбля не выпадковая, — гаворыць А. Тушынскі. — Перапляценне аднаго харэаграфічнага малюнка з другім, «вязанне», «узязванне» — гэта і ёсць наша «Вязьніка».

Леанід Мікалаевіч — малады балетмайстар. Ён закончыў аддзяленне харэаграфіі Мінскага культасветвучылішча. Працуючы з ансамблем, навуваючы самадзейных артыстаў пачатковай тэхніцы, ён вучыцца і сам. Харэаграфічны вопыт кіраўніка і выканаўчы стаж артыстаў амаль аднолькавы. Але ўсё, што прыдумвае балетмайстар, знаходзіць жывы водгук у калектыве.

Многія танцы нарадзіліся ў выніку паездак Л. Тушынскага па беларускіх сёлах. У вёсцы Закружанка ён убачыў польку, якую пад акампанемент гар-

моніка выконвала сямідзесяцігадовая калгасніца. Так нарадзіўся вясёлы танец — «Полька-закружанка».

Ідэя танца ўзнікае часам і сярод удзельнікаў калектыву. Так, напрыклад, нарадзіўся вязьніцкі «Матлёт».

Пачынаецца ён з воклічаў: — Хлопцы? — Га! — Дзеўкі? — Га!

І адразу — музыка, вясёлы перастук абцасаў.

Вязьніцы наогул часта аздабляюць танец воклічамі, рэплікамі, нават прыпеўкамі, якія жыва і арганічна ўваходзяць у малюнак танца, надаючы харэаграфіі асаблівае зачараванне.

І яшчэ адна асаблівасць ансамбля. У час «пракладак» — так называюцца паўзы, калі артысты пераапрацоўваюць да наступнага нумара — вядучы чытае вершы і публіцыстыку Янкі Купалы, і гэта арганічна ўваходзіць у праграму. Удзельнікі ансамбля глыбока і шчыра любяць паэзію Купалы, вершы паэта раскрылі ім многія таямніцы беларускага танца.

Калектыў «Вязьнікі» дае многа канцэртаў як для рабочых завода, так і іншых прадпрыемстваў горада. Часта выязджаючы самадзейныя артысты на гастролі. У кастрычніку мінулага года «Вязьніку» цёпла сустракалі ў гарадах Плоцкага ваяводства ПНР.

М. КНЯЗЕУ.

ВАЙНА ЎСЁ ЯШЧЭ ЗАБІВАЕ...

Больш як трыццаць гадоў прайшло пасля Вялікай Айчыннай вайны, але і сёння яна прадаўжае «страляць у людзей», нават у тых, што нарадзіліся пасля, прадаўжае прыносіць людзям боль і гора. І тады змаўкаюць нават птушкі...

Менавіта пра гэта — новы спектакль народнага тэатра Палаца культуры Гомельскага ўпраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва, пастаўлены рэжысёрам І. Матросавой паводле п'есы народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна «І змоўклі птушкі». Лейтматыў драмы — чалавечнасць і высякароднасць савецкіх людзей.

Канфлікт паміж героямі ўзнікае са з'яўленнем у сям'і Вербалозаў жаніха іх дачкі Галі Васіля Назарава, сына здрадніка і фашысцкага найміта, які расстраляў у гадзі вайны маці Наталлі Фадзееўны Вербалоз. Юнак не ведае пра злачыніцтва свайго бацькі і любіць Галю. Але ні Наталля Фадзееўна, ні яе сястра Марына не могуць даць згоду на іх шлюб. І калі Наталля Фадзееўна (Т. Шэхтман) спрабуе растлумачыць дачцэ Галі (Л. Калун), чаму немагчымы яе шлюб з Васілём (П. Барсукоў), то чуюць адказ: «Пракляце вашай вайне! Яна страляла не толькі ў вас. Яна страляе і ў нас. У чым жа мы вінаваты?»

Цяжка Наталлі Фадзееўне Вербалоз — дома не ўсё ў парадку: хворая нявестка, сын Раман, які пакінуў яе, Галю, у чыё каханне рыкашэтам ударыла вайна, і яшчэ клопат аб іншых людзях, пакрыўджаных чалавечай жорсткасцю і раўнадушшам. Сутнасць гэтай жанчыны — вялікая любоў да людзей. І гэта змагла раскрыць артыстка народнага тэатра Тамара Шэхтман.

Хочацца адзначыць шчырую і хваляючую інтанацыю, з якой стварае вобраз свайго гераіні Нэлы вучаніца СШ № 18 Л. Мошніна. Яна вершы і добры пачатак жыцця, але тонка адчувае несправядлівасць, грубасць і нядобрабычлівасць людзей, якія ўрываюцца ў яе свет.

Хацелася б пажадаць поспехаў артыстцы народнага тэатра З. Цімафеевай, якая дакладна і ясна сыграла ролю Марыны Фадзееўны. Яна добра памятала Піліпа Блінка і пазнала яго ў Васілю. Яе памяць не дапускае ніякага кампрамісу нават праз дзесяці гадоў.

Некалькі іншую трактоўку, чым гэта хацеў паказаць аўтар, дае ў вобразе Піліпа Назарава артыст народнага тэатра інжынер П. Рыжоў. Яго Піліп пры сустрэчы з Фадзеехай, маці Марыны і Наталлі, як бы стаіць на перакрыжаванні: адпусціць яе з дзецьмі або арыштаваць? Аўтар жа яму такой магчымасці не дае. Дарчы, у гэтай сцэне артыстка Т. Шэхтман не здолела паказаць у вобразе маці добрую, па-сялянску простую і смелую жанчыну.

Поспех спектакля разам з акцэрамі заслужана падзяляе рэжысёр Ірына Пятроўна Матросова: яна аддае тэатру свой вольны ад работ і вучобы час, яе чуласць, тактоўнасць, веданне справы адментуюць калектыву.

Э. ЯРШОВА,
завуч універсітэта марксізму-ленінізму
Гомельскага АК КПБ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ШЧЫРАСЦЬ ДУШЫ І СЭРЦА

Да 60-годдзя з дня нараджэння Алеся МАКАРЭВІЧА.

Крытык, літаратуразнаўца, вучоны, педагог, даследчык — гэтыя якасці, так неабходныя кожнаму, хто вывучае літаратуру, пастаянна сочыць за яе развіццём, служэнню ёй аддае ўсе свае сілы, вельмі добра ўвасобіў у сваім творчым вобразе Алеся Макарэвіча. Тое, што зрабіў ён за нейкія пятнаццаць гадоў творчай дзейнасці (памёр А. Макарэвіч 30 снежня 1967 года, не дажыўшы васьмі месяцаў да свайго п'ятдзяцігоддзя), пазначана добрым веданнем даследуемага матэрыяла, глыбінёй аналізу яго, даведчанасцю і прынцыповасцю, якая заўсёды спалучалася з добрабычлівасцю і нейкай своеасаблівай інтэлігентнасцю, што выяўлялася ў ўменні не назойліва, не абражаючы аўтара выказаць свае думкі, меркаванні, магчыма, у нечым спрэчныя, не заўсёды прыемныя таму, пра каго гэта гаворыцца.

З першымі рэцэнзіямі, артыкуламі А. Макарэвіч выступіў у 1951 годзе. Голас яго прыкметна вылучаўся ў тагачаснай маладой крытыцы. Малады выкладчык беларускай літаратуры Магілёўскага педагагічнага інстытута (а ў гэтай навукальнай установе ён працаваў з 1949 года да апошніх дзён жыцця) смела адстойваў сваю пазіцыю, свой пункт гледжання на тую ці іншую літаратурную з'яву, не баючыся, што думкі гэтыя не заўсёды супадалі са сведчанямі прызнаных «аўтарытэтаў».

«Сатыра Кандрата Крапівы» — так называлася першая кніга А. Макарэвіча, якая выйшла ў 1962 годзе. Добрую паслугу аматарам літаратуры зрабіў і «Нароткі літаратуразнаўчы слоўнік». А. Макарэвіч з'яўляўся таксама адным з аўтараў вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў вышэйшых навукальных устаноў «Беларуская дзіцячая лі-

таратура» і «Беларуская вуснапаэтычная творчасць».

У ўсё ж асноўнае ў творчай дзейнасці крытыка звязана з неўміручым геніем Янкі Купалы, а яго творчай спадчынай. А. Макарэвіч значную частку свайго жыцця прысвяціў вывучэнню такой важнай, шматграннай праблемы, як Купала і фальклор. Першым крокам аўтара ў гэтым кірунку стала кніжка «Ад песень і думак народных», выпушчаная «Навукай і тэхнікай» у 1965 годзе. У ёй А. Макарэвіч прасачыў той велізарны ўплыў, які аказаў фальклор на фарміраванне грамадска-сацыяльных і маральна-эстэтычных поглядаў народнага песняра. Другая кніжка «Фальклорныя матывы ў драматургіі Янкі Купалы» з'явілася ў друку ў 1969 годзе, пасля смерці даследчыка. У гэтай працы А. Макарэвіч глыбока і тонка пранік у псіхалогію творчасці Купалы-драматурга, паказаў арганічную сувязь паэма «Адвечная песня», «Сон на нургане», «На папасе», п'еса «Раскіданае гняздо», «Прымакі», «Паўлінка» з беларускай вуснапаэтычнай паэзіяй.

Прадмову да манаграфіі напісаў Януб Усікаў. «Яго выключная энергія і працаздольнасць, прынцыповасць і шчырасць, маральная чысціня і сціпласць, высякародства і праўдзата, таварыскнасць і добрабычлівасць, шчырасць душы і сэрца выклікалі глыбокую павагу ва ўсіх, хто блізка ведаў гэтага чалавека». — зазначыў ён пра даследчыка.

Такім Алеся Макарэвіч застаўся і ў беларускай літаратуры.

В. СКАЛЬСКІ.

У ХЛОПЦА БЫЎ ТАЛЕНТ...

Штрыхавы партрэт Янкі Купалы, падаваны аўтарам, беларускім мастаком Янкам Раманоўскім, даўно вісіць над малым пісьмовым сталом. Ён як бы напамінае, што мушу напісаць пра свайго сябра. Яму б спойнілася сёлета 50 гадоў...

Гады яго акрыляла паэзія Янкі Купалы. У юнацтве разам са свайой маці Янка жыў у сям'і песняра. І пазней, стаўшы мастаком, лепшыя старонкі свайой творчасці прысвяціў народнаму паэту Беларусі, яго вобразу, яго песням.

Вонкава Янка Раманоўскі падобны быў на Купалу-юнака. Таму малады мастак, яго сябра часта прасілі пазіраваць. Пазіраваў ён і для скульптурнай кампазіцыі А. Рыбіна «Юнак Купала за чытаннем», якая шмат год упрыгожвала экспазіцыю музея.

Для дыплама яму хапіла б і адной працы — аўталітаграфіі «А хто там ідзе?..» ці «Купала на бровары». Але малады мастак так захапіўся тэмай, што рабіў у дзень па некалькі накідаў, шукаючы новага, арыгінальнага яе вырашэння.

Працуючы ў «Ліме», а потым у Літаратурным музеі Янкі Купалы, я неаднойчы гутарыў з Раманоўскім, слухаў яго выступленні на ранішніках і вечарах, па радыё і тэлебачанню. Запомніліся яго цікавыя меркаванні:

— Ад чаго я ішоў у раскрыцці Купалавай тэмы? Ад творчасці паэта ці яго вобраза? Як надаралася. Але заўсёды думаў, што адрываць адно ад другога нельга. Чалавек жыве ў справе. І Уладзіслава Францаўна няслынна паўтарала нам, што Купалу трэба вывучаць не толькі па рукапісах і кніжках, а перш за ўсё — па сустрэчках, па тым, дзе ён быў, з кім сябраваў. Акружанне паэта — вельмі важны фактар яго біяграфіі.

— З чаго пачыналі распрацоўку Купалавай тэмы? — З выяўлення твораў пра мінулае і сучаснае, што было ўвасоблена ў вершах і паэмах. Шукаў сувязі творчасці з біяграфіяй паэта. Асабліва мяне цікавіў пеярбургскі перыяд.

Ён тады — у п'ятдзяцігоддзе — яшчэ слаба быў распрацаваны біяграфіяй, літаратуразнаўцамі і мастакамі. Замалёвак рабіў шмат. Наведваў Купалавы мясціны, гутарыў з тымі, хто ведаў паэта.

— Ці выпадковыя вашы жывапісныя творы?

— Гэта пошук, без якога ў творчасці не абыходзіцца. У мяне так атрымалася, што большасць твораў на Купалаву тэму былі групавыя ці кампазіцыйныя партрэты. Я зразумеў, што трэба сіроўвацца да карціны, як найбольш складанага жанру выяўленчага мастацтва, і паспрабаваць свае сілы ў жывапісе. Такой нарцінай была — «Купала сярод моладзі». Адны гаварылі, што крыху збіваўся на ілюстрацыйнасць, а настаўнікі мяне хвалілі — за пошукі ў колеры. Напісаўшы жывапісны партрэт бацькі Купалы, я пераканаўся, што ён атрымаўся больш удалы, чым графічны.

Сапраўды, Янка Раманоўскі быў у пошукі, таму партрэты

разнастайныя — штрыхавыя, алякцыйныя, жывапісныя, і ўсюды вобраз Купалы своеасаблівы.

— Што вы разумееце пад сучаснасцю ў Купалавай тэме?

— Паназ жыцця і дзейнасці Купалы савецкай эпохі. Большасць твораў гэтага часу я адкладаў на будучае. З дзяцінства мне давалося жыць з маці і братам Уладзімам у Ляўнах і бачыць, як часта прыязджалі да дзядзькі ў гасці пісьменнікі, журналісты, вайскоўцы, шмат хто яшчэ. Прыгадваючы той перыяд, я зрабіў макет ляўкоўскай дачы разам з мастаком Феофілам Анисовічам. Па арэсках мясцінах паездзіў нямала і замалёвак зрабіў багата. Прататыпаў Купалавай паэмы «Над ракою Арэсай», першых калгаснікаў маляваў з ахвотай.

У дарозе, у пошукі абарвалася жыццё майго сябра, Шнада, што многае не здзейснена. Але і зроблена ім час ужо сабраць у альбом і выдаць.

Алесь ЕСАКОУ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці вядомага беларускага пісьменніка Піліпа ПЕСТРАКА і выказвае глыбокае спачуванне родным і бліжнім нябожчыка.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці вядомага беларускага паэта Анатоля АСТРЭЙКА і выказвае глыбокае спачуванне родным і бліжнім нябожчыка.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменнікам Нілу Гілевічу і Міколу Гілю (Гілевічу) з прычыны напаткаўшага іх вялікага гора — смерці МАЦІ.

Калектыў рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне адназаму сакратару рэдакцыі М. Гілю (Мікалаю Сямёнавічу Гілевічу) з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

Супрацоўнікі рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказваюць глыбокае спачуванне ўласнаму карэспандэнту Марыі Міхайлаўне Гілевіч з выпадку напаткаўшага яе вялікага гора — смерці БАЦЬКІ.

Мудра гаворыць прымаўка: «Нязгода руйнуе, згода будзе». Сёння я хачу расказаць пра тое, як хораша будзе светлая чалавечая згода.

Будапешт, прыехаўшы туды па камандзіроўцы Саюза пісьменнікаў, я пабачыў пагодным ліпеніскім ранкам. Заліты сонечным святлом, горад уразіў мяне сваёй прыгажосцю. І тое хвалючае ўражанне ўжо не знікала ўвесь час, пакуль я там быў. Наадварот, па меры таго, як я знаёміўся з яго вуліцамі і плошчамі, паркамі і музеямі, сустракаўся з людзьмі, яно ўсё больш напаяняла мае пачуцці.

Але спачатку—крыху гісторыі. Сталіца братняй Венгрыі—горад, у якім гарманічна спалучаюцца архітэктурныя помнікі сярэднявечжа, эпохі Адраджэння, барока і класіцызму. Будынкі ў эклектычным стылі і ў стылі «мадэрн» суседнічаюць з самымі сучаснымі ўзорамі архітэктурны.

Думаючы пра тое, што найбольш уласціва жыхарам Будапешта, я пераканаўся, што адной з такіх характэрных рыс з'яўляецца эстэтычнасць, глыбокая любоў да вялікага і цудоўнага, створанага людзьмі. У горадзе як ні на кожным кроку на дамах адмысловага дойлідства можна пабачыць мармуровую дошку, надпіс на якой пачынаецца лаканічным словам «міёмлік», што азначае «помнік архітэктурны». На пещкім беразе Дуная адкрываецца погляду сімвал венгерскай сталіцы—велічны будынак парламента са шматлікімі вежамі і вялізным купалам. Насупраць яго на будайскім беразе—агромныя архітэктурны ансамбль Крапаснога палаца, у якім цяпер размяшчаюцца Венгерская Нацыянальная галерэя, Музей Венгерскага рабочага руху, Музей гісторыі Будапешта і Крапасны музей. Неўзабаве, пасля канчатковай рэстаўрацыі, туды будзе пераведзена і Дзяржаўная бібліятэка імя Сечані. Пра гэтыя два унікальныя збудаванні мне хацелася сказаць асобна, бо яны, вызначаючыся сваёй грандыёзнасцю, даюць найбольш яркае ўяўленне аб характэрных рысах гарэдкага дойлідства розных часоў асабліва інтэнсіўнага яго развіцця—васемнацатага—дваццатага стагоддзяў.

На плошчах і вуліцах, у парках і скверах узвышаюцца манументальныя помнікі дзяржаўным дзеячам, вучоным, пісьменнікам, архітэктарам і артыстам. На жывапісным востраве Маргарыты, які амываецца Дунаем і пераўтворан у любімае месца адпачынку будапештаў, устаноўлены статуі выдатных дзеячаў Венгерскай літаратуры і мастацтва. А на праспекце Непкэзтаршашаг (Народнай рэспублікі) фасад будынка Дзяржаўнага опернага тэатра ўпрыгожваюць статуі вялікіх кампазітараў Глюка, Моцарта, Бетховена, Расіні, Даніэці, Вагнера, Вердзі, Гуно, Бізэ, Мусарскага, Чайкоўскага, Манюшкі і Сметаны. Праспект Непкэзтаршашаг, што цягнецца на два з паловай кіламетры, замыкаецца плошчай Герояў, на якой узняўся ў блакітную вышыню агромны помнік Тысячгоддзя Венгрыі. Ад плошчы перпендыкулярна праспекту адыходзіць вуліца Дожа Дзёрдз. Расшыраючыся, яна ўтварае прасторную плошчу, на якой адбываюцца дэманстрацыі і парады. На ёй узведзены велічны помнік Леніну, а крыху далей ад яго—Венгерскай Савецкай Рэспублікі.

Удзячныя нашчадкі шчодро прыносяць увекавечаным у бронзе і граніце Леніну і рабочаму, сімвалізуючаму помніку Венгерскай Савецкай Рэспублікі, Лаёшу Кошуту і Эндрэ Адзі, Ферэнцу Лісту і Чайкоўскаму, Міхаю Вёрашмарці і Бетховену, усім, хто дарагі іх сэрцам, жывыя кветкі.

У эклектычным будынку на плошчы Герояў размясціўся

ноў, прамысловых прадпрыемстваў. Гэта дазваляе прыцягнуць да ўдзелу ў яго рабоце шырока пласты насельніцтва рэспублікі, забяспечвае высокі ўзровень мерапрыемстваў, якія знаёмяць яго шматлікіх удзельнікаў з жыццём нашай краіны, яе дасягненнямі ў самых розных абласцях эканомікі, навукі і культуры. Перад членамі клуба рэгулярна вы-

А. Масарэні «На бобровых тонах», выпушчаную выдавецтвам «Детская литература». Дарэчы, літаратуры для дзяцей бібліятэка выпісвае многа, бо там на яе вялікі попыт, пры Доме дзейнічае дзіцячы клуб «Сонейка», які аб'ядноўвае шматлікіх юных аматараў розных галін савецкай культуры і мастацтва. Глыбока ўразіла мяне тое,

скіх аматараў літаратуры маюць творы рускіх і савецкіх пісьменнікаў, з'яўляюцца конкурсы чытачоў «Патрэбна добрая кніга», які праводзіцца штогод. Яго арганізатары—Таварыства венгерска-савецкай дружбы, Саюз пісьменнікаў, Міністэрства абароны і ўнутраных спраў, выдавецтва, а таксама многія іншыя грамадскія і дзяржаўныя органы краіны. На ўсеагульнае абмеркаванне выносіцца сорок кніг класікі і сучаснай савецкай літаратуры. Сёлета ў спісе значацца «Браты Карамазавы» Ф. Дастаеўскага, «Уваскрэсенне» Л. Талстога, «Бацькі і дзеці» І. Тургенева, «Драмы» А. Чэхава, «Вершы» А. Блока, «Фама Гардзеў» М. Горкага, «Блуканне па пакутах» А. Талстога, «Бераг» Ю. Бондарова, «У жніўні сорок чацвёртага» У. Багдалова, «А досвітку тут ціхіх...» Б. Васільева, «Жыві і помні» В. Распуціна і сярод іншых—«Абеліск» В. Быкава, Пераможцы конкурсу ўзнагароджваюцца паездкамі ў Маскву і Ленінград, атрымліваюць каштоўныя падарункі, у тым ліку аўтамашыну «Лада», і грашовыя прэміі.

У Саюзе пісьменнікаў Венгрыі мне расказалі, што ў апошнія гады на венгерскую мову перакладзены «Абеліск», «Сотнікаў», «Яго батальён», «Дажыць да святання» В. Быкава, «Хетынская аповесць» А. Адамовіча, «Я з вогненнай вёскі...» А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка. Плануецца выдаць анталогію савецкай паэзіі, у якую будуць уключаны і творы добрага дзесятка беларускіх паэтаў.

Я слухаў шчырыя словы венгерскіх таварышаў і думкаю звярнуўся да слоў Эндрэ Адзі, якія ён сказаў у «Песні венгерскага якавінца»:

Пара жаданням абудзіцца,
Пара імкнуцца да святла!
Журба славян, румын

і венграў
Заўжды аднолькавай была.

Звярнуўся да той вялікай заваёвы нашых народаў, якая дала нам магчымасць культурнага, духоўнага ўзаемаўзабагачэння.

Пасля, калі пісаў ужо гэтыя нэтаткі, я прачытаў у «Правде» ў артыкуле сакратара Цэнтральнага Камітэта Венгерскай Сацыялістычнай Рабочай партыі Андража Дэнеша «Па шляху супрацоўніцтва» прасякнутыя духам інтэрнацыяналісцкай салідарнасці словы: «Мы імкнемся і далей мацаваць многастароннія сувязі з Савецкім Саюзам, з іншымі краінамі сацыялізму, развіваць нашу палітычнае, эканамічнае, ідэалагічнае, культурнае і навуковае супрацоўніцтва». Прачытаў і падумаў: вельмі грунтоўна спрыяе гэтаму супрацоўніцтву і тое, што сёння калектывы «Чырвоная Чэпеля», «Ікаруса», металургі камбіната імя Леніна ў Дзіошдзёры, іншыя прадпрыемствы з шырокім размахам працягваюць сацыялістычнае спаборніцтва, разгортваюць у гонар шасцідзесяцігоддзя Вялікага Кастрычніка; і што чалавек мае магчымасць чытаць Янку Купалу і Матэ Залка, крануцца душою непаўторнай прыгажосці і велічы геніяльнага дойлідства, узрушыцца мастацкаю сілаю сусветных шэдэўраў жывапісу, пакласці як дарагі падарунак сэрца кветкі да свяшчэннага помніка. Што ён можа і сам такое зрабіць, і даць такую магчымасць іншаму.

Аляксандр КАПУСЦІН

Як пабачунаць ВЕРДІ

Музей выяўленчых мастацтваў. Там сабраны багацейшыя калекцыі твораў жывапісу вялікіх майстроў свету розных эпох. У іспанскай калекцыі знаходзяцца карціны Эль Грэко, Мурыльё, Рыберы, Веласкеса, а таксама выдатныя палотны Гоі «Ваданоска», «Тацьшыльчык», «Партрэт сінёры Бермудэс». Наведвальнікі музея маюць магчымасць паглядзець «Конніка на ўздрыбленым кані» Леанарда да Вінчы, «Партрэт дзяўчыны» Рэнуара, «Мужчынскі партрэт» і «Мадонну Эстэрхазі» Рафаэля, творы Тыцыяна, Давіда, Рэмбранта, Рубенса і іншыя шэдэўры.

І яшчэ хочацца расказаць пра адну вельмі значную рэч. На ўсіх вуліцах, дзе мне давалося пабыць, я бачыў кнігарні. Многія кнігарні. Тады ў мяне з'явілася думка: наколькі вядома жыхарам гэтага цудоўнага горада беларуская літаратура? На другі дзень у час гутаркі ў рэдакцыі штотыднёвіка «Элет эш іродалам» («Жыццё і літаратура») яго галоўны рэдактар, вядомы літаратурны крытык Міклэш Йованавіч сказаў мне: «Для нашага чытача цяпер не рэдкасць і творы пісьменнікаў Беларусі». Неўзабаве я пераканаўся, што сапраўды беларуская кніга побач з літаратурай іншых братніх народаў нашай краіны шырока пайшла ў сацыялістычнай Венгрыі. Тут можа паўстаць пытанне: як гэта разумець—шырока?

Намеснік дырэктара Дома савецкай навукі і культуры ў Будапешце Уладзімір Ільіч Галанаў пад час нашага знаёмства расказаў пра гаворку, якая адбылася ў яго з інжынерам з «Чырвонага Чэпеля» Дзэжэ Шанадзі. Інжынер прыйшоў у бібліятэку дома, каб здаць прачытаную кніжку і выбраць другую. У той час У. Галанаў быў там. Разгаварыліся. Галанаў папытаў, чым найбольш прываблівае яго савецкая літаратура. «Светлым аптымізмам, верай у чалавека»,—адказаў Дзэжэ Шанадзі.

Дом савецкай навукі і культуры вядзе сваю работу ў цесным узаемадзеянні з Таварыствам венгерска-савецкай дружбы, з прадстаўнікамі венгерскіх партыйных, дзяржаўных і грамадскіх арганізацый, работнікаў навукова-даследчых уста-

ступаюць відныя савецкія вучоныя, перадавікі вытворчасці, вядучыя савецкія спецыялісты. Як правіла, у праграму ўключаюцца выступленні нашых мастацкіх калектываў ці паказ новага савецкага кінафільма. Кожны тыдзень там праводзіцца вусны часопіс «Краіна сяброў», у якім раскажваецца аб навінах нашай навукі і тэхнікі, праходзяць сустрэчы з савецкімі людзьмі, прагляды новых фільмаў. Многія, хто прыходзіць у Дом савецкай навукі і культуры, актыўна карыстаюцца паслугамі яго бібліятэкі—палітычнай і мастацкай, а таксама навукова-тэхнічнай літаратуры. А ў іхніх фондах—каля дваццаці тысяч экзэмпляраў кніг, газет, часопісаў, якія выдаюцца ў Савецкім Саюзе на рускай мове.

Пасля размовы з Галанавым я пацікавіўся: што ж чытае Дзэжэ Шанадзі з твораў савецкіх пісьменнікаў? Папрасіў у бібліятэкаркі яго абанементаў картку і сярод запісаў кніг рускіх, украінскіх, літоўскіх аўтараў пабачыў: «И. Мележ, «Минское направление», «Я. Сипаков, «Зелёная молния», «И. Пташников, «Тартак». З цікавасцю прагледзеў яшчэ дзесяткі два абанементаў кніжак. Там таксама былі творы П. Броўкі, М. Танка, І. Шамякіна, П. Панчанкі, К. Кірэенкі, В. Быкава, У. Карпава, Г. Бураўкіна, М. Машары. Іх чытачы—настаўніца, рабочы, графік, студэнт, інжынер, выхавальніца дзіцячага сада, пенсіянер.

З вялікім задавальненнем я даведаўся, што бібліятэка мае шмат кніг беларускай прозы і паэзіі. На паліцах абанемента і чытальнай залы выстаўлены творы Я. Купалы, Я. Коласа, К. Крапівы, А. Куляшова, К. Чорнага, Я. Брыля, М. Ткачова, А. Маклёнка, В. Віткі, А. Вялюгіна, Б. Сачанкі, А. Адамовіча, І. Чыгрынава, Н. Гілевіча, А. Марціновіча, А. Вярцінскага, Р. Барадуліна, А. Бялёвіча, А. Асіпенкі, С. Грахоўскага, А. Кулакоўскага, І. Навуменкі, А. Зарыцкага, А. Кудраўца, П. Місько, А. Савіцкага, І. Новікава, В. Мысліўца, В. Хомчанкі, М. Калачынскага, А. Грачанікава, В. Казько, В. Тараса.

Рэгулярна бібліятэка мастацкай літаратуры праводзіць выстаўкі кніг, якія паступілі за месяц. У той дзень, калі я там быў, якраз адкрыўся новы стэнд. На ім я пабачыў кніжку

што давалося пабачыць у кнігарні імя Горкага. Было там і кніг самых разнастайных шмат, і пакупнікоў поўна. На паліцах стаялі таксама і беларускія выданні. Скажу шчыра, я прыемна ўзрушыўся і, можа, нават крыху здзіўлены, калі высокі, з задумлівым паглядам уважлівых цёмных вачэй чалавек узяў з паліцы «Історию Белорусской ССР». Ён доўга гартваў кнігу, чытаў загаловкі, цэлыя абзацы тэксту, потым папрасіў прадаўшчыцу, каб выпісала чэк. Я не стрываў, падышоў да яго.

— Прабачце, я хачу папытаць, чым зацікавіла вас гэтая кніга?

Пакупнік прыязна ўсміхнуўся, памарудзіў, глядзячы мне ў твар.

— Калі чалавек ведае, як жыве яго добры сусед, то шмат чаму павучыцца ў яго і больш пасябруе з ім,—адказаў ён, старанна падбіраючы словы.

Яго адказ, несучы ў сабе нейкую яшчэ большую, чым пачулася спачатку, значнасць, мне раптам успомніўся, калі я размаўляў з супрацоўнікамі кнігарні. Яны расказалі, якія кнігі беларускіх аўтараў паступалі ў магазін, якія неўзабаве паступаць. Зроблены заказ на збор твораў П. Броўкі; «Знамена над шыткамі», «Торговка и поэт», «Экзамен на осень» І. Шамякіна; «Минское направление», «Жизненные заботы» І. Мележа; «Крик сойки» П. Панчанкі; «Обеліск», «Дождь до рассвета» В. Быкава.

— Нярэдка нам даводзіцца гутарыць з рознымі людзьмі, якія набываюць у нашым магазіне літаратуру,—расказвалі мне супрацоўнікі кнігарні.—То ад аднаго, то ад другога пачуеш: «Мы, па прыкладу савецкіх людзей Нагульнава і Апейкі, Карначы і Уралава, хочам ведаць больш, працаваць лепш, крытычна аналізаваць і адзеньваць уласныя недахопы». Не дакладна гэтымі словамі, вядома, яны гавораць, але сутнасць іхніх думак такая.

Яскравым сведчаннем таму, якую папулярнасць у венгер-

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ТРАФАРЭТ

Як вада бруіцца з рэк—
Рыфма «век і чалавек».
Ёсць на свеце небяспека,
Ёсць на свеце неспакой,
Лопне густ у чалавека
Да паэзіі такой.
Што ж, бывае і паэт
Ужывае трафарэт.

НЕ ТОЙ ХАМУТ АДЗЕЎ

Ён састарэў і збіўся з ног,
Пегаса ўсё ж такі запрог,
Але не той хамут адзеў...
Дзе лейчына? Вуздэчка дзе?..
Хоць бачаць, што не тая збруя,
Хай думаюць, што ён кіруе,
Што ён вядомы на ўвесь свет.
Што ён пясняр, што ён паэт.

Віктар БАРОДЗІЧ

МІНІЯЦЮРЫ

Калі б давалі розум напранат,
То, мусіць, ім ніхто б не
карыстаўся —
3 тысячы адзін і то, наўрад,
у недахопе розуму прызнаўся б.

● Хоць былі яны і сябруні,
А глядзелі ў розныя бакі,

● Каб і сябе самога зразумець
Таксама нейкі талент трэба
мець.

Б. КАВАЛЕРЧЫК

НА САТЫРЫЧНАЙ ХВАЛІ

«ГРАЗА» ПАЭТАУ

Крытык Сава Вадапетаў
Быў «гразою» для паэтаў.
Не ў рэцэнзіях—у рамсе,
Яшчэ больш—у прэферансе.

ПЛАГІЯТАР

Плагіятар — у нейкім родзе,
Што назёл у агародзе:
Ля чужых ён твораў ходзіць,
Штосьці спіша, больш
нашкодзіць.

ГРАФАМАН

Так стараўся графаман,
Выйшаў верш? Ды не, падман.
Рытм і рыфма—ўсё як трэба,
А да верша—як да неба.

ПАЭТ І КАХАННЕ

Пра гарачую любоў
Піша вершы Пётр Хітроў.
У самога ж у Пятра
Жонка... трэцяя уцякла.

ЗНАУЦЫ

Зацікавіў нацюрморт:
— Ах, які цудоўны торт!
— Усё ж чагосьці не хапае.
— Ды бутэлекні «Таняю».

У ПРОФІЛЬ І АНФАС

Сяброўскія шаржы
мастака В. Ткачука

Мастак Г. Лойка

АТРОХ І ЧЭРЦІ

Шукала цэлы дзень Яўдоха
Свайго каханага Атроха.
— Спытай, нума, у Саламона,
Што ладзіць выраб самагона,
Суседка Клава ёй сказала
І ў бок Залужжа паказала.

Яна бягом туды, вядома...
Зіркі на сцяжынцы след ад дома—
Вядзе з святліцы за парог.
Вунь адпячаткі рук і ног!

— Вой! — стогне хтось непадалёку...
Яўдоха убачыла ў паўзмку:

Паўзе пад стог ле Атрох,
Як бегемот, на чатырох.

— Ах ты, нягодні! Ах, скаціна! —
І снок каханаму на спіну
Ды кіем трах ніжэй рабёр—
Атрох, што конь, ле папёр!

Назаўтра чухаў паясніцу...
А жонцы баў неблыцу,
Як чэрці—чуў іх, чортаў, дух—
На ім праехалі праз луг.

Пятро ПЕРАЦ.

ФРАЗЫ

Працаваў без агеньчыка: балўся, што ўзнік
не пажар.

● Аўтарытэт — адзінка, якая не дзеліцца на
долі.

● Чарговую кляўзу ананімшчык лічыў усяго
толькі пробай пяра.

● Светапогляд яго не змяніўся і тады, калі па-
чаў насіць акулэры.

І. БАБЯК.

Алесь МАХНАЧ

НЕПАКОЙ

Ён непакоіцца штосьці,
У сэрцы трывога, Чаму?
Піша яму дысертацыю хтосьці,
Абараняць давядзецца яму.

ЦЯЖКІ ЛЁС

Свайму лёсу ён не рад:
— Жывецца дрэнна!..
Памяркуюце самі:
Купіў машыну, дачу, сад...
Не знаю, ці звяду канцы з
канцамі.

Мастак І. Белановіч

Салавей РАЗБОЙНІК

ЦЯЖКІ ДЗЕНЬ

Дзейнічаюць:

УДОВІН СЫН
ДВАНАЦЦАЦІГАЛОВЫ ЗМЕЙ

Дванаццацігаловы Змей з
разгону перасночыў Свіслач,
ледзь не збіў з ног Удовінага
Сына. За плячамі ў Змея рэз-
гіны рукапісаў.

УДОВІН СЫН. Гарынавіч, ты
куды ляціш так?

ЗМЕЙ (засопся). Выбачай, зу-
сім часу няма. Спраў на кожны
дзень — пад самую завязку.

УДОВІН СЫН. Што ў цябе за
справы?

ЗМЕЙ. Трэба копіі сваіх рука-
пісаў у архіў здаць. (Снідае з
плячэй рэзгіны з рукапісамі).

УДОВІН СЫН. А што там—дужа
вялікі сметнік?

ЗМЕЙ. Слабачок ты... Не для
сметніка я працую так.

УДОВІН СЫН. А для чаго?

ЗМЕЙ. Для гісторыі літарату-
ры, і што б я ні напісаў, то
заўсёды пад напіроўну ў дзесяці
экземплярах. Вось паглядзі.
(Вымае тоўсты стос паперы).
Тут копія майго апавядання.

УДОВІН СЫН (гартае старон-

ні). А навошта пішаў так раз-
машыста? На кожнай старон-
цы — па два сказы.

ЗМЕЙ. Каб лягчэй нашчаднам
чыталася. Я, брат, і пра іх
дбаю, пра іх здароўе, зрон. А
як жа...

УДОВІН СЫН. Я табе па-сён-
няшняму скажу, Гарынавіч: не
эканоміш ты паперу... Мая ма-
ці, удава, старэнькая жанчы-
на, але калі напіша, дык пры-
емна чытаць, выводзіць літарка
ў літарку, як гаворыцца, сло-
вам цесна, думкам — раздол-
ле.

ЗМЕЙ. А куды ёй спляшчаць?
Сядзі сабе, ды выводзь кожную
літару. У класіні ўсё роўна не
трапіць.

УДОВІН СЫН. А табе куды?

ЗМЕЙ. А мне ўсюды паспець
трэба. Кожны дзень ушчыль-
нены, цесна з часам. Цэйтнот!
Вось здам у архіў копіі сваіх
рукапісаў, адтуль — у выда-
вецтва.

УДОВІН СЫН. А што ты там
забыўся?

ЗМЕЙ. Як так? Я трыццаціга-
довы аўтар!

УДОВІН СЫН. Як гэта зразу-
мець?

ЗМЕЙ. Там выдалі маю кніж-
ку для дарослых, а набралі дзі-
цячым шрыфтам.

УДОВІН СЫН. Не тлумі ты, Га-
рынавіч, галавы. Не можа быць
гэтыга...

ЗМЕЙ (ажывіўся). Правільна,
не можа і не павінна гэтак
быць! Дзеці малыя, няхай і
чытаюць маленькія дробнень-
кія літаркі, зрон у іх добры. А
мая кніга — для дарослых, дык
варта было б і набіраць яе да-
рослымі літарамі. Я ж, бачыш,
не толькі пра нашчаднаў, але і
сучаснікаў дбаю. Я гэтае пы-
танне вырашу.

УДОВІН СЫН. Ну, добра, вы-
рашай гэту справу цяпер, ды
адпачні. На сёння хопіць.

ЗМЕЙ. Не, трасцы! Потым
яшчэ завітаю ў Саюз песняроў.
Трэба таксама схадзіць да ды-
рэктара ліффонда...

Змей схпіў рэзгіны, закінуў
за плечы і знік у засені ку-
стоў зялёнага парку.

Літаратурны запіс
Р. ЯУСЕВА.

ВЫМУШАНАЯ ПАСАДКА

Даносы ён страчыў, бы аўтамат:
Хапуга — той, а гэты —
бюрократ.
Але неспадзявана зрабіў паўзу,
Бо сеў урэшце сам — за
кляўзу.

Мікола ВЯРШЫНІН

СКУПЫ НА ПАЛЯВАННІ

Паляваць у час гарачы
Ён на возера пайшоў
І дзве качкі там убачыў
Калы розных берагоў.

— Качкі стрэнуцца, нліначай,
Я заб'ю адразу дзвюхі —
Ад уяўнай той удачы
Заняло ў скупога дух.

— Будзе прыбыль мне
такая —
Зберагу адзін зарад.
Хоць да ночы прычанаю,
Не пайду з пустым назад.

Так ляжаў скупы бясконца,
Марнаваў дарэмна час.
Пачало заходзіць сонца,
І сплыліся качкі ўраз.

Тут бабахнуў ён са стрэльбы,
Толькі сам жа быў не рад:
Узляцелі качкі ў неба,
І ўзнялі жабоцькі гвалт.

Марна дзень прапаў, вядома,
Страціў качак і свой спрыт,
І зарад не эканоміў.
І схпіў радыкуліт.

Мастак І. Ціханаў

Мастак А. Вайнштэйн

«Літаратура і искусство» — орган Министер-
ства культуры и правления Союза писателей
БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

АТ 67314

1 2 3 4 5 6 7 8

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказна-
га сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-
тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела
прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біб-
ліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-
кі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва,
архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, ад-
дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і маса-
вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс
БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір
ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін
ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,
Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдак-
тара), Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ,
Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАН-
КА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Мікола
ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.